

Univerzita Karlova v Praze
Husitská teologická fakulta

Diplomová práce

Vzdělávání ve vězení
(podtitul: Motivace odsouzených ke vzdělávání)

Inmate Education
(Motivation in Inmate Education)

Katedra psychosociálních věd a etiky
Studijní program: Magisterský studijní program učitelství pro SŠ
Studijní obor: Učitelství náboženství, etiky a filosofie /UT/
Forma studia: prezenční

Vedoucí práce: Mgr. Aleš Jaluška

Autor: Jana Bříšková

Praha 2007

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci napsala samostatně s využitím pramenů uvedených v seznamu literatury.

V Praze dne 5.4. 2007

Jana Bříšková

Poděkování:

Děkuji Mgr. Aleši Jaluškovi za vedení diplomové práce a za to, že mi umožnil provedení rozhovorů.

Děkuji sedmi dotazovaným za jejich ochotu odpovídat na mé otázky.

Děkuji Mgr. Aleši Kuběnovi za pomoc při zpracování rozhovorů.

Děkuji Mgr. Janě Dluhošové za pomoc s překlady do angličtiny.

Děkuji Mgr. Daniele Jersákové za zapůjčení počítače na celou dobu psaní této práce.

Anotace:

Bříšková, Jana. *Vzdělávání vězňů (Motivace odsouzených ke vzdělávání)*. Praha: Husitská teologická fakulta Univerzity Karlovy, 2007. Diplomová práce.

Cílem této diplomové práce je přiblížení tématu týkajícího se výkonu trestu odnětí svobody a zmapování současných možností práce s vězni. Hlavní tezí je předpoklad současného nastavení společnosti k humanizaci vězeňství a zkvalitnění práce s vězni k dosažení zdárné reintegrace po propuštění. Pozornost je zaměřena na popis specifík pravidel výkonu trestu, prostředí věznice, osobnost pachatele trestného činu a dopad dlouhodobého věznění na změny osobnosti. Dále je představen smysl vzdělávání, které by mohlo mít význam pro změnu smýšlení odsouzených a již zmíněnou úspěšnou reintegraci do společnosti. Praktická část předkládá výzkumnou sondu provedenou rozhovory s odsouzenými na téma jejich motivace ke vzdělávání.

Klíčová slova: výkon trestu odnětí svobody (VTOS), věznice, odsouzený, motivace ke vzdělávání, reintegrace.

In English:

Bříšková, Jana. *Inmate Education (Motivation in Inmate Education)*. Prague: Hussite Theological Faculty, Charles University, 2007. Thesis.

The aim of this thesis is to focus on the main patterns of imprisonment and to overview the contemporary approaches in inmate treatment.

Based on the principles of humanization of penitentiary system the improvement of the alternatives in inmates treatment must follow the main goal – the optimal come back to the society after release.

As introduction to the field there is a general description of a legal frame of penitentiary system and imprisonment, prison environment, person of the criminal offender and the impact of long-term imprisonment on personality changes.

The meaning of inmate education is approached as key point in inmate treatment and as a possible key point in setting further life goals after inmate come back to the society. Research part assumes and evaluates the interviews focused on motivation in education given by inmates placed in high and maximum security establishments.

Key words: imprisonment, prison, inmate, motivation in education, reintegration.

O B S A H :

I. ÚVOD.....	9
II. TEORETICKÁ ČÁST.....	11
1. Výkon trestu odnětí svobody.....	11
1.1. Co je to „výkon trestu odnětí svobody“ a jak je ustanoven?..	11
1.2. Zákon o VTOS, řád VTOS.....	13
1.2.1. Zákon o VTOS.....	13
1.2.2. Řád VTOS.....	18
1.3. Počet věznic a odsouzených v ČR – statistiky.....	23
1.4. Funkce trestu odnětí svobody.....	24
1.5. Typy věznic.....	25
1.6. Program zacházení.....	26
1.6.1. Program zacházení v zákoně o VTOS (§40-41).....	26
1.6.2. Program zacházení v řádu VTOS (§36-46).....	27
1.7. Vězeňská služba (VS).....	29
1.8. Historie práce s vězni.....	30
1.9. Počátky českého vězeňství a F. J. Řezáč.....	33
1.9.1. F. J. Řezáč.....	33
1.10. Moderní české vězeňství.....	37
1.11. Organizace a projekty podporující vzdělávání vězňů.....	40
2. V ě z n i c e.....	41
2.1. Popis konkrétní věznice, kde jsme provedli výzkumné šetření...	41
2.2. Typ věznice.....	42
2.3. Vnitřní řád věznice.....	43
2.4. Vnitřní diferenciac e - diferenční skupiny	43
2.5. Denní rozvrh.....	46
2.6. Duchovenská činnost	47
2.7. Školské vzdělávací středisko (ŠVS)	48
3. S p e c i f i k a v ě z e ň s k é h o p r o s t ř e d í.....	50

3.1. Dopad dlouhodobého trestu odnětí svobody na osobu odsouzeného..	54
4. P a c h a t e l.....	55
4.1. Motivy trestných činů	55
4.2. Typologie pachatele podle C.Lombrosa.....	56
4.3. Typologie pachatele podle kriminální psychologie (Čírtková).....	57
4.4. Osm primárních kognitivních charakteristik delikventů (G.D.Walters a T.W.White, 1989).....	59
5. V z d ě l á v á n í.....	61
5.1. Vzdělávání dospělých – andragogika.....	61
5.2. Specifika vzdělávání vězňů	63
5.3. J.A.Komenský o vzdělávání a jeho cíli.....	64
5.4. V.E. Frankl a léčba smyslem; vzdělávání jako smysl	65
III. PRAKTICKÁ ČÁST.....	68
6. P ř í p r a v n á f á z e v ý z k u m n é h o š e t ř e n í.....	68
6.1. Cíl výzkumného šetření.....	68
6.2. Výzkumné otázky.....	68
6.3. Použité metody.....	69
6.4. Výzkumný vzorek.....	70
6.5. Popis prostředí.....	71
7. R e a l i z a č n í f á z e.....	72
7.1. Sběr dat.....	72
7.2. Postup analýzy dat.....	73
8. V y h o d n o c e n í.....	74
8.1. Rozhovor č. 1.....	74
8.2. Rozhovor č. 2.....	79
8.3. Rozhovor č. 3.....	84
8.4. Rozhovor č. 4.....	89
8.5. Rozhovor č. 5.....	93
8.6. Rozhovor č. 6.....	103

8.7. Rozhovor č. 7.....	106
8.8. Závěrečné zamyšlení.....	109
IV. ZÁVĚR.....	112
V. SUMMARY.....	114
VI. LITERATURA A PRAMENY.....	115
VII. PŘÍLOHY.....	118
Č. 1.....	118
Č. 2.....	123
Č. 3.....	128

I. ÚVOD

Téma této diplomové práce je vzdělávání vězňů se zaměřením zejména na motivaci odsouzených ke vzdělávání.

Současný vězeňský systém prochází od roku 1989 mnohými zásadními změnami a tyto změny se také značně týkají zavádění vzdělávání do věznic a reorganizaci práce s vězni. Přibývá také požadavků na kvalifikované pracovníky ve vězeňství i jiných sociálních sférách. Konkrétně vězeňství volá po humanizaci, individuálním a efektivním zacházení s odsouzenými. Jako zvlášť důležitou složkou práce s odsouzenými vidíme vedle nezbytného zaměstnávání i možnost se vzdělávat. Vzdělávání považujeme za přínosné ze dvou aspektů: smysluplné a osobnost transformující, praktické z pohledu budoucnosti a náročné situace propuštěného vězně. Problém může vyvstat, zamyslíme-li se nad motivy odsouzených ke vzdělávání. Samozřejmě motivy ke studiu pachatelů trestných činů nemusí být vždy čisté. A právě s touto otázkou: „Jaký je motiv vašeho vzdělávání?“ jsme oslovili několik odsouzených ve věznici s ostrahou a zvýšenou ostrahou.

Cílem této magisterské práce je popis života a pravidel ve vězení, nastínění současných možností vězňů, zvláště možnosti studia a hlavně rozpracování provedené výzkumné sondy zaměřené na motivaci ke vzdělávání.

Literatury na téma vzdělávání ve vězení u nás existuje poměrně málo. Nejnovější studie a odkazy na další zpracování tématu jsou nejdostupnější k dispozici na internetových stránkách Vězeňské služby České republiky. Nejpřednější odborníci k tématu vězeňství pak publikují zejména v časopise České vězeňství.

Podnětem pro způsob vypracování praktické části bylo mé dobrovolnické docházení do věznice umožněné vedoucím této práce – Mgr. Alešem Jaluškou, který pracuje jako vězeňský duchovní. Odsouzené, se kterými

byly provedeny naše rozhovory znám z těchto pravidelných návštěv. Měla jsem možnost být přítomna na hodinách češtiny, cizích jazyků a při výuce profesorů z Jaboku.

Tato diplomová práce by mohla posloužit jako krok k uvědomění si důležitosti smysluplné práce s lidmi ve výkonu trestu odnětí svobody.

II. TEORETICKÁ ČÁST

1. Výkon trestu odnětí svobody

1.1. Co je to „výkon trestu odnětí svobody“ a jak je ustanoven?

Uvedení do problematiky uvěznění a státem stanoveného odnětí svobody začneme rovnou malým výčtem legislativy, která se k výkonu trestu odnětí svobody (dále už jen VTOS) vztahuje.

Zákonodárství našeho státu zahrnuje trestní zákon, kde najdeme obecnou úpravu trestu odnětí svobody (TOS) s vyjmenováním typů věznic. Tento zákon se nalézá v trestním zákoně č. 140/1961 Sb. ve znění pozdějších změn a doplňků. Zákon popisuje důvody uvěznění. Poslední novela je uvedena pod č. 692/2004 Sb. TOS je dále rozvinut v trestním řádu, který se nalézá v zákoně č. 141/1961 Sb. Zde jsou uvedeny podmínky uvěznění. Regulace VTOS je zajišťována s platností od 1. 1. 2000 zněním zákona o VTOS č. 169/1999.

Výše zmíněný trestní zákon č.140/1961 Sb. pojednává o TOS v §39a-§39b. Trestní zákon zde rozděluje čtyři typy věznic podle míry vnější ostrahy a zajištění bezpečnosti. Odsouzení jsou umístováni do daných typů věznic na základě rozhodnutí soudu, rozřazení pak provádí Generální ředitelství Vězeňské služby ve spolupráci s řediteli věznic. Přeřazování z jednoho typu do druhého typu věznice je prováděno podle §39b trestního zákona a je možné pouze o jeden stupeň. Při umístování se dbá na to, aby byli odděleně zařazeni muži od žen, mladiství, recidivisté, odsouzení se změněnou pracovní schopností, odsouzení s uloženým ochranným léčením, odsouzení starší 60 let, odsouzení za úmyslné trestné činy odděleně od odsouzených za trestné činy z nedbalosti a doživotně odsouzení.

Základním principem trestu odnětí svobody je, jak název sám říká, odnětí či regulace, omezení svobody¹ odsouzeného člověka, který porušil zákon toho určitého státu. Dochází k omezení jeho soukromí, je bráněno jeho svobodnému rozhodování o pobytu a pohybu, o volbě povolání a s výkonem trestu a ochranou společnosti související porušení listovního tajemství. Takto je to podané v zákonech.

VTOS se zabývají též základní lidská práva, která zdůrazňují především respektování důstojnosti osobnosti. Zákon naopak apeluje na ochranu společnosti před pachateli trestných činů. I když současné tendence na pokyn Evropských vězeňských pravidel² spíše poukazují k humanizaci ve vězeňství a ke zvýšení úrovně zacházení s vězni a snížení deformace odsouzených uvězněním – prizonizace³.

Jedním z hlavních rysů vězení však zůstává kázeň a disciplína srovnatelná s kázní ve vojenských zařízeních.

Ve vězení pak neplatí ani právo na sdružování, stávku, zakládat odborové organizace, právo podnikat, svobodně si volit lékaře. Vězni nemohou ani zakládat politické strany a sdružovat se v nich, být voleni a vykonávat jiné veřejné funkce⁴.

V zákoně je též řečeno, že během výkonu trestu se s odsouzenými má nakládat tak, aby nebylo poškozeno jejich zdraví, spolu s tím podporovat postoje a dovednosti, které umožní odsouzeným reintegraci⁵ do společnosti a soběstačný život v souladu se zákonem⁶.

¹ §27 zákona o VTOS

² aktualizována každým rokem

³ viz kapitola 3. (Specifika vězeňského prostředí)

⁴ §27, odst. 3 zákona o VTOS č. 169/1999 Sb. (dále už jen "zákona o VTOS")

⁵ reintegrace = opětovné spojení; znovuuustavení celku, společenství; obnovení starých poměrů.

Neintegrace společně s resocializací jsou terciární prevencí kriminality. ... *Primární prevence* kriminality zahrnuje především výchovné, vzdělávací, volnočasové, osvětové a poradenské aktivity zaměřené na nejširší veřejnost. Zvláštní pozornost je zaměřena na pozitivní ovlivňování zejména dětí a mládeže (využívání volného času, možnosti sportovního využití). Těžiště primární prevence spočívá v rodinách, ve školách a v lokálních společenstvích. *Sekundární prevence* se zabývá rizikovými jedinci a skupinami osob, u nichž je zvýšená pravděpodobnost, že se stanou pachateli nebo oběťmi trestné činnosti (specializovaná soc. péče), na sociálně patologické jevy (např. drogové a alkoholové závislosti, záškoláctví, gamblerství, povalečství, vandalismus, interetnické konflikty, dlouhodobá nezaměstnanost) a

A co je účelem VTOS? V první řadě často opakovaná ochrana společnosti před delikventními jedinci, dále jejich „převýchova“ a poté reintegrace do společnosti, ve které dodržují zákony. Též je známá preventivní funkce vězení. A tou je zastrašovací funkce.

Jen letmo se dotkneme tématu, proč lidé páchají trestnou činnost. Důvodů bychom našli asi tolik, kolik je samotných pachatelů trestné činnosti, ale zobecníme-li nezobecnitelné, tak jistým předpokladem ke kriminalitě mohou být složky vrozených dispozic, vliv sociálního prostředí (rodina, vrstevníci, určité skupiny, vlastní zkušenosti jedince), alkohol, drogy, rychle nabyté peníze nebo může být důvodem nesprávně využitý volný čas – tzn. nuda na jedné straně, na druhé straně workoholismus.

1.2. Zákon o VTOS, řád VTOS

Zákon, který ustanovuje přímo VTOS je zákon č. 169/1999 Sb. s posledními úpravami danými zákonem č. 52/2004 Sb. a platnými od 1. 7. 2004. VTOS je určen též vyhláškou Ministerstva spravedlnosti ze dne 14. 6. 2004, kterou se vydává i řád VTOS.

Uvedený zákon a vyhláška ustavuje VTOS ve věznicích a ve vazebních věznicích⁷, které zřizuje a zrušuje ministr spravedlnosti.

Po přijetí odsouzeného do věznice je odsouzený seznámen s tímto zákonem (č. 169/1999 Sb.) a se svými právy a povinnostmi z něho vyplývajícími, současně s řádem výkonu trestu a vnitřním řádem věznice.

1.2.1. Zákon VTOS

příčiny kriminogenních situací. *Terciární prevence* spočívá v resocializaci kriminálně narušených osob (pracovní uplatnění včetně rekvalifikace, sociální a rodinné poradenství, pomoc při získávání bydlení). Jejím cílem je udržet dostatečné výsledky předchozích intervencí a rekonstrukce nefunkčního sociálního prostředí. (zdroj: www.mvcr.cz)

⁶ §2, odst. 2 zákona o VTOS

⁷ §1, §5 odst. 1 zákona o VTOS

Stručně se na chvíli zastavíme u obsahu tohoto zákona a budeme si všímat zejména věcí, které se vztahují na účel trestu, omezení, které trest skýtá a jeho dosah na život ve věznici. Zvláště se soustředíme na fakta osvětlující život ve věznici typu „ostraha“ a „zvýšená ostraha“, protože budeme naše téma zaměřovat hlavně na věznici, která právě tyto typy obsahuje.

Naši větší pozornost si zaslouží také vymezení zákona týkající se vzdělávání a práce odsouzených.

Zákon situuje VTOS do vazebních věznic, poté do věznic⁸. Trestem se sleduje zejména dosažení účelu⁹ výkonu trestu. Tím je reintegrace odsouzeného do zákonné společnosti spolu s respektováním jeho lidské důstojnosti a současně odpovídající ochrana společnosti před pachatelem trestného činu¹⁰.

S odsouzenými pracují a zachází členové Vězeňské služby¹¹, o nichž pojednáme později. Ředitel věznice si k VS (Vězeňská služba) ještě zřizuje poradní sbor¹², který je tvořen odborníky v tomto sektoru, ti ale nejsou zaměstnanci věznice.

Přijetí odsouzeného do věznice probíhá na základě písemného nařízení TOS určeným soudem. Po přijetí musí být odsouzený seznámen se svými právy a povinnostmi podle tohoto zákona podle řádu VTOS. Seznamuje se též s vnitřním řádem věznice¹³.

Paragraf 7 hovoří o tom, jak mají být odsouzení umístěni (viz výše popsany systém zmiňující oddělené umístění mužů od žen, recidivistů, mladistvých, odsouzených za úmyslný trestný čin od odsouzených za trestný čin z nedbalosti apod.).

⁸ §5 zákona o VTOS

⁹ §1, odst.2 zákona o VTOS

¹⁰ §2 zákona o VTOS

¹¹ §3 zákona o VTOS

¹² §4 zákona o VTOS

¹³ §6 zákona o VTOS

Důležitý je paragraf 8, který rozděluje věznice do čtyř typů: dozor, dohled, ostraha, zvýšená ostraha. A také připouští existenci více typů v jedné věznici, jestliže to neohrozí účel VTOS.

Odsouzenému je s rozsudkem o VTOS ve věznici soudem přidělen také typ věznice, ve které si trest odpyká. Soud může na tomto spolupracovat ještě s Generálním ředitelstvím Vězeňské služby (GRVS) a ředitelem věznice¹⁴. O přerazování odsouzených z jednoho typu věznice do druhého pojednávají paragrafy 10, 11, 12.

Tímto jsme shrnuli obecná ustanovení zákona o VTOS, nyní nahlédneme do práv odsouzených. Denní rozvrh a činnosti odsouzených jsou dány vnitřním řádem věznice, který se liší v každé věznici. Zákon vyjmenovává jaké mají být sociální podmínky odsouzených, že se má dbát na jejich zdraví a hygienu. Mluví též o podmínkách nároků na zdravotní služby¹⁵. Přesná pravidla stanovují způsob korespondence, telefonování, návštěv¹⁶. Pro dokreslení představy o životě odsouzených a jeho kontaktu s nejbližšími zákon povoluje nejvíce čtyřčlennou návštěvu¹⁷ trvající tři hodiny. Je umožněna jednou měsíčně a probíhá v prostorách přímo určených k návštěvám. Tyto prostory jsou většinou společné pro návštěvy ostatních odsouzených. Existuje samozřejmě více typů návštěv, např. bezkontaktní (přes skleněnou přepážku komunikují telefonem) a nebo s přímou kontrolou VS či bez ní.

Dále zákon osvětluje podmínky, za jakých má probíhat kulturní život¹⁸ odsouzených. Je zmíněna knihovna; následují pravidla pro vlastnění a případné pořízení si věcí vztahujících se k zájmům odsouzeného nebo spadajících do potřeb k plnění programu zacházení (pojem „program zacházení“ vysvětlíme později). Přesné instrukce nalezneme také na dobu a

¹⁴ §9 zákona o VTOS

¹⁵ §16 zákona o VTOS

¹⁶ §17, §18, §19 zákona o VTOS

¹⁷ §19 zákona o VTOS

¹⁸ §21 zákona o VTOS

možnosti nákupu potravin a věcí osobní potřeby¹⁹. Rozsáhlá pravidla doprovázejí možnost odsouzených přijmout balíček²⁰ s limitovaným obsahem a stanovené období obdržení takové zásilky. Jedná se o limit 5 kg v časovém rozmezí dvakrát ročně.

Zákon si klade přesné požadavky i na hospodaření odsouzených s penězi²¹. Povinnosti odsouzených podrobně rozepsané v zákoně potvrzují podřízenost vnitřnímu řádu věznice a pracovníkům věznice. Paragraf 28 líčí tyto základní povinnosti a přidává také zákazy, jako např. zákaz požívat nebo přechovávat či vyrábět alkoholické nápoje, hrát hazardní hry, nechávat se tetovat apod.

Odsouzení se mohou také slovy zákona o VTOS „účastnit VTOS“²². Při projednávání otázek týkajících se jejich života mají právo vznést návrhy a připomínky a adresovat je pracovníkům VS.

Paragraf 29 až 34 se zabývá podmínkami vymezenými pro zaměstnávání odsouzených a jejich dalšího vzdělávání a rozšiřování všeobecné informovanosti. Jedná se o to, že do pracovního poměru jsou zařazováni odsouzení podle jejich stávající kvalifikace a schopností, popř. jim je nabízeno neustálé zvyšování jejich kvalifikace v rámci možností věznice a vnitřního řádu. Pracovní příležitosti mají odsouzení buď v rámci provozu věznice nebo její vlastní výroby a podnikatelské činnosti, nebo smluvně u jiných subjektů. Pracovní podmínky a pracovní doba společně s přesčasy se řídí zvláštními právními předpisy, odpovídajícími zaměstnávání v pracovním poměru. Odsouzení pracují vždy pod dohledem VS. Přímou o vzdělávání odsouzených, které sledujeme v této práci, hovoří paragraf 29 a 34. Jak jsem výše zmínila, odsouzeným má být dána možnost zvyšovat svoji pracovní kvalifikaci a rozšiřovat svoji všeobecnou informovanost.

¹⁹ §23 zákona o VTOS

²⁰ §24 zákona o VTOS

²¹ §25 zákona o VTOS

²² §44 zákona o VTOS

Upřesníme-li tento výrok, pak vzdělávání a doplňování si vzdělání je umožněno každému odsouzenému, má-li k tomu vhodné předpoklady. Jestliže odsouzený studuje denní formu studia, je pro účely tohoto zákona posuzován jako odsouzený zařazený do práce.

Veškeré výdaje spojené s VTOS si odsouzený hradí sám. Zproštěn je toho např. tehdy, když je zařazen do vzdělávacího nebo terapeutického programu s dobou výuky nebo terapie nejméně 21 hodin týdně²³.

Nyní přejdeme k prostředkům udržení kázně ve věznici. Začneme kladnou stránkou věci. Jsou jí kázeňské odměny²⁴, které odsouzení obdrží v případě příkladného plnění svých povinností, jež mají uvedeny ve svém programu zacházení. Letmo si zmíníme některé z nich: odměna, prodloužení doby návštěvy, věcné nebo finanční odměny, prodloužení doby osobního volna, povolení opustit věznici na určitý počet hodin a za určitých podmínek. Nejvýše v žebříčku odměn je přerušení výkonu trestu²⁵.

Opakem jsou porušení stanovených povinností a řádu věznice, za které odsouzený dostává kázeňský trest. Kázeňské tresty²⁶ korespondují s kázeňskými odměnami ve smyslu – co odměny dovolují, to tresty zakazují a omezují. Příkladem jsou pokuty, propadnutí věci, zákaz přijetí balíčku, celodenní umístění do uzavřeného oddělení a nejhorším trestem je celodenní umístění do samovazby.

Ke konci zákon pojednává o podmínkách výstupního oddělení²⁷ a důvodech propuštění²⁸.

Zabývá se též výkonem trestu duševně nemocných, pracovní neschopných, doživotně odsouzených, mladistvých, cizinců a žen. My se ale budeme soustředit pouze na otázky týkající se vzdělávání a související s cílovou

²³ §35,odst.2d) zákona o VTOS

²⁴ §45 zákona o VTOS

²⁵ §56 zákona o VTOS

²⁶ §46 zákona o VTOS, §47-55 pojednává o ukládání kázeňských trestů a některé z nich blíže popisuje, hovoří o možnostech odvolání se proti uložení k.trestu apod.

²⁷ §74 zákona o VTOS

²⁸ §73 zákona o VTOS

skupinou odsouzených, se kterými budu v praktické části této práce vést rozhovory.

1.2.2. Řád VTOS

Vyhláškou Ministerstva spravedlnosti je vydáván řád VTOS, který stanovuje podmínky výkonu trestu. Řád již mluví o konkrétní realizaci zákona o VTOS.

Na začátku je vyjmenováno, které osoby jsou pověřeny k práci s odsouzenými. Jsou jimi členové VS²⁹, to znamená speciální pedagogové, psychologové, sociální pracovníci, vychovatelé a dozorcí. Jen pro zajímavost: do péče jednoho vychovatele spadá přibližně dvacet odsouzených.

Jeden z prvních odstavců se zmiňuje i o práci duchovního³⁰, která patří též k zákonem stanoveným podmínkám VTOS.

Řád popisuje veškeré úkony spojené s přijetím odsouzeného do vězení. Se vstupem do VTOS se znova ověřuje totožnost odsouzeného, provádí se osobní prohlídka a různá zdravotnická vyšetření. Je přesně vyjmenováno, co si smí odsouzený nechat při sobě³¹. Odsouzený nejprve prochází přijímacím oddělením³², ve kterém zůstává maximálně jeden týden. Je to čas určený na preventivní lékařskou prohlídku. Dalším stupněm přijetí do vězení je nástupní oddělení³³, ve kterém odsouzený prochází dalšími prohlídkami, tentokrát týkajícími se následného nakládání s ním. Zde zůstává zpravidla dva týdny. Odsouzeného přijímají v nástupním oddělení odborní pracovníci VS, tzn. vedoucí oddělení VTOS, psycholog, speciální pedagog, sociální pracovník, vychovatel, popř. další zaměstnanci VS. Hlavní náplní této doby je zpracování komplexní zprávy o odsouzeném a

²⁹ §2, odst.2 řádu VTOS

³⁰ §2, odst.1 řádu VTOS

³¹ §4 řádu VTOS

³² §6 řádu VTOS

³³ §8 řádu VTOS

spolu s odsouzeným i vypracování jeho programu zacházení a přidělení vychovatele. Nástupní oddělení je i časem, kdy se odsouzený seznamuje se zákony VTOS.

Pravidla a podmínky přemísťování odsouzených popisují paragrafy 9-11.

Do výstupního³⁴ oddělení jsou odsouzení zařazováni obvykle šest měsíců před propuštěním. Zde mají být poučeni o tom, že se mají nejpozději do tří dnů přihlásit ke koordinátorovi, který by měl pomoci při hledání zaměstnání, nebo ke svému zaměstnavateli, u kterého byli před výkonem trestu. Zároveň je jim doporučeno, aby se přihlásili co nejdříve k trvalému pobytu.

Řád přesně stanovuje podmínky stravování, oblékání, ubytování, hygienických podmínek odsouzených. Tak například stravování je dané pevně režimem dne, ale pro věznicí s dohledem a s dozorem, nebo na výstupních odděleních ostrahy a zvýšené ostrahy by měla být přístupná kuchyň se základním vybavením pro přípravu vlastních jídel z potravin dodaných věznicí³⁵. Je zde i tolerance k lidem jiných stravovacích návyků z důvodu jejich přesvědčení³⁶.

Ubytování³⁷ je popsáno s přesnými výměrami metrů čtverečních na osobu, k tomu jsou vyjmenované povolené úložné prostory a ostatní nezbytný nábytek. Vše musí být samozřejmě kdykoliv kontrolovatelné VS.

Oblečení³⁸ je jednotné (šedomodré barvy), zajišťuje jej věznice a musí odpovídat klimatickým podmínkám. Vlastní oděv je možný pouze sportovní a to jen po dobu sportovní aktivity. Odsouzení si hradí veškeré náklady spojené s údržbou oděvu.

³⁴ §12-§14 řádu VTOS

³⁵ §16 řádu VTOS

³⁶ §16, odst.2 řádu VTOS

³⁷ §17 řádu VTOS

³⁸ §18 řádu VTOS

Dalším bodem denní praxe ve vězení jsou pravidelné vycházky³⁹ v určených prostorách věznice. Tyto prostory se liší mírou zabezpečení podle typu věznice.

Řád přesně určuje, kdy mají odsouzení osobní volno⁴⁰ a nastiňuje, co by odsouzený v tomto čase měl dělat. Je to doba nepracovní a činnostmi nespádající do programu zacházení, např. čas určený na jídlo, проверки početního stavu, odpočinek, vycházku, vlastní aktivity (sebevzdělávání) souhlasící s řádem věznice.

Podrobně jsou popsána i pravidla korespondence⁴¹. Příchozí i odchozí dopisy jsou kontrolovány pověřenými osobami VS, zpravidla vychovateli. Stejně tak má vychovatel na starosti evidenci a telefonování odsouzených⁴². Hovor je většinou odposloucháván. V případě, že odsouzený hovoří se svým advokátem, musí být odposlech odstraněn. To samé platí i pro korespondenci odsouzeného s advokátem, která také není kontrolována.

Nařízení týkající se návštěv⁴³ stanovuje osobní prohlídku odsouzeného před i po návštěvě. Povinností návštěvy je prokázat se platným občanským průkazem nebo pasem.

Řád pojednává o fungování knihovny⁴⁴, která je vybavena běžně dostupnou literaturou, beletrií, náboženskou a odbornou literaturou. Jestliže chce či potřebuje odsouzený ke svému vzdělávání jiné knihy, nebo potřebuje k realizaci programu zacházení další prostředky, může si je s povolením ředitele věznice nebo jím pověřené osoby koupit a nechat zaslat. Pravidla jsou přesně vymezena i pro používání věcí⁴⁵ nezbytných k plnění programu zacházení (např. v případě zapsání hudebního kroužku – hra na klávesy, apod.).

³⁹ §20 řádu VTOS

⁴⁰ §22 řádu VTOS

⁴¹ §24 řádu VTOS

⁴² §25 řádu VTOS

⁴³ §26-28 řádu VTOS

⁴⁴ §29 řádu VTOS

⁴⁵ §30 řádu VTOS

Jsou zde zmíněny také podmínky pro nakupování⁴⁶ odsouzených v místní prodejně a podrobnosti o způsobu přijetí balíčku⁴⁷ a jeho registraci. Paragraf 33 přesně vypisuje řadu věcí, které balíček obsahovat nesmí.

Odsouzený má právo podat stížnost, žádost nebo v případě potřeby prosit o pomoc⁴⁸, jsou-li narušována jeho práva nebo zájmy, státní orgány ČR a také mezinárodní orgány a organizace, které jsou celosvětově uznávány pro kontrolu a prošetřování při porušování lidských práv. Následující paragraf č. 35 se rozepisuje o ochraně odsouzených proti neoprávněnému násilí jak ze strany odsouzených, tak ze strany VS; a ochraně lidské důstojnosti. Ředitel věznice má povinnost dbát na to, aby ti, kteří by se vzhledem k vlastnostem, věku a zdravotnímu stavu mohli stát obětmi násilí, byli ubytováváni odděleně od možných agresorů.

Komunikace s pracovníky VS vyžaduje od odsouzených především vykání a oslovování „pane“ nebo „paní“ s následujícím uvedením příjmení, funkce či hodnosti⁴⁹.

⁴⁶ §31 řádu VTOS

⁴⁷ §32 řádu VTOS

⁴⁸ §34 řádu VTOS; Mezinárodními orgány a organizacemi jsou zejména:

- a) Výbor pro lidská práva, Ženeva,
- b) Komise pro lidská práva OSN, Ženeva,
- c) Úřad pro lidská práva, Ženeva,
- d) Výbor pro odstranění rasové diskriminace, Ženeva,
- e) Výbor proti mučení, Ženeva,
- f) Komise OSN pro postavení žen, Vídeň,
- g) Výbor pro práva dítěte, Ženeva,
- h) Vysoký komisař OSN pro lidská práva, Ženeva,
- i) Vysoký komisař OSN pro uprchlíky, Ženeva, včetně pobočky v Praze,
- j) Evropský soud pro lidská práva, Štrasburk,
- k) Výbor pro zabránění mučení, Štrasburk,
- l) Vysoký komisař OBSE pro národnostní menšiny, Haag,
- m) Úřad OBSE pro demokratické instituce a lidská práva, Varšava,
- n) Amnesty International, Londýn, včetně pobočky v Praze,
- o) Mezinárodní Federace pro lidská práva, Paříž,
- p) Mezinárodní helsinská federace pro lidská práva včetně pobočky v Praze,
- r) Mezinárodní společnost pro lidská práva, Frankfurt,
- s) Mezinárodní romská unie, Texas,
- t) Mezinárodní výbor Červeného kříže, Ženeva, včetně pobočky v Praze.

⁴⁹ §47 řádu VTOS

Zajišťování vnitřní bezpečnosti ve věznici s ostrahou⁵⁰ je podle řádu VTOS ustanoveno takto: pohyb po věznici, pobyt v zaměstnání a návštěvy se uskutečňují za přítomnosti VS. Kontrola odsouzených dozorcí probíhá nejméně jednou za 45 min. Odsouzeným, kterým lze důvěřovat, jsou poskytnuty výhody jako volný pohyb v prostorách věznice za účelem plnění nějakého úkolu. Důvěryhodným je povoleno zaměstnání i mimo věznici na střežených pracovištích, výjimečně – při velké důvěryhodnosti – na nestřežených pracovištích mimo věznici.

Bezpečnost ve věznici se zvýšenou ostrahou⁵¹ je samozřejmě striktnější, než je v ostraze. Odsouzení se pohybují po věznici pouze s doprovodem VS, práci vykonávají jen v prostorách věznice, popř. dovoluje-li to druh práce, mohou pracovat na cele. Kontrolování jsou nejméně každých 30 min. Volný pohyb po věznici ani z důvodů pracovních povolen není a návštěvy probíhají jen za přítomnosti VS.

Oproti zákonu o VTOS se zabývá řád praktickým vykonáním odměn a trestů⁵², které jsou vyjmenovány v zákoně. Nejprve je poznamenáno, že tyto kázeňské prostředky mají být udělovány zásadně s ohledem na jejich výchovné působení, individualitu odsouzeného, spravedlivost a přiměřenost. Odměny i tresty jsou zaznamenávány do osobního spisu i osobní karty odsouzeného a odsouzený se proti trestům může odvolat stížností.

Odsouzené mohou navštívit pracovníci či dobrovolníci patřící do různých sdružení občanů nebo nevládních organizací⁵³ a mohou se podílet na naplňování účelu trestu různými formami, jako jsou individuální návštěvy odsouzených v nenávštěvním čase; mohou pořádat besedy, přednášky, koncerty pro odsouzené. Mohou se podílet na uplatňování speciálních

⁵⁰ §53 řádu VTOS

⁵¹ §54 řádu VTOS

⁵² §56-§70 řádu VTOS

⁵³ §74-75 řádu VTOS

výchovných a zájmových aktivit programu zacházení a spolu s pracovníky VS připravovat odsouzené na propuštění. Návštěvy tohoto druhu nejsou počítány do návštěv blízkých osob a konají se v mimopracovní době.

1.3. Počet věznic a odsouzených v ČR - statistiky

Zaměříme-li se nyní na pouhá čísla a číselné údaje, bude to zejména z důvodu toho, že si chceme vytvořit představu o počtech lidí, o kterých je v této práci řeč a kterých se dané téma týká. (Zajímavý je i pohled do – řekněme „zákulisí“ kriminality. Jaký procentuální podíl má na kriminalitu vliv rodinné či společenské východisko a současně s tím i vzdělanost nebo nevzdělanost rodičů pachatelů trestných činů.)

Tedy v České republice je celkem 36 věznic a z toho 11 je vazebních věznic⁵⁴. Statistiky dostupné na webových stránkách VSCŘ⁵⁵ (Vězeňská služba České republiky) zobrazují celkový počet obviněných (ve vazbě) a odsouzených (ve věznici), kolísají za poslední dva roky okolo 18 000 osob, v roce 2005 přesahují počet 19 000 osob.

Nyní jsme uvedli pouze počet odsouzených a vykonávajících trest odnětí svobody. Ale celkový počet odsouzených k různým druhům trestu se pohybuje za posledních pět let přes 60 000 lidí⁵⁶.

Největší zastoupení v důvodech uložení trestů jsou paragrafy 213: zanedbání povinné výživy; §221, §222, §225: ublížení na zdraví a rvačka. Jedna třetina z celkového počtu odsouzených odpykávají trest za §247, §248, §250: krádež, zpronevěra, podvod. Pachatele s přířknutým §219: vražda tvoří přibližně 0,2% z celkového počtu⁵⁷. Dojdeme-li k faktu

⁵⁴ vazební věznice= věznice, kde je obviněný člověk v době podezření ze spáchání trestného činu a poté v době šetření pravosti obvinění příslušným soudem.

⁵⁵ www.vscr.cz

⁵⁶ www.justice.cz (portál Ministerstva spravedlnosti - statistické údaje), číselný údaj je pravdivý zpětně až do roku 1999.

⁵⁷ Tento údaj uvádíme z důvodu toho, že naše zkoumaná skupina odsouzených má převážně paragraf 219.

recidivy, který poukazuje na účinnost trestů, zjistíme zhruba deseti procentní podíl z celkového počtu odsouzených.

Mezi odsouzenými je nejvíce zastoupená věková kategorie mezi 30-39lety, druhou největší skupinu tvoří odsouzení mezi 20-24lety života⁵⁸.

Na závěr této kapitoly uvádíme shrnutí statistik o účinnosti pobytu ve vězení. Podle této „statistiky“ se asi jedna třetina prvotrestaných už do vězení nevrátí. Druhá třetina se bude vracet opakovaně. Nakonec pak dobře vedený výkon trestu třetí třetiny odsouzených může ovlivnit, tzn. třeba prodloužit dobu nevrácení se zpět do výkonu trestu.

1.4. Funkce trestu odnětí svobody

Nejprve si položíme otázku, co to vlastně trest je. Je to záměrné způsobení újmy tomu, který se nějakým způsobem provinil vůči platným pravidlům.

Rozlišujeme dvě funkce trestu: - vyrovnávací

- regulativní

Vyrovňovací

- vyrovnání: podstatou je vyrovnání se s realitou trestného činu, popřípadě mezi pachatelem a obětí. K realizaci této metody je potřeba služeb mediátora⁵⁹. Cílem vyrovnávacího řešení trestu je u majetkových trestných činů např. dohoda o náhradě způsobených škod; u násilných trestných činů pak je cílovým řešením, je-li to reálně možné, setkání pachatele s obětí a omluva pachatele. Samozřejmě realizace je možná jen u vybraných pachatelů.

- odnětí svobody: anglické vězeňství zdůrazňuje vyrovnání se se sebou samotným právě v oddělenosti od vnějšího světa, kde je odsouzeným vytvořen prostor k tomu, aby došli ke zpytování svědomí a upřímnému a

⁵⁸ www.justice.cz

⁵⁹ mediátor=školený prostředník, který řídí proces dorozumívání stran v konfliktu mimosoudní cestou.

odpovědnému přijetí viny. Problémem českého vězeňství v této oblasti je spoléhání na automatické dospění odsouzeného k přijetí své viny, což je značně neprofesionální.

Regulativní

Cílem je regulovat, nebo alespoň minimalizovat recidivu trestného činu.

Regulativní funkce trestu je naplňována třemi způsoby:

- izolace: zneschopnění páchat další trestnou činnost
- odstrašování: trest odnětí svobody má působit preventivně, odstrašujícím způsobem. Tento způsob nepůsobí na lidi disociální, pouze na standardní a nepsychoпатickou populaci.
- zacházení: výstižně zachycuje definice: „soubor aktivit vězeňských pracovníků aplikovaný s cílem motivovat vězně (poskytovat mu společensky hodnotné a osobně přitažlivé výzvy) k práci na sobě samém a tím pomáhat zvyšovat jeho šance na život v zákonnosti po propuštění z vězení a na reintegraci do demokratické společnosti“. (Hála 2005, str. 44)

1.5. Jaké jsou u nás typy věznic?

V první řadě si oddělíme obviněné a odsouzené. Odlišný význam těchto dvou označení je patrný již z názvu. Obvinění jsou umístováni do vazebních věznic, odsouzení pak do určitého typu věznice.

Paragraf číslo 8 zákona o VTOS popisuje čtyři typy věznic rozlišené podle způsobu vnějšího střežení a zajištění bezpečnosti. Jsou jimi: věznice s dohledem, s dozorem, s ostrahou a se zvýšenou ostrahou. Jedna věznice může obsahovat i více typů, pokud to nenarušuje její bezpečnost a účel VTOS. O zařazení odsouzeného do určitého typu věznice rozhoduje soud podle zvláštního zákona⁶⁰.

⁶⁰ zákon č. 141/1961

Každý typ věznice obsahuje ještě vnitřní diferenciaci, do které se odsouzení rozřazují na základě hodnocení jejich programu zacházení⁶¹.

Jinou typologií dělíme věznice na mužské, ženské, věznice pro mladistvé a pro matky s dětmi.

1.6. Program zacházení

Základními pilíři programů zacházení jsou činnost výchovná, vzdělávací, zájmová a sportovní.

1.6.1. Program zacházení v zákoně o VTOS (§40,§41)

Zákon nejprve obecně shrnuje obsah programu zacházení. Odsouzení se v průběhu trestu odnětí svobody ve věznici řídí vnitřním řádem věznice⁶². Konkrétní povinné i výběrové činnosti jsou každému odsouzenému stanoveny v jeho programu zacházení.

Program zacházení slouží ke komplexnímu a cílevědomému působení na odsouzeného, což pomáhá k dosažení účelu VTOS.

Je vytvořen na základě pedagogického, psychologického, případně lékařského posouzení, v němž se berou na zřetel charakteristické rysy osobnosti odsouzeného, délka jeho trestu a příčiny jeho trestné činnosti. Tato zpráva o odsouzeném je veřejnosti nedostupná.

Program zacházení obsahuje konkrétně pojmenovaný cíl působení na odsouzeného a metody k dosažení stanoveného cíle, způsob a četnost hodnocení.

Popisuje způsob zaměstnání odsouzeného a jeho účast na pracovní terapii. K tomu i vzdělávání a náhradní aktivity. Celý program zacházení má sledovat jediný požadavek a tím je opětovné navrácení odsouzeného do

⁶¹ viz následující kapitola

⁶² viz kap. 2.3.

společnosti. Veškeré činnosti mají tedy směřovat k vytváření předpokladů pro samostatný způsob života.

Může dojít k tomu, že pro odsouzeného bylo vytvořeno více variant činností, v tomto případě si sám odsouzený vybírá jemu nejlépe vyhovující variantu.

1.6.2. Program zacházení v řádu VTOS (§36-§46)

Řád předkládá již zakotvení realizace programu zacházení. Poté co je po přijetí odsouzeného do věznice o něm vypracována komplexní zpráva, je mu nabídnuto na základě této zprávy z různých programů, které věznice poskytuje a které jsou pro každého odsouzeného navrženy. Odsouzený si nemusí volit celý program, stačí jen část. Volené činnosti jsou sestaveny s ohledem na vyváženost vzhledem k formativnímu výsledku. Kdo však nemá zájem se vůbec podílet na výběru svého programu a nejeví žádný zájem o zvolení si nějaké alternativy, je mu přidělen minimální program zacházení stanovený ve vnitřním řádu věznice.

Program zacházení jednotlivých odsouzených vždy schvaluje ředitel věznice nebo jeho zástupce.

Program zacházení se člení na pět částí. Jsou jimi pracovní, vzdělávací, speciální výchovné a zájmové aktivity spolu s částí uvedenou jako „oblast utváření vnějších vztahů“.

Pracovní aktivity představují zaměstnávání odsouzených, dále práce potřebné k zajištění chodu věznice a pracovní terapie, které mají být vedené specializovaným personálem VS.

Mezi vzdělávací aktivity se počítá vzdělávání realizované středním odborným učilištěm, učilištěm a odborným učilištěm. Patří sem i vzdělávání vedené zaměstnanci výkonu trestu a nebo vedené pod jejich kontrolou. Třetí uvedenou alternativou je korespondenční vzdělávání v síti základních, středních, vyšších nebo vysokých škol ČR. Věznice má

vytvářet studujícím a vzdělávajícím se vhodné podmínky pro studium, a to jak organizační tak prostorové.

Speciální výchovné a zájmové aktivity jsou skupinová nebo individuální působení odborného personálu VS v oblasti psychologické a pedagogické. To jsou terapeutická působení jako sociální výcvik, psychoterapie, arteterapie, pohybová terapie. Patří sem i sociálně právní poradenství a trénink zvládání vlastní agresivity. Zájmové aktivity jsou pak různé druhy individuální a skupinové činnosti vedené a organizované zaměstnanci VS s odborným vzděláním. Důvodem těchto aktivit je zejména rozvoj schopností, vědomostí a sociálních dovedností odsouzených samozřejmě v souladu s účelem výkonu trestu. V tomto místě obsahuje řád povinnost věznic využívat co nejširší škálu forem, metod a prostředků podporujících aktivní přístup odsouzených a vedoucí je k samostatnosti.

Plnění cíle programu zacházení se také pravidelně hodnotí. Období tohoto hodnocení je stanovené podle typu věznice. To znamená, že ve věznici s dohledem a dozorem a ve výstupních odděleních věznic s ostrahou a se zvýšenou ostrahou se provádí hodnocení jednou za dva měsíce. Ve věznici s ostrahou probíhá hodnocení jednou za tři měsíce a ve věznici se zvýšenou ostrahou je to jednou za šest měsíců. Aktualizace bere na vědomí změny v chování a jednání odsouzeného a vývoj osobnosti odsouzeného. Hodnocení vykonávají zaměstnanci oddělení výkonu trestu a k aktualizaci dochází ve spolupráci s odsouzeným. Hodnocení, které obsahuje úspěšné plnění programu zacházení je pak základním podkladem pro přeřazení odsouzeného do jiného typu věznice. Nejprve ale odsouzení postupují v rámci vnitřní diferenciaci v každém z řečených typů věznice. Vnitřní rozdělení obsahuje zpravidla tři stupně⁶³. V prvním stupni odsouzení aktivně plní svůj program zacházení, dodržují vnitřní řád věznice a jsou si

⁶³Věznice, ve které vedeme výzkumné šetření, rozděluje každý typ - ostrahu i zvýšenou ostrahu – do čtyř vnitřních diferenčních skupin.

vědomi všech svých povinností. Druhý stupeň vnitřní diferenciaci je pro ty, kteří mají kolísavý postoj k plnění svých povinností a třetí stupeň je pro ty odsouzené, kteří své povinnosti neplní a ignorují vnitřní řád a nebo jednají proti němu.

Přeřazování odsouzených do lepšího nebo horšího typu uvěznění probíhá na základě návrhu odborných pracovníků věznice, který je podaný k řediteli věznice. Ten postupuje takový návrh k příslušnému soudu. O přeřazování v rámci vnitřní diferenciaci rozhoduje ředitel věznice opět na základě doporučení odborníků a to zejména v hodnotícím období.

§39 odst. 9 vysloveně hovoří o tom, že vnitřní diferenciaci a prostupnost vnitřních diferenčních skupin je uceleným systémem pozitivních motivací odsouzených.

Vedle aktivit stanovených programem zacházení má odsouzený ještě možnost ve vymezené době využívat místní knihovnu, odebírat denní tisk, knihy a jiné, podílet se na vydávání vlastního časopisu odsouzených, sledovat televizi nebo poslouchat rádio a nebo se účastnit na dalších vzdělávacích a zájmových aktivitách, které věznice nabízí. Povinností věznice je k těmto nabízeným činnostem poskytovat odsouzeným co nejvíce prostředků, forem a metod, které umožňují co nejvíce aktivity ze strany odsouzených.

V zařazování odsouzených do práce má také hlavní slovo ředitel věznice. Řád přesně vyjmenovává podmínky, kdy odsouzený nemusí pracovat, ale také zmiňuje kázeňské tresty v případě, když odsouzený bezdůvodně odmítá pracovat.

Vyžaduj-li to pracovní zařazení, je nutno poskytnout odsouzeným zaškolovací nebo dále kvalifikační kurzy.

1.7. Vězeňská služba (VS)

Vězeňská služba je určena zákonem č. 555/1992 Sb. Skládá se ze tří složek: vězeňská stráž, justiční stráž a správní služba. Z toho VS a justiční stráž mají postavení ozbrojeného sboru. VS má na starosti pořádek ve věznicích i vazebních věznicích a zajišťuje bezpečnost při eskortách odsouzených.

Justiční stráž zajišťuje bezpečnost v prostorách soudů, státních zastupitelství a ministerstva spravedlnosti.

Správní služba zabezpečuje ekonomickou, odbornou, výchovnou a zdravotnickou činnost.

Základními organizačními jednotkami VS jsou generální ředitelství, vazební věznice, věznice a Institut vzdělávání. Generálního ředitele jmenuje a odvolává ministr spravedlnosti, stejně jako má právo zřizovat a rušit vazební i jednotlivé věznice.

1.8. Historie práce s vězni

Nejprve se podíváme na světový vývoj práce s odsouzenými. Koncem 18. století vznikl v USA Filadelfská společnost, která znamenala počáteční krok ke změně dosavadních podmínek ve věznicích směrem ke zlidštění. Byl vytvořen tzv. separační systém. Odsouzení se začali ubytovávat na samotkách z důvodu toho, aby nedocházelo k špatnému ovlivňování nově příchozích vězňů zkušenými. Systém zaručoval lepší individualizaci práce s odsouzenými a taky umožňoval odsouzenému víc příležitostí k vlastnímu zpytování. To samozřejmě nese i své nevýhody v přílišné sociální izolaci, která může působit destruktivně. Problémem je též velká ekonomická náročnost takové věznice.

V některých státech západní Evropy je tento systém stále aktuální (Holandsko).

Druhou metodou praktikovanou od počátku 19. století též poprvé v USA byla metoda ticha. Odsouzení přes den pracovali ve společných halách, kde ovšem bylo i tělesnými tresty vynucováno naprosté ticho. Přes noc pak bydleli vězni na samotkách. Postupem doby se upouštělo od humanizace vězení a práce s vězni, protože odsouzení byli spíše využíváni jako levná pracovní síla. Ohlasem na tuto situaci byly snahy o navrácení se ke koncepci humanizace.

Další vývoj vězeňství ve Spojených státech zamířil k vytvoření několika typů věznic, který se začíná podobat dnešnímu systému uspořádání. Rozlišovali věznice: s maximální bezpečností, s nižší úrovní bezpečnosti, s minimální bezpečností. V posledním jmenovaném typu – s minimální bezpečností – se začínají objevovat vzdělávací a profesní programy se záměrem snadnějšího začlenění do pracovního procesu po propuštění z vězení. Spolu s nimi se utvářejí i programy terapeutické, oddechové a náboženské. Tento typ věznic pojímá i tzv. otevřené ústavy v podobě vězeňských farem, středisek odborného vzdělávání a lesních táborů. Jedná se o přenesení práce a vzdělávání vězňů do prostředí, které vytváří lepší předpoklad ke změnám v chování a osobnosti vězňů.

Konec 19. století a počátek 20. stol. je dobou, která odstartovala evropské penologické konference. V Praze se konference konala roku 1930. Cestou ke sjednocující vězeňské praxi evropských států se vydala OSN, která usilovala o vypracování pravidel. Po druhé světové válce bylo zkvalitnění vězeňství zvláště aktuální vzhledem k nedávným dobám hrůzy a pošlapání lidské důstojnosti. Hospodářská rada OSN proto roku 1958 vydala dokument s názvem „Standardní minimální pravidla pro zacházení s vězni a příslušná doporučení“. Požadavkem byla alespoň minimální úroveň dodržování lidských práv platících pro státy Evropy s ohledem na podmínky jednotlivých států.

Druhá polovina minulého století přináší obrovský rozvoj techniky, proto úsilí věnované dříve bezpečnosti a ostraze věznic je přenecháno technickému zabezpečení. Pozornost se přenáší k jednotlivci, jeho resocializaci – reintegraci⁶⁴, alternativám trestání a návratu trestaných do zákonné demokratické společnosti.

Spolu s OSN o mezinárodní vězeňská pravidla usiluje také Rada Evropy založená roku 1949. ČR se stala jejím členem až roku 1993. Filosofie zlepšení vězeňských podmínek stojí na několika základních sloupech: prokazovat úctu k základním lidským právům vězně; odnětí svobody má být bráno jako trestem samo o sobě – další trestání během odnětí svobody je trestem navíc; zaměření na návrat vězňů po propuštění do společnosti – poskytovat jim možnosti vlastního zdokonalování a vzdělávání. Rada Evropy vydává Evropská vězeňská pravidla, která bývají v určitých časových obdobích aktualizována.

Pojem humanizace vězeňství by pak měl v práci s odsouzenými především obsahovat posilování jejich vlastní zodpovědnosti za rozhodování se na individuální životní cestě, kdy se z jedince stojícího mimo zákon stává samostatná bytost snažící se o aktivní změnu vlastní osoby směrem k zákonnosti (podstata reintegrace).

Dnešní úroveň vězeňství se snaží být ve shodných základech alespoň v Evropě sjednocena, rozdíly nastávají v ekonomických podmínkách a různosti zaměření a osvědčenosti. Některé evropské země více prosazují otevřenost věznic a podporu odpovědnosti vězňů, čímž pracují proti evropskému paternalismu⁶⁵ ve vězeňství. Jiné státy zdůrazňují alternativní tresty, jimiž zase mohou způsobovat kumulaci psychopatických osobností ve vězení, které k alternativním trestům nejsou způsobilé. Všechny evropské vězeňské trendy se ale shodnou v jedné věci, a tou je smysluplné

⁶⁴ Dnešní termín „reintegrace“ nahrazuje termín „resocializace“ z totalitní minulosti.

⁶⁵ Paternalismus=ochranitelský přístup k vězňům, u kterých se předpokládá, že sami nejsou schopni rozpoznat, co je pro ně dobré a co špatné. Takový přístup jim znemožňuje úspěšný návrat do společnosti.

zaměstnávání odsouzených. S tím samozřejmě souvisí i vzdělávání neodmyslitelně spjaté s ideou humanizace.

1.9. Počátky českého vězeňství a František Josef Řezáč

První zprávy o věznicích na území České republiky najdeme ve zmínkách o zemské trestnici v Praze, označované jako Svatováclavské. Založena byla roku 1823. Teprve o třicet let později se začalo jednat o zefektivnění systému práce s vězni a jejich převýchovy. Následně byla roku 1852 provedena novela trestního zákona z roku 1803. Novelizovaný zákon se stal základem rakouského a později československého trestního práva.

Na obnovení systému práce s vězni a k vypracování vyučovacího plánu pro nově zakládanou vězeňskou školu byl přizván duchovní správce zemské věznice Antonín Wiesner. S vypracováním uděleného vyučovacího plánu pro trestance mu pomáhal katolický kněz F. J. Řezáč.

1.9.1. František Josef Řezáč (1819-1879)

F. J. Řezáč byl katolickým knězem, spisovatelem a pedagogem. Jeho celoživotním zaměřením byla problematika vzdělávání a následně problematika vzdělávání ve vězeňství.

Již po prvním roce od jeho vysvěcení na kněze bylo Řezáčovi umožněno působit ve Svatováclavské věznici v Praze. Povinností duchovních ve věznicích v té době byla i účast při přijímání nových odsouzených, spolurozhodovali při udílení milosti, byli přítomni při výstupních pohovorech a spolupracovali v péči o propuštěné.

Řezáč studoval vězeňskou problematiku i z cizojazyčných zdrojů a sám provedl poznávací cestu po věznicích v Rakousku. Roku 1853 byl jmenován duchovním administrátorem zemské věznice v Praze a po více než devíti letech předal duchovní správu trestnice redemptoristům z důvodu

zrušení farnosti na základě rozhodnutí ministerstva vnitra. Ti zde působili jen asi jedenáct let do doby, kdy převzali duchovní správu opět světští kněží. Po odejití ze zemské věznice zastával místo spirituála v káznici pro kněze u sv. Jiří na Hradčanech. Vyšší úřad v káznici, pro který měl zkušenosti, mu nebyl svěřen z důvodů politických. Byl podezírán z protirakouského smýšlení zejména na základě jeho přátelství s K. H. Borovským. Přesto byl v 70. letech vyzván, aby vypracoval plán reorganizace pražské zemské trestnice. Jeho plán byl sice přijat, ale nakonec neuskutečněn, protože se dala přednost výstavbě nové trestnice mimo střed města.

Jeho dílo „Vězeňství v posavadních způsobech svých s návrhem o zdárnější trestání polepšování zločinců“ je dodnes považováno za základní spis o českém vězeňství v 19. století. K tomu napsal ještě německy psanou publikaci o vězeňství⁶⁶. V obou svých dílech věnovaných problematice vězeňství prosazuje humanizaci vězeňství a s tím spojenou výchovu a vzdělávání vězňů. V německé publikaci se více zaměřuje na praktické postupy při převýchově vězňů. Upozorňuje na špatný vliv tehdejší přeplněnosti věznic a v tomto případě zbytečnost mravního a náboženského učení vězňů. Prosazuje mírnost a shovívavost vězeňského personálu. Požaduje specializaci věznic, která v té době nebyla a ve svých návrzích uvádí rozsahy počtu hodin výuky a vyjmenovává základní předměty, které by se měly vyučovat ve věznici jak česky, tak i německy. Jsou to čtení a psaní, základy řemesel, kreslení a zpěv. Již sám Řezáč ve svých spisech prosazuje komplexní působení výchovnými prostředky na uvězněné, zastává nutnost postpenitenciární péče a poukazuje na účelnost prevence kriminality. A také již i on zastává současné snahy o zavádění alternativních trestů pro odsouzené k menším trestům a prvotrestané.

⁶⁶ Über die seelsorgerliche Wirksamkeit in den osterreichischen Detentions und Straf-anstalten.

F. J. Řezáč uvádí dva hlavní úkoly věznice: první, aby věznice vězně nekazily a druhý, aby věznice vězně polepšovaly⁶⁷. Dále rozděluje tři strany péče o lidi ve vězení. Za prvé z hlediska občansko-právního, kterým se zaručuje bezpečí ve vězení a pokrytí zdravotních potřeb člověka. Za druhé z hlediska duševních a duchovních potřeb člověka, tím myslí možnost vzdělávání a duchovní péči kněze. Třetím hlediskem je převýchova, ke které se používá prostředků jako správné rozřazení, zaměstnání, vězeňský řád, vychovatelský dohled a vedení a udržování kázně.

Za nejdůležitější článek v převýchově považuje Řezáč právě vzdělávání a duchovní pomoc kněze. Pod pojmem vzdělání řadí automaticky i mravní vzdělání. S tím souvisí i požadavky na osobnost učitele a duchovního: učitel má mít všeobecnější přehled se zvláštním důrazem na filosofii a pedagogiku, měl by se orientovat v problematice vězeňství a v trestních zákonech a trestním řádu. Pro kněze zdůrazňuje morálnost a zbožnost spolu s nadějí, že i člověk ve vězení má šanci se změnit. V tomto prostředí je nutná též opatrnost v tom, komu důvěřovat.

Dále zmiňuje, že jen silný člověk po stránce tělesné i duševní může zvládnout všechny nepříznivé okolnosti, které vězení přináší.

Je známo, že člověk se lépe a kvalitativněji převychová spíše pozitivním působením a dobrým vzorem, než pouze represemi a tresty. Přesto je kněžím a lidem, kteří se snaží pomoci uvězněným, častěji cesta ztěžována, než usnadněna. Jednak jako by už jejich práce měla být zbytečná a také proto, že na duševní a duchovní část člověka se raději zapomíná. Ve vězení k tomu přispívá ještě pokušení vidět vězně jako někoho, kdo už člověkem být přestal. Příkladem může být mnohdy velmi nekvalitní zdravotnická péče a vůbec jakýkoliv nezáměr o potřeby vězně a jeho zájmy, které by mohly vést k žádané převýchově.

⁶⁷ Řezáč, J. F.: Vězeňství v posavadních způsobech svých ..., str. 27.

V knize „Vězeňství“⁶⁸ uvádí, že před zavedením převýchovno-pedagogického prvku do věznic, bylo hlavní náplní těchto zařízení: izolace (bezpečnost společnosti), zachování pořádku ve společnosti a výdělek z práce, kterou mohli trestanci pokrýt alespoň část nákladů.

Dále byly z mravních důvodů, aby se zamezovalo homosexualitě, zaváděny tři způsoby řešení: 1. nařízení mlčet, 2. samoty, 3. třídění vězňů podle jejich mravní úrovně. Jedná se o dobu konce 18. a počátek 19. stol. A tato opatření se zaváděla zejména v Severní Americe, ale i v Evropě. F. J. Řezáč dále shrnuje, že tyto tři způsoby nakládání s vězni jsou zase jen prázdnými formami, jestliže vězňům neposkytneme možnost vyučování (náboženského i elementárního). Též izolací se trestanci novým ctnostem nenaučí, když nemají možnost se osobně setkat s člověkem, který se snaží ctnosti žít. Vězně je také potřeba učit správnému přístupu ke svému zdraví a pozitivnímu vztahu k práci. Tím budou lépe vybavení při výstupu z výkonu trestu.

System třídění nese úskalí rozpoznání povahy trestaného a jeho následné odpovídající rozřazení do jedné ze čtyř skupin. Úspěch mít může při maximální kapacitě věznice pro 300 vězňů.

Zákaz mluvení považuje F. J. Řezáč za ještě horší způsob převýchovy, než předešlý. Nařízení mlčet je ve společnosti lidí nepřirozené a vězni pak všemožnými způsoby tento zákaz obcházejí. Velmi těžko se při tomto nastavení udržuje pořádek, pro který se použije velmi mnoho trestů a násilí. Nucené mlčení způsobuje též vzrůst nespokojenosti a agresivity. Pomoc kněze bez lidského zájmu a vyučování náboženství je v tomto případě jen mrtvou teorií.

Za nejlepší prostředky k převýchově považuje F. J. Řezáč práci a samotu. Ale samozřejmě všeho s mírou: vězně práci nepřetěžovat a nemučit

⁶⁸ Řezáč, F.J.:Vězeňství v posavadních způsobech svých....

dlouhou samotou. Uvádí, že vězni držení v celách po jednom vydrží pobyt asi 5 let bez újmy na psychickém i fyzickém zdraví.

Řezáčovo dědictví obsahuje také pedagogické spisy, kterými pozvedl české školství na obecné rovině. Založil a revidoval časopis „Škola a život“. Dále je zakladatelem Městského reálného gymnázia v Praze a Městské vyšší školy pro dívky. Kromě toho je spoluzakladatelem velkého množství knihoven.

Řezáčův odkaz pro humanizaci vězeňství byl po roce 1939 v Čechách velmi pošpiněn a částečně zapomenut. V důsledku totalitních režimů přišly do věznic deformující nařízení a Řezáčův základní požadavek lidské péče a pomoci pro každého odsouzeného se ignoroval. Převýchova vězňů spočívala v těžké, zdraví poškozující práci a podporovala nepřátelství mezi vězni a vězeňským personálem ať už z důvodů politických a nebo z důvodu záměrného pošlapání lidskosti.

1.10. Moderní české vězeňství

Před rokem 1989 bylo vězeňství používáno ve velké míře politicky... k prosazování socialistických zájmů a k likvidaci, nebo-li převýchově nepohodlných lidí. Hlavními znaky vězení byla militantní kázeň, dril a důraz na izolaci od vnějšího světa.

Rokem 1989 začíná v českém vězeňství prosazování principu humanizace. Bývalé Československo se svým podpisem připojilo k „Úmluvě proti mučení a jinému krutému a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání“ vycházející z Charty Organizace spojených národů, Všeobecné deklarace lidských práv a Mezinárodního paktu o občanských a politických právech.

Na vězeňství se klade nárok takový, aby se stávalo efektivním, ne pouze na principu izolace pachatelů trestných činů od společnosti. Vytyčenými úkoly

jsou již zmíněné humanizační snahy. Dále je samozřejmě i s humanizací potřeba zkvalitnit bezpečnost věznice – jak pro společnost, tak z důvodů znemožnění veškerého kontaktu vězňů s jejich výchozím kriminálním prostředím. Zde se myslí převážně na teroristické spolky a organizovaný zločin. Spolu a tím se usiluje o vytvoření co nejlepšího možného sociálního klimatu ve věznici vhodného k další práci s odsouzenými.

Se snahami o změnu a zkvalitnění vězeňství naráží český stát zejména na finanční nedostatky, obtížnost změny smýšlení vězeňského personálu v důsledku změny státních režimů⁶⁹ a na druhé straně přílišná porevoluční euforie způsobující rychlé vyhasnutí zaměstnanců a nepromyšlené kroky. Další překážkou je nepochopení principů humanizace a jejich integrace.

V současném zacházení s vězni vidí Hála (2005) prioritu ve smysluplnosti lidského života, jemuž tento smysl dávají lidské hodnoty (odkaz na V. E. Frankla)⁷⁰. Zacházení s vězni je každému individuálně zpracováno v programu zacházení⁷¹. Vrátime se opět k tomuto tématu a stručně popíšeme program zacházení, jak by měl vypadat v současné praxi. V etapě nástupního oddělení ve vězení se zpracovává výchozí stav odsouzeného, jeho bio-psycho-socio-duchovní stav. Zprávu vytváří tým složený z lékaře (případně specialistů), psychologa, sociálního pedagoga, sociální pracovnice, příp. duchovního. Výchozím materiálem - zprávou pro zpracování programu zacházení jsou základní data o odsouzeném a jeho trestu, lékařské doporučení, důkladná sociální anamnéza, psychologická anamnéza odsouzeného a jeho postoje k jeho trestné činnosti, podstatná rizika, která vypadají, že budou bránit v dobré reintegraci. V poznámce by měla být uvedena orientace na budoucí propuštění již od začátku uvěznění.

⁶⁹ i když v letech 1990-1991 byla provedena změna vězeňského personálu a propuštěno více než 7500 zaměstnanců (Hála 2005).

⁷⁰ Zmíníme se v kapitole č. 5.4.

⁷¹ Viz popis programu zacházení podle zákona o VTOS a řádu VTOS (kap. 1.2.)

Samotný program zacházení bude obsahovat na základě této zprávy časově rozvržený sled vhodných činností (Hála 2005).

J. Hála⁷² zavádí do českého vězeňství nový pojem: „risk assessment“. Jedná se o vyhodnocení rizika nebezpečnosti konkrétního vězně pro společnost, ale i pro jeho rodinu a jeho samotného. Tento nový pojem zařazuje Hála (2006) do tzv. „penitenciární diagnózy“, kterou jsme zmiňovali výše jako zprávu pro zpracování programu zacházení. Risk assessment by měl tedy vyhodnocovat podstatná rizika, problémy, obtíže a překážky, které na začátku trestu brání dobré reintegraci odsouzeného v budoucnosti. Hála výslovně odmítá, aby se v tomto bodě diagnózy odsouzenému přesně vymezovaly jeho potřeby. Odůvodňuje to tím, že by se tak paternalisticky⁷³ narušovala vnitřní svoboda odsouzeného a bránilo by se jeho vlastní zodpovědnosti a rozhodování.

Evropský moderní penologický trend se podle Hály (2006) zaměřuje nyní více na dobu po propuštění, ne již tolik na bezporuchový průběh trestu. V tomto světle pak lze definovat moderní zacházení s vězni jako soubor aktivit pracovníků VS s cílem motivovat odsouzeného hodnotnými a osobně přitažlivými výzvami k práci na sobě a z toho vyplývající změně svého chování. Tím se odsouzenému pomáhá zvyšovat šance na zákonný život po propuštění.

Moderní program zacházení by na tomto základě měl obsahovat individualizovaný rozvrh činností, které by měly směřovat k pozitivním změnám osobnosti a chování odsouzeného. Hála doporučuje nejméně čtyři okruhy aktivit. Jsou jimi práce, vzdělávání (profesní i všeobecné), volnočasové aktivity, terapie, poradenství atd.

⁷² Hála, J.: Risk Assessment, České vězeňství, č. 3/2006, str. 22.

⁷³ Paternalismus = ochranářský přístup vycházející z přesvědčení, že vězni sami nejsou schopni rozpoznat, co je pro ně správné a co ne.

1.11. Organizace a projekty podporující vzdělávání vězňů

Evropská vězeňská pravidla: vydávána Radou Evropy, schválená Výborem ministrů. Zabývají se dodržováním lidských práv u osob ve VTOS. Každoročně jsou obnovována. V základních principech uvádějí, že život ve vězení se musí co možná nejvíce přibližovat pozitivním aspektům života na svobodě a VTOS má být zajištěn tak, aby umožnil vězňům opětné začlenění do společnosti.

Každá věznice má usilovat o to, aby měli odsouzení přístup ke vzdělávání a nesmí být znevýhodněni finančně nebo jinak za svoji účast na vzdělávacích programech. Výchova vězňů by podle možností měla být integrována do výchovněvzdělávacího systému dané země, aby vězni i po propuštění mohli pokračovat ve svém vzdělávacím nebo odborném výcviku.

Odsouzení mají být motivováni k tomu, aby se podíleli na vypracování svých individuálních plánů pro výkon trestu. Je-li to možné, mají plány obsahovat práci, vzdělávání, další činnosti a přípravu na propuštění.⁷⁴

Český helsinský výbor: hlavním posláním je sledování dodržování lidských a občanských práv a to zvláště u těch skupin lidí, u nichž se vyžaduje zvláštní pozornost. Jednou z hlavních oblastí je vězeňství a trestní justice; práva vězňů a zadržených. Podrobnější zprávy nalezneme na internetových stránkách.⁷⁵

Projekt Šance: zabývá se zaměstnáváním osob propuštěných z VTOS. Český helsinský výbor je jedním z realizátorů tohoto projektu.

⁷⁴ http://ad.vscr.cz/news_files/Evropska_vezenska_pravidla_2006.pdf

⁷⁵ www.helcom.cz

Epea: European Prison Education Association = Evropská asociace pro vzdělávání ve vězeňství. Je nevládní organizací usilující o vznik pevných principů a fungující organizace v oblasti vzdělávání vězňů a to nejen v Evropě.⁷⁶

Česká katolická charita: charita poskytuje propuštěným krátkodobé ubytování – azylové domy, integrované poradenství příp. doprovod.⁷⁷

2. V ě z n i c e

2.1. Popis konkrétní věznice, kde jsme provedli výzkumné šetření

Konkrétní věznice, kterou nyní popíšeme, byla již od svého založení míněna jako věznice pro trestance s nejvyššími tresty. Během jejího fungování se toto zaměření několikrát změnilo. Po dobu minulého režimu sloužila jako věznice typu III. NVS⁷⁸(=nápravně výchovná skupina). V těchto letech je zaznamenána 100% zaměstnanost odsouzených a též nejvyšší počet uvězněných za celou historii věznice⁷⁹. Se změnou politického režimu roku 1989 byl díky prezidentské amnestii snížen počet odsouzených na zhruba 500 mužů.

V současnosti jsou do věznice umístováni odsouzení do VTOS typu: s ostrahou a se zvýšenou ostrahou. Krátce po revoluci zde bylo zřízeno i oddělení pro doživotní tresty odnětí svobody s počtem 48 míst. Celková kapacita věznice činí 1094 míst a tvoří ji pět typů oddělení, kam jsou odsouzení ubytováni podle jejich osobního postupu ve výkonu trestu. Jedná

⁷⁶ www.epea.org

⁷⁷ www.charita.cz

⁷⁸ III.nápravně výchovná skupina odpovídá typu věznice s ostrahou.

⁷⁹ více než 2700 odsouzených

se o oddělení nástupní a výstupní, specializované a krizové, a již zmíněné doživotní. V objektu věznice je také ošetrovna s lůžkovou částí, která poskytuje lékařskou péči na úrovni městské nemocnice.

2.2. Typ věznice

Jak jsme se již výše zmínili, věznice je určena odsouzeným do VTOS typu s ostrahou a se zvýšenou ostrahou. Tyto dvě skupiny jsou dále rozčleněny na několik stupňů podle plnění vnitřních pravidel věznice současně s dodržováním jejich osobního programu zacházení a usilováním o bezproblémové a vlastní iniciativou reprezentované dobré chování. Vnitřní řád nazývá tuto diferenciaci pozitivní motivací odsouzených k nápravě⁸⁰.

V trestním zákoně se budeme orientovat zejména na VTOS podle §39a–39b, protože přesně tento pojednává o věznici typu „ostraha“ a „zvýšená ostraha“. Soustředění se pouze na tyto dva typy věznic provádíme z důvodu směřování celé práce na konkrétní věznici a následné výzkumné sondy zahrnující několik odsouzených právě z výše zmíněných diferenciačních skupin v oné věznici.

Zákon ustanovuje, že v typu věznice „ostraha“ jsou zařazeni odsouzení za úmyslný trestný čin a pachatelé trestného činu spáchaného z nedbalosti. Do „zvýšené ostrahy“ spadají odsouzení k doživotnímu trestu, dále zvlášť nebezpeční recidivisté⁸¹ a pachatelé zvlášť nebezpečného trestného činu⁸², za který je uložen TOS ve výměře nejméně 8 let, nebo který byl odsouzen

⁸⁰ viz jednotlivé přílohy Vnitřního řádu věznice (www.vscr.cz), příloha č. 2: vnitřní diferenciaci odsouzených ve věznici typu „ostraha“.

⁸¹ §41 odst. 1 zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon. Nebezpečný recidivista je pachatel, který znovu spáchal zvlášť závažný trestný čin, ač již byl pro takový nebo jiný zvlášť závažný úmyslný trestný čin potrestán. Zvlášť nebezpečný je podle toho, jak dlouhá době byla od spáchání dalšího trestného činu od posledního VTOS.

⁸² §41 odst. 2 tamtéž. Zvlášť závažné trestné činy- §62 a ty úmyslné trestné činy, za něž tento zákon stanoví TOS s horní hranicí trestní sazby nejméně 8 let.

za úmyslný trestný čin a v posledních pěti letech uprchl z vazby nebo z výkonu trestu.

2.3. Vnitřní řád věznice⁸³

Vnitřní řád věznice se vztahuje již pouze na jednu určitou věznici. Je v souladu s předem řečenými zákony a řádem o VTOS. V této kapitole se již nebudeme podrobně zabývat detaily z vězeňských práv a povinností, jen se zaměříme na zmínku o vzdělávání odsouzených.

Tedy vnitřní řád věznice podává konkrétní informace ohledně práv a povinností odsouzených ve věznici i mimo ni a přesně vymezuje časový rozvrh. Jsou zde s větší podrobností popsány organizační věci ze života odsouzených, co se týká vystrojování, stravování, uzamykání cel, pravidla návštěv, zaměstnání odsouzených apod. My se zaměříme opět na vzdělávání. Vnitřní řád uvádí, že vzdělávání odsouzených se realizuje ve Školském vzdělávacím středisku (ŠVS). Případní zájemci se přihlašují písemnou žádostí a nebo prostřednictvím příslušného vychovatele. Poté, když je žádost podaná, musí o přijetí rozhodnout vedoucí ŠVS.

Jiné formy vzdělávání spadají do programu zacházení a jsou vedeny dalšími pracovníky VS nebo duchovními. K těmto formám patří jazykové či jiné kurzy nebo povolené korespondenční kurzy.

2.4. Vnitřní diferenciacie – diferenční skupiny

Věznice typu „ostraha“ se dělí do čtyř diferenčních skupin. První se vyznačuje nejpříznivějšími podmínkami, čtvrtá pak nese nejvíce vnitřních opatření a nejpřísnější režim v tomto typu. Zařazení do určité skupiny – a to jak v ostraze tak i ve zvýšené ostraze - určuje během pobytu

⁸³ Použili jsme vnitřní řád věznice, ve které jsme provedly výzkumnou sondu. (www.vscr.cz)

odsouzeného v nástupním oddělení odborná komise⁸⁴. Při umístování hraje roli např. délka trestu, recidiva nebo naopak trest VTOS poprvé. Následné možné přemístování se děje s ohledem na plnění programu zacházení (v němž má důležité místo postoj odsouzeného k nabízené a vykonávané práci) a hodnocení v průběhu VTOS.

Jen pro dokreslení nahlédneme do požadavků vnitřního řádu na co nejlépe prospívajícího odsouzeného: „...akceptuje trest, příkladně dodržuje vnitřní řád, nedopouští se žádných kázeňských přestupků, je příkladem ostatním odsouzeným, udržuje vzorný pořádek, šetří majetek věznice a aktivně plní zvolený program zacházení, v případě pracovního zařazení trvale vykazuje dobrou pracovní morálku“⁸⁵. Vyšší diferenční skupiny se vyznačují odstupňovaným nedodržováním a neprospíváním výše zmíněného ideálu. Třetí diferenční skupina je charakteristická nezájmem k vlastnímu programu zacházení, proto jim je přidělen minimální program zacházení⁸⁶. Do čtvrté diferenční skupiny jsou zařazeni odsouzení, kteří páchali trestnou činnost i ve vězení, napadli dozorce či spoluodsouzeného, pokusili se o útěk či zneužili kázeňské odměny. Úmyslně porušují vnitřní řád věznice, např. požíváním alkoholu, nebo jiných omamných látek. Nepracují a o práci přišli vlastní vinou. Chování těchto odsouzených nelze zvládat standardními prostředky zacházení, kterými jsou kázeňské tresty a odměny. Přerazování mezi jednotlivými diferenčními skupinami je samozřejmě možné a to podle pravidel vnitřní diferenciace, doba hodnotících období (hodnotící období je nekratší možná doba mezi dvěma přerazeními). Výměr hodnotícího období se liší mezi ostrahou a zvýšenou ostrahou.

⁸⁴ odborná komise se skládá z psychologa, speciálního pedagoga, sociálního pracovníka, lékaře a vychovatele.

⁸⁵ viz přílohy Vnitřního řádu věznice (www.vscr.cz), příloha č. 2: vnitřní diferenciace odsouzených ve věznici, typu „ostraha“.

⁸⁶ minimální program zacházení obnáší dodržování podmínek pracovního zařazení, zapojuje se do práce pro věznici a to bez požadavku finanční odměny, dodržuje zákon a řád VTOS a vnitřní řád věznice.

Motivací pro zařazení do lepší diferenční skupiny jsou samozřejmě výhody s tím spojené. Například I. diferenční skupina má nárok na přijetí návštěvy bez zrakové i sluchové kontroly VS, zatímco ve IV. diferenční skup. se povoluje pouze bezkontaktní návštěva a s plnou kontrolou VS. Dále běžnou veřejností diskutované sledování televize je umožněno I. diferenční skupině jak v kulturní místnosti, tak i ve vlastní cele, jestliže vlastnění televize splňuje určené podmínky⁸⁷ a je v souladu s řádem výkonu trestu. Video mohou sledovat v množství dvou kazet týdně – I. diferenční skupina, jednu kazetu týdně IV. diferenční skupina. Další výhody či omezení souvisí s vycházkami, nároky vlastnit ponorný vařič, provozovat kondiční tělocvik, podmínek pro zapůjčení knih z místní knihovny apod.

Druhým typem vnitřního zařazení v námi popisované věznici je „zvýšená ostraha“ (ZO). Rozděluje se také do čtyř skupin od první s nejvíce výhodami až ke čtvrté s nejvyšším omezením. Stejně je i rozvrstvení odsouzených podle stupně a úrovně spolupráce, třetí a čtvrtá skupina též plní minimální program zacházení. Rozdíl je jen v tom, že již v ZO-3 jsou nebezpeční jedinci, kteří hrubě porušují řád a jsou obviněni z ohrožování VS nebo kvůli užívání alkoholu atd., či z pokusu o útěk. Specifickou podskupinou jsou doživotně odsouzení. Dělí se též do čtyř diferenčních skupin podle rozdělení typu „zvýšená ostraha“. Ti žijí na ubytovně se speciálním bezpečnostním zabezpečením a počet vězňů na cele je maximálně dva.

Vraťme se ke čtyřem skupinám diferenciací v ZO a porovnejme je se skupinami v ostraze. Na rozdíl od ostrahy jsou cely ZO trvale uzamykány, kromě ZO-1, ve které se nechávají cely otevřené v době od 14:30 do 16:30 hod. Kázeňské odměny, jako např. rozšíření osobního volna⁸⁸, jsou možné jen v rámci věznice a u ZO-3 a ZO-4 jen v rámci budovy. Návštěvy dané

⁸⁷ viz poznámka v příloze č.2 Vnitřního řádu věznice (www.vscr.cz).

⁸⁸ §45 zákona, jedna z možných kázeňských odměn; rozšíření osobního volna až na dobu jednoho měsíce.

zákonem pak mají všechny skupiny ZO kontaktní (jsou v přímém kontaktu se svojí návštěvou v návštěvní hale u stolu se čtyřmi místy⁸⁹). Zatímco v I. diferenční skupině ostraha je možná i návštěva bez zrakové i sluchové kontroly VS, tak v ZO nekontrolovaná návštěva není vůbec umožněna, až na výjimky v ZO-1. Kondiční tělocvik je umožněn jen s doporučením speciálního pedagoga a to pouze pro ZO-1 a ZO-2. Sledování televize je přesně rozepsané ve Vnitřní diferenciaci zvýšené ostrahy⁹⁰, jako příklad uvedu opět ZO-1 a ZO-4: v ZO-1 mají dovoleno sledovat televizi až 6 hod. denně, ale jen mají-li vlastní TV, v ZO-4 mají nárok na 2 hod. denně a to jak v kulturní místnosti, tak na cele (vlastní TV). Je povolena pouze jedna televize na cele. Na videu pak první dvě skupiny mohou shlédnout 2 kazety denně, ZO-3 jen jednu kazetu a pro ZO-4 není povoleno video vůbec. Zvýšená ostraha odsouzené omezuje i třeba v počtu vyvěšených obrázků na stěny cel, přičemž velikost obrázku a i jeho motiv musí být schválen vychovatelem.

2.5. Denní rozvrh

Denní rytmus ve věznici je určen tím, v které ubytovně se nacházíme. Označují se velkými písmeny od A do E a rozdělení odsouzených do ubytoven koresponduje s vnitřní diferenciací věznic.

Hlavní struktura denního programu je na všech ubytovnách shodná, liší se přirozeně v činnostech, při kterých probíhají přesuny, např. ordinační hodiny a dny lékařů, vycházky apod.

Vezmeme-li denní rozvrh postupně podle přesného rozpisu, tak pro všechny budovy jsou určeny hodiny budičku stejně, záleží jen, jde-li odsouzený na dopolední, odpolední či noční směnu do práce. Pro

⁸⁹ počet osob jedné návštěvy je zákonem omezen na čtyři -§19 zákona o VTOS

⁹⁰ viz příloha vnitřního řádu věznice č. 3: Vnitřní diferenciacie zvýšené ostrahy (www.vscr.cz)

nezaměstnané platí budíček shodně s ranní směnou, který je stanoven na 4:30, kromě víkendů. O víkendu je ranní vstávání shodné s odpolední směnou ve všední den, tedy na 6:30. Noční směna odpočívá v době od sedmé ranní hodiny do 15hod.

Počet pracovních hodin během dne odpovídá běžnému občanskému zákoníku, tedy osm hodin denně. Tak probíhá střídání pracovních směn ranních (6- 14:30h), odpoledních (14:00-22:00) a nočních (22:00-6:00). Do programu je zakomponovaná i ranní hygiena a ranní úklid lůžka, výdej snídaně a pro věznicí charakteristické prověrky početních stavů, které probíhají každý den ráno během nástupní hodiny do práce a večer po večeri.

Volný čas je též přesně vymezen a určen. Program tohoto volného času je ale též stanoven jako aktivity programu zacházení a nebo kulturní a zájmová činnost. Aktivity v tomto čase jsou sestaveny na základě individuálního programu zacházení, o kterém jsme se zmínili již dříve. Sestavení kulturní a zájmové činnosti pro každého odsouzeného je v kompetenci speciálního pedagoga. Tato doba se ještě různí podle zaměstnanosti nebo nezaměstnanosti odsouzeného a pracovních a nepracovních dnů. Budeme se věnovat především volnému času pracujících, už proto že námi zkoumaná věznice vykazuje více než padesátiprocentní zaměstnanost. Tedy v pracovních dnech vychází volný čas přibližně na dvě hodiny, o víkendech zahrnuje o hodinu delší dobu dopoledne i odpoledne mezi pevně stanoveným časem snídaně, oběda a večere a ranní a večerní prověrkou početních stavů. Přesný časový rozvrh dne pro všechny ubytovny najdeme v příloze č. 1.⁹¹

2.6. Duchovenská činnost

⁹¹ Staženo ze stránek www.vscr.cz

Po „sametové revoluci“ byla znovu obnovena činnost duchovních v českých věznicích. Představitelé církví či registrovaných náboženských společností jsou ve věznicích vedeni buďto jako kaplani, tzn. zaměstnanci VS anebo jako dobrovolníci. Z dobrovolnických organizací je to sdružení Vězeňská duchovenská péče (VDP), která byla schválena roku 1999.

V novelizovaném zákoně a řádu VTOS je uvedeno o duchovenské praxi toto:

„Každý odsouzený má právo na poskytnutí duchovní služby“⁹². Vnitřní řád věznice vymezuje čas, ve kterém se mohou konat bohoslužby. Církev a náboženská společenství mají možnost širšího spektra působení než jsou pouze individuální duchovní rozhovory nebo bohoslužby. Církev mohou vést biblické hodiny nebo jiné přednášky či besedy na náboženská, etická a podobná témata, pořádat hudební koncerty (příp. vzdělávací kurzy). Mohou se podílet na přípravě odsouzených k propuštění a jiných aktivitách, které budou shledány vhodné k plnění účelu výkonu trestu. Pověřená duchovní osoba může nahlédnout i do spisu odsouzených, má-li jejich souhlas.

Vedle církví a náboženských společností se mohou podílet na zacházení s odsouzenými zájmová sdružení občanů, nevládní organizace a další orgány a instituce⁹³, souhlasí-li s jejich působením Generální ředitelství VS, příp. ředitel věznice.

J. Hála (2005) ve svých studiích zdůrazňuje v souvislosti s duchovenskou péčí ve vězení zaměření se na otázku viny a odpovědnosti a systematickou práci s odsouzenými na toto téma. Pohlédneme-li na problematiku odpovědnosti a viny hlouběji, můžeme dojít k otázce smyslu lidské existence, o čemž pojednává logoterapie, o které se zmíníme později.

2.7. Školské vzdělávací středisko (ŠVS)

⁹² §20 zákona o VTOS

⁹³ §43 zákona o VTOS

Střední odborné učiliště, učiliště a odborné učiliště Vězeňské služby České republiky (SOU), které bylo nově zřízeno Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy v roce 1992 a zařazeno do sítě škol České republiky s účinností od 20. 6. 1996, navázalo kontinuálně na činnost dřívějšího učiliště Sboru nápravné výchovy. Tím, že se MŠMT stalo zřizovatelem, získala škola možnost vydávat celostátně platná vysvědčení a výuční listy, na kterých není patrné, že byly získány ve vězení. Organizačně je toto oficiální vzdělávání postaveno jako jedno učiliště s odloučenými pracovišti – školskými vzdělávacími středisky (ŠVS) – v různých regionech. Jedna škola pak sdružuje tři typy vzdělávacích zařízení:

- Střední odborné učiliště (pro úspěšné absolventy ZŠ); obory: Strojírenská výroba, Obrábění kovů, Elektrotechnická výroba, Výroba konfekce, Zpracování dřeva, Stavební výroba.
- Učiliště (pro ty, kteří ZŠ ukončili v nižším než 9. roč. ZŠ nebo 9. ročník nedokončili úspěšně); obory: Strojírenská výroba, Zpracování dřeva, Stavební výroba, Provoz společného stravování.
- Odborné učiliště (pro absolventy Zvl. Š); obor: Květinářské a zelinářské práce.

Jednotlivá ŠVS doplňují nabídku učebních oborů o krátkodobé kurzy zaměřené na práce malířské, natěračské, lakýrnické, kovářské, brusičské, knihařské, práci s počítačem a na cizí jazyky. Vězeňský systém poskytuje také podmínky pro maturitní či vysokoškolské studium.

System vzdělávání ve zkoumané věznici:

Školské vzdělávací středisko (ŠVS) zde nabízí doplnění základního vzdělání, dále 2 učební obory a všeobecné a odborné rekvalifikační kurzy. Oproti vzdělávání má tato věznice rozvinutý systém zaměstnávání vězňů. Zaměstnání pro odsouzené poskytuje jednak samotný provoz věznice (kuchyň, prádelna, truhlárna, zámečnická dílna atd.) spolu se 17

podnikatelskými subjekty. Zaměstnanost v této věznici je poměrně vysoká, určitě přes 50% odsouzených.

Současné Školské vzdělávací středisko přítomné v této věznici nabízí nejméně 6 možností vzdělávání. Pro doplnění základního vzdělání na úrovni znalostí ZŠ jsou k dispozici: Přípravný kurz a Kurz pro doplnění vzdělání poskytovaného základní školou. Z odborných kurzů věznice nabízí kurzy: malíř, knihař, svářeč. Mezi další kurzy, zaměřující se na praktické znalosti a dovednosti dnešní doby patří: kurzy výpočetní techniky a jazykové kurzy. V nabídce jazyků zprostředkovaných ŠVS je němčina, angličtina a čeština pro cizince.

ŠVS dnes nabízí i učební obory a maturitní studium. Z učebních oborů to je obráběč kovů a obrábění kovů, z maturitního studia mají možnost studovat gymnázium⁹⁴ a nebo ekonomiku a podnikání. Výuka gymnázia je provozována tak, že jednou za měsíc přijíždějí čtyři pedagogové. Další vzdělávací aktivity existující ve věznici jsou organizovány s povolením vedení věznice, například duchovními, dobrovolnými organizacemi a dobrovolníky docházejícími do vězení. Pro příklad můžeme uvést dobrovolnou činnost Vyšší sociálně pedagogické a teologické školy – Jabok, spolu s různými déletrvajícími i nárazovými kurzy cizích jazyků, filosofie apod.

Nabídky zájmových činností a jejich organizace záleží v první řadě na samotné věznici a ochotě zaměstnanců věznice něco vytvářet, komunikovat s odsouzenými.

3. S p e c i f i k a v ě z e ň s k é h o p r o s t ř e d í

Vstup do vězeňského prostředí a odnětí svobody je i pro pachatele trestné činnosti výrazným stresem. Začátkem je vazba, která je zaznamenána jako

⁹⁴ Od roku 2004 zde působí další gymnázium, tzn. je zde možnost výběru mezi dvěma gymnázii.

nejtěžší období. Účelem vazby je člověka podezřelého z trestného činu jednak zadržet, aby již nemohl dál páchat trestnou činnost, dále znemožnit mu případnou komunikaci s dalšími podezřelými či svědky trestného činu, nebo omezit jeho pohyb apod. Vazbové reakce zaznamenávají změny v afektivitě (deprese se střídají s mánií), halucinace, poruchy motoriky, spolu v kombinaci s účelovým jednáním ve smyslu vyhnout se vyšetřování a trestu.

Po vynesení rozsudku je odsouzený převezen do soudem stanovené věznice určeného typu a ocitá se v přijímacím a o pár dní později vstupním oddělení. To vše je nové pro prvotrestaného a pro člověka, který nikdy neprošel ústavní výchovou (výchovný ústav, diagnostický ústav apod.), zatímco recidivista překvapen asi nebude. Izolovat člověka v podmínkách vězení se však samo o sobě stává po určité době uvěznění výraznou překážkou k reintegraci.

První sociologem zabývajícím se analýzou vězeňské skupiny byl ve čtyřicátých letech minulého století Donald Clemmer⁹⁵. Od něho pochází pojem „prizonizace“, který popisuje jako proces přeměny svobodného člověka ve vězně; proces, v němž se nový vězeň adaptuje do vězeňského společenství, vstřebává jeho pravidla, zvyky, hodnoty, celkovou kulturu vězení. Clemmer tvrdil, že společná zkušenost vězňů k nucenému pobytu ve věznici je odděluje od zaměstnanců vězení. Procesem prizonizace se člověk stává „plnohodnotným vězněm“, imunním k veškerým vlivům konvenčního hodnotového systému – reprezentovaného dozorci a dalším personálem (Hála 2005). Spolubydlení s ostatními vězni pak úplně ničí jeho soukromí a člověk podléhá konformismu, rutině a nucené izolaci od vnějšího světa.

⁹⁵ Clemmer, D.: The Prison Community, New York, Holt, 1940

Na Clemmerna navazuje Grasham Sykes⁹⁶ (1958) se svými pěti body vypočítavajícími újmy, jimž musí odsouzený ve vězení čelit:

1. nedostatek nebo absence sociálních vztahů
2. nedostatek nebo absence materiálního vlastnictví
3. nedostatek nebo absence heterosexuálních vztahů
4. nedostatek nebo absence samostatnosti
5. nedostatek nebo absence osobní bezpečnosti.

Zásady panující ve vězení můžeme shrnout několika slovy: „starej se o sebe“, „nebonzuj“. Jestliže toto odsouzený nedodrží, může mu hrozit vězeňské vykořisťování. Rozvineme-li tato dvě hesla ještě dále, pak se setkáme s určitějšími nepsanými zásadami, které stojí na počátku procesu prizonizace. Jsou jimi:

- nebuď v rozporu s vězeňskými zájmy, tedy „nedonášej“, nebuď „vlezlý“, neočerňuj kamarády
- nezasahuj do sporů spoluvězňů, „neztrácej hlavu“, „buď v klidu“, „starej se o sebe“
- nevyužívej ostatní vězně, dodržuj slovo, neokrádej kamarády, plat' dluhy apod.
- vydrž to, buď pevný, nepodlézej, buď „chlap“
- neprojevuj respekt vězňům ani světu, který představují, oni jsou ti špatní, vězňi jsou ti správní.

Odsouzené pak můžeme rozdělit podle měřítka podílení se na zásadách vězeňské subkultury. Existují odsouzení, kteří se snaží co nejvíce izolovat od ostatních. Oproti nim stojí odsouzení, kteří jsou ovládaní, manipulovaní, nejsou schopni si sami vytvořit svou roli v systému vězení. Třetí skupinou jsou ti, kteří plně participují na vězeňském sociálním systému.⁹⁷

⁹⁶ Sykes, G.M.: The society of captives, A Study of a Maximum Security Prison, Princeton, Princeton University Press, 1958

⁹⁷ Hála, J., Soudková, P.: Jak mluví čeští vězňi (místo a úloha vězeňského argotu) 2002, viz Seznam použité literatury.

Vězeňská subkultura je vždy zaměřená na snahu o minimalizaci strádání z uvěznění; vězni se soustřeďují zejména na získávání majetku a platidel, kterým jsou cigarety, káva, drogy apod.

Z. Karabec a Š. Blatníková rozlišují z psychologického hlediska dva aspekty prizonizace. Jedná se o institucionalizaci a ideologizaci. Institucionalizaci se odsouzený téměř nevyhne. Jde o zvyknutí si na vysoce organizovaný vězeňský život. Odsouzený ztrácí životní aktivitu a schopnost iniciativy. Takový odsouzený ještě nemusí být prizonizován, pouze se přizpůsobil vnějším podmínkám prostředí. K ideologizaci patří již zvnitřnění podmínek vězení, kdy dochází k identifikaci s kriminální subkulturou. Znamená to, že odsouzený přijímá místní hodnoty, postoje i jazyk – vězeňský argot a systém racionalizací jako obranné mechanismy. Časté používání obranných mechanismů působí na deformování obranných reakcí. Změny osobnosti prizonizovaného přicházejí zejména v pocitu příslušnosti k nějaké skupině, ve vlastním rozhodování se pro určité vlastní jednání a v potřebě bezpečí. Vězeňská realita se dá nevědomými mechanismy člověka potlačit, popřít nebo vytěsnit ve vědomí. Je možné si ji též zkreslit nebo se s ní smířit. Můžeme se tedy mezi vězni setkat s bagatelizací, racionalizací či intelektualizací, popřípadě s identifikací. Častým únikem z reality je denní snění a nebo reálný pokus o útěk. Může jím být též agrese k věcem nebo spoluvězňům.

Tíživým momentem uvěznění je také pocit životní prázdnoty. Tyto újmy působí odsouzeným stres, který může být příčinou vnitřních změn a neadekvátních reakcí. Tak je opět položen základní kámen k vyhraněným emocím (agresivita, impulsivnost), ubývá vnitřní motivace pro změnu a zvyšuje se neschopnost řešit konflikty konstruktivně. Známým povahovým rysem vězňů je přibývajícím sklon svalovat vinu na druhé.

Skutečností je, že vězni institucionalizovaní jsou pro vězeňský systém snesitelnější, způsobují méně problémů na rozdíl od těch druhých. Ale to působí proti základnímu záměru trestu odnětí svobody, a tím je reintegrace.

3.1. Dopad dlouhodobého trestu odnětí svobody na osobu odsouzeného

Věznice, kterou zde blíže popisujeme a v které byla provedena výzkumná sonda, je jak již víme věznicí s ostrahou a zvýšenou ostrahou. Podle toho se dá předpokládat, že se tu setkáme s odsouzenými s převážně dlouhodobými tresty a s recidivisty. Tito lidé jsou charakterizováni jako zvlášť nebezpeční pro společnost a jsou odsouzeni za závažné trestné činy. Problém potom nastává v opačném vlivu délky trestu v takto specifickém prostředí na jeden z hlavních cílů VTOS – na již několikrát zmíněnou reintegraci odsouzeného zpět do společnosti. Ale každý odsouzený reaguje svým vlastním způsobem. Dlouhodobé tresty mají tu zvláštnost, že v odsouzených vyvolávají určitou rezignaci, jak na podmínky vězení, tak na vnímání vlastního prožívání. Druhým rysem je „zakonzervování“ svého chování (vnější přizpůsobení se prostředí), čímž může dojít k ochraně před poškozením jejich duševního či fyzického zdraví. Pojem „zakonzervování“ může být chápán jako překlenovací obranný mechanismus psychiky člověka. Ale to vše jsme již popsali v předešlé kapitole.

Dlouhodobý trest může být příčinou i ke zhoršení kognitivních funkcí u odsouzených (zejména pozornost a paměť).

Svoji úlohu pro úspěch reintegrace má i sebehodnocení odsouzeného. Ti s nízkým sebehodnocením se vyznačují nespokojeností se svojí minulostí. Naopak ti s vysokým hodnocením jsou se svou minulostí spokojeni a mají pocit, že dříve dosáhli uspokojení všech svých potřeb. Bylo zjištěno⁹⁸, že

⁹⁸ Urbanová, M.: Sebehodnocení odsouzených a jejich hodnocení vychovateli. Bulletin VÚP ČSR, Praha 1975

nejlepší sebehodnocení dosahují prvověznění, nejhorší pak podruhé trestaní (primi-recidivisté), kteří na tom byli hůře než několikrát trestaní. Ale vždy jejich sebehodnocení nepřesáhlo průměrnou hranici směrem k negativnímu sebehodnocení. Zajímavý je fakt, že většina z pozorovaných si přisuzovala pozitivní vlastnosti, jako pracovitost, snášenlivost, přátelskost, obětavost, spolehlivost, ochotu aj. Avšak význam těchto pojmů je jinak chápán ve specifickém prostředí věznice a jinak ve většinové populaci. Jako nedostatkové zboží uváděli recidivisté (primi- i multi-) ve svém sebehodnocení zejména pocity štěstí, příjemnosti, klidu, napravitelnosti a naopak u nich roste pocit nenávisti.

Podle dalších výzkumů, které uvádí PhDr. Š. Blatníková⁹⁹, zajišťuje zdravé sebevědomí odsouzenému větší šanci nepropadnout negativnímu působení prostředí věznice.

4. P a c h a t e l

Kapitolu „Pachatel“ uvedeme nejprve pojednáním o tom, co člověka vede k trestnému činu. Posléze nahlédneme do dvou typologií pachatelů a výčtu primárních kognitivních charakteristik delikventů.

4.1. Motivy trestných činů

Jak se člověk stane pachatelem trestného činu? Tato otázka se dá zodpovědět jen obecně. Ke kriminálnímu činu dochází vzájemným spolupůsobením osobnosti pachatele s vnějšími podmínkami vhodnými pro takový čin.

⁹⁹ viz časopis České vězeňství, čl.: Osobnost pachatele a výkon dlouhodobého trestu, 1/2005, str. 18

PhDr. Šárka Blatníková¹⁰⁰ rozlišuje několik zdrojů motivací kriminálního chování, které jsou bezprostředními příčinami konkrétního deliktu. Jsou jimi nezdrženlivost (jako bezprostřední uspokojení potřeb), impulsivnost (jako přeskočení fází rozhodovacího procesu) a egocentrismus (jako subjektivizace morálních a právních norem). Kriminální recidivista pak přejímá tyto formy chování jako zvyk, stává se u něho takové chování automatickým. U multirecidivisty se profilují charakteristické vzorce chování vyznačující se interpersonální bezohledností, nezdrženlivostí, nezodpovědností a sklonem porušovat sociální pravidla.

V souvislosti s kriminální recidivou mluvíme také o poruše osobnosti, která je zřejmá u 70-100% recidivistů (tj. 1% z běžné populace)¹⁰¹.

4.2. Typologie podle C. Lombrosa

V průběhu 19. a 20. stol. vytvořil známou typologii pachatelů trestné činnosti italský lékař C. Lombroso¹⁰². Rozlišení založil na fyzické odlišnosti a zvláštnosti pachatelů trestné činnosti v porovnání s ostatními lidmi. Ke svým závěrům dospěl na základě evoluční teorie - prisoudil určité rysy ve tváři (šikmé čelo) nebo jiné fyzické zvláštnosti (nezvykle dlouhé paže) zločinců k předchozímu vývojovému stupni člověka.

Lombroso vytvořil čtyři hlavní kategorie zločinců:

- rodilí zločinci
- duševně nemocní zločinci (zahrnující i lidi s menším IQ, paranoiky, epileptiky a alkoholiky)
- příležitostní zločinci (i tito mohou mít vrozené rysy zločince)
- zločinci z vášně (kteří spáchali zločin z hněvu, z lásky, kvůli cti; a byli hnáni ke spáchání tohoto činu neovladatelnou silou).

¹⁰⁰ Blatníková, Š.: Osobnost pachatele a výkon dlouhodobého trestu, České vězeňství, str. 16, 1/2005

¹⁰¹ tamtéž

¹⁰² Lombroso, Cesare (1836-1909), italský psychiatr a antropolog

4.3. Typologie podle kriminální psychologie (Čírtková)

Ve 2. pol. 20. stol. vznikla koncepce tzv. labelingu. To znamená, že jednání pachatele trestného činu je formálními instancemi sociální kontroly označeno jako kriminální. Za typické kriminogenní vlastnosti byly považovány například chladnokrevnost, sobeckost, fyzická zdatnost, sociální necitlivost apod.

Zdá se, že obě tyto typologie – Lombrosova i teorie labelingu byly překonány. Neboť jak ukazuje Gaussova křivka, tak stejně jako Lombrosovy „pozoruhodnosti“ na osobě pachatele, tak i veškeré kriminogenní vlastnosti jsou rovnoměrně rozptýleny v populaci. Proti těmto typologiím stojí ještě i výzkum tzv. putativní kriminality, což je potenciální připravenost „slušných lidí“ spáchat trestný čin, jestliže nebude jejich jednání odhaleno a stíháno.

Na druhou stranu výzkumy kriminalistů shledávají pravděpodobnost kriminálního jednání v důsledku kombinace určitých vrozených vlastností člověka. Nejvíce riziková kombinace je tato:

- snížená úzkostnost – člověk vyhledává nové a nejisté aktivity
- zvýšená impulsivnost – neustále se musí něco dít
- nezávislost na odměně – člověk je laxní k odměnám či trestům, nejsou pro něho motivací.

Veškeré psychologické typologie osobnosti určují typy osobností podle sdružování určitých vlastností. Tím se vytvářejí typické konstelace. Proto je opodstatněný předpoklad, že to samé může platit i ve forezní psychologii¹⁰³. Na tomto základě existují forezní typologie osobnosti pachatele, které jsou odlišně zaměřené na určitý faktor z osobnosti pachatele. Některé například z tělesné konstituce pachatele předpokládají

¹⁰³ soudní psychologie

jeho duševní založení a následně i podobu kriminálního jednání. Další se soustředí jen na minimum základních psychických charakteristik jako je introverze, extroverze apod. Jiné shledávají důležitým motivační pozadí pachatele a jeho životní cestu.

Podrobněji zde uvedeme obecnou typologii, která je prakticky využitelná a sestavená ze souhrnu mnoha autorských typologií. Pachatele trestných činů rozděluje do pěti skupin:

1. socializovaný (normální) typ:

Pachatel spáchal trestný čin jako omyl na své životní cestě. Na svoje jednání reaguje běžným způsobem bez větších příznaků psychické poruchy. Jeho svědomí si uvědomuje dopad trestného činu. Motivace k takovému činu je snadno rozpoznatelná.

2. neurotický typ:

Již označení napovídá, že tento typ pachatele trpí v různé míře rozličnými neurotickými poruchami jako je zvýšená dráždivost a úzkostnost, depresivní ladění a hysterické reakce až třeba nutkavé představy a úkony. Motivace emočně narušeného a nestabilního jedince k trestnému činu se rodí právě v oblasti nefungujících či citově náročných vztahů. Jejich trestná činnost je zpravidla nepromyšlená, chaotická. Svůj čin chápou též jako osudovou chybu, ale je nutné počítat s „trhlinami“ v jejich svědomí.

3. psychopatický typ:

Psychopatická osobnost páchá trestný čin již na základě svých temperamentových a charakterových vlastností. Tento typ pachatele má trvalou odchylku osobnosti, která je postřehnutelná již při běžném jednání. Formou psychopatie je sociopatie, kdy postižený není schopen respektovat různé sociální a právní normy, proto je porušuje a odmítá. Řadí se sem ještě

forma tzv. deviantní socializace, kdy je jedinec vychován prostředím, které uznává jen svoje narušené (deviantní) normy.

V dnešní psychologii se pro „psychopatii“ více používá označení „poruchy osobnosti a chování“.

4. mentálně nedostačivý typ:

Hlavním znakem je nízká inteligence a v souvislosti s tím pak zvýšená sugestibilita. Tento typ bývá nejčastěji používán jako nástroj pro trestnou činnost pachatele s vyšší inteligencí.

5. psychotický typ:

Pachatel trpí nejtěžší duševní nemocí – psychózou. Nejčastěji páchá násilné trestné činy, které jsou stejně jako jeho motivace k činu většinou zvrácené, nepochopitelné.

Duševní porucha nebo choroba ale není motivem pro páčání trestné činnosti ani ukazatelem a předurčením k potenciální kriminální kariéře.

4.4. Osm primárních kognitivních charakteristik delikventů. (G. D. Walters a T. W. White, 1989)

1. oprávnění: delikvent považuje narcisticky sám sebe za zvláštní osobnost, která nemusí respektovat společenské normy a požadavky. Vše je mu kdykoliv dovoleno.

2. orientace na moc: kriminální životní styl se orientuje na získání pocitu moci a ovládnutí – manipulaci s druhými. Společnost je rozdělena na slabé a silné. Člověk, který takto vnímá svět neustále upadá do extrémů i bytím „na vrcholu“ a „na dně“. Ke zdůraznění své moci používá ve svém slovníku „velká slova“, nápadně se obléká a působí samolibě a okázale.

3. superoptimismus: delikvent neustále věří ve svůj úspěch, svoji nezranitelnost a nepřemožitelnost. Myslí pouze na bázi přání, ne v realitě. Vzrušení, které takového člověka ovládne při páchání trestné činnosti jednoznačně převládne nad jeho zájmem o případné následné zatčení a uvěznění.

4. kognitivní indolence: lenost v každé činnosti a v myšlení delikventa. Svůj vnitřní svět žije povrchně. Základním úsilím mu je „rychle získat“. V myšlení postupuje nejčastěji cestou nejmenšího odporu.

5. blokování: delikvent má dobře vyvinuté kognitivní strategie blokující odstrašující mechanismy, jako je trest. Blokující strategie pomáhají pachateli trestného činu překonávat strach, úzkost, rozumnou úvahu během jeho kriminální činnosti. Přitom tento proces blokování sám spouští delikvent; sám se k takovému chování rozhoduje. Není tedy determinován svými dědičnými dispozicemi a prostředím, ale vždy má možnost volby. To, že delikvent vybírá zločin může být projev jeho sklonu k takovému chování, za které byl zvláště v době svého dětství či dospívání odměňován. Nebo jsou pro něho negativní následky trestného činu přijatelné vzhledem k možnému zisku z činu.

K blokování lze účinně použít alkoholu nebo drog.

6. zmírňování: snaha setřást ze sebe odpovědnost za trestný čin. Delikvent vymýšlí různé varianty ospravedlnění a poukazuje na morálnost svého činu. Na druhé straně svaluje vinu na nemorální soudce, dozorce apod. i na případnou oběť svého činu. Snaží se svůj čin vytěsnit z vlastního vědomí.

7. sentimentalita: vůči svým blízkým i vůči sobě. Ve vězení se může projevit péčí o zvířata, přehnaným zájmem dávat charitativní dary, nebo demonstrativně tíhne ke kráse, k ušlechtilé hudbě. Po propuštění však tyto zájmy rychle mizí.

8. diskontinuita: zejména po propuštění. Delikvent není schopen splnit svá předsevzetí, která si vytyčil ještě ve výkonu trestu.

5. V z d ě l á v á n í

5.1. Vzdělávání dospělých – andragogika¹⁰⁴

Vzdělávání vězňů vidíme jako neoddělitelnou součást při práci s odsouzenými a důležitou složkou napomáhající cílu a účelu celého pobytu člověka ve vězení a tím je náprava jeho delikventního myšlení, jednání a rozhodování se pro trestný čin.

Vzdělávání dospělých lidí je určitou dobu již přirozenou součástí vzdělávacího systému v naší společnosti. Proto lehce nahlédneme, co je myšleno být cílem andragogiky a v čem je její těžiště – smysl.

Nejprve se zastavme u pojmů „výchova“, „výchova dospělých“ a „vzdělávání“ a „vzdělávání dospělých“. Definice výchovy může znít takto: výchova je kreativní proces zaměřený na utváření osobnosti člověka. Umožňuje jeho rozvoj a podporuje v člověku autonomii, integritu a socializovanost. V historii pedagogiky je výchova úzce spojována se vzděláváním; výchova je formativním procesem, jehož výsledkem je vzdělání a vzdělání je pak neoddělitelnou součástí výchovy, protože není vyučování, které by zároveň nevychovávalo.

Použijeme-li spojení „výchova dospělých“, můžeme narazit na názor, že vychovávat je možné jen děti, které si teprve utváří vlastní identitu. Výchovou se totiž může myslet násilné působení na člověka z důvodu jeho přetvoření na takového člověka, kterého považuje vychovatel za dobrého a zde vyrůstá nebezpečí totalitarismu¹⁰⁵. Opačný názor obhajuje myšlenku, že výchova je nezbytná v každém období života člověka¹⁰⁶.

¹⁰⁴ andragogika=vzdělávání a výchova dospělých

¹⁰⁵ tento názor ze světově známých pedagogů zastává např. Hannah Andretová nebo L. N. Tolstoj

¹⁰⁶ F. Blížkovský: „Výchova je činnost životem podmíněná a život podmiňující.“

Další náš krok vede k pojmu „vzdělávání“. Definice „vzdělávání“: „Proces uvědomělého a cílevědomého zprostředkování a aktivního utváření a osvojování soustavy vědeckých a technických vědomostí, intelektuálních a praktických dovedností a lidských zkušeností, utváření morálních rysů a osobitých zájmů a postojů. Je procesem utváření osobnosti, individualizací společenského vědomí, tedy součástí socializace.“¹⁰⁷ A hned vzápětí si uvedme definici procesu „vzdělávání dospělých“: je to „proces cílevědomého a systematického zprostředkování, osvojování a upevňování schopností, znalostí, dovedností, návyků, hodnotových postojů i společenských forem jednání a chování osob, jež ukončily vzdělání a přípravu na povolání a vstoupily na trh práce.“¹⁰⁸

Každá výchova a vzdělávání vede k utváření osobnosti, v případě dospělých je to jakási nabídka životní pomoci. A práce na sobě není nikdy procesem dokončeným. Zahrnuje především sebezpozorování a sebereflexi, která učí člověka vidět a chápat vlastní možnosti a schopnosti. Je určující pro sebemotivaci a vytrvalost. Sebehodnocení je zase důležité pro konfrontaci s okolím, s objektivním standardem. Vůle člověka je znatelná v sebeřízení, které sebevýchovu a sebevzdělávání reguluje. Důležitou roli má sebevýchova, kterou se člověk přímo snaží o změnu svých povahových a psychických vlastností. Člověk k ní dochází v důsledku reakcí okolí na něho, nebo z důvodu společenských vzorů. Z toho vyplývá, že sebevýchova nemusí být vždy pozitivní. Další vzdělávání a práce na svém sebepoznání člověku umožňuje objevení a realizaci svých schopností a dovedností. Výsledkem toho je pak nalezení vnitřního uspokojení v určité činnosti z uplatnění svých schopností, znalostí a dovedností. Seberealizace dosahuje ještě dále - až k překročení sebe sama a přenesení odpovědnosti za vlastní

¹⁰⁷ Palán, Z.: Základy andragogiky, Praha 2003, str. 11

¹⁰⁸ Palán, Z., tamtéž

život, což vede k individualizaci přístupu k vlastnímu vzdělání a zvnitřnění motivace pro vlastní rozvoj.

Vzdělávání člověka je důsledkem jedné z hlavních potřeb člověka, a tou je potřeba poznávat, získávat nové podněty.

Výchova společně se vzděláváním ve zdárném případě vede k dospělosti jedince. Dospělost je definovaná jako „schopnost jednat na základě osvojených společenských norem, schopnost seberealizace i rozhodování v životně důležitých situacích, schopnost předvídat důsledky vlastního jednání a cítit se za ně odpovědný - všechny tyto regulační mechanismy osobnosti se formují a rozvíjejí v činnosti, zejména ve společenské a pracovní činnosti“.¹⁰⁹

Tedy proces vzdělávání a výchovy vede v každém věku člověka, i když v odlišné míře ke změně jeho motivů činnosti, člověk dochází k uvědomění si vlastní osobnosti a zaměří se na společensky i osobně významné hodnoty a životní plány.

5.2. Specifika vzdělávání vězňů

Stejně jako je specifické prostředí věznice, tak i vzdělávání ve vězení má spoustu specifík, se kterými vězeňský pedagog musí počítat. Za prvé si ihned všimneme věkové různosti odsouzených a jejich odlišné minulosti týkající se dosaženého stupně vzdělání, učebních návyků, kulturního východiska apod. Tato fakta volají po individuálním přístupu k „žákům“ nebo „studentům“. Druhou věcí, kterou musí mít pedagog na paměti jsou omezené možnosti odsouzených na přípravu na vyučování. To znamená zjistit si, kolik má každý volného času, jaké jsou jeho podmínky na cele, jestli má dostatečné možnosti k zakoupení potřebných pomůcek pro vyučování. A za třetí je na vězeňském pedagogovi, aby v odsouzených

¹⁰⁹ Palán, Z.: Základy andragogiky, str. 19

probouzel pozitivní motivaci ke vzdělávání, k učební látce. To proto, aby nepřevládaly motivy negativní (např. zdokonalení kriminality, propracování vlastní pomsty atd.) a aby byl naplněn smysl zacházení s odsouzenými. Pomůckou k pozitivní motivaci ke vzdělávání ve vězení je získání dokladu o úspěšném zakončení kurzu, učebního oboru atd. bez toho, aby bylo patrné místo vydání dokladu.

5.3. Jan Amos Komenský o vzdělávání a jeho cíli

Komenský označuje člověka za nejvznešenější dílo Boží. Člověk jako Boží stvoření je poslán Bohem do světa, aby hledal a poznával svůj cíl. Cílem lidského života pak je nalézat odpověď na otázku po smyslu své existence, ke které jsou přivedeni poznáním odpovědí na otázky odkud pocházejí, kam směřují a proč přebývají ve světě. Konečným cílem člověka pak je spása duše. Kdo toto objeví, už se nestará o věci kolem sebe a usiluje jen o spásu. Zmíněné hledání smyslu je prováděno správným poznáváním sebe, světa i Boha, nakolik ho poznat lze. S nalézáním své podstaty člověk současně poznává to, co je pro člověka dobré.

Poznání nabývá člověk vzděláváním. Tedy Komenský označuje vzdělání jako cestu ke spáse. Všechny pády a poklesky lidstva pak odůvodňuje nezájmem o poznávání, slepotou mysli; lidé padají, protože neznají svůj cíl, cíl světa a cíl všech věcí, neznají ani správné prostředky, jak toho cíle veškerenstva dosáhnout a způsob, jakým všechno používat.

Pojem „pansofie“¹¹⁰ označuje veškerou božskou i lidskou moudrost. To znamená slovy Komenského: znát počet, míru a váhu jakékoliv věci. To je být schopen podrobně znát a ukazovat všechny složky potřebné k úplnému sestavení věcí, veškerý řád věcí a jejich uzpůsobení a konečné náležitě

¹¹⁰ Pansofie=všeobecná moudrost, univerzální poznání všeho.

využití co do celku i částí¹¹¹. Komenský vidí cestu k napravení člověka z jeho poklesků právě pomocí pansofie.

Ve zpracování našeho výzkumného šetření používáme jako kategorii pro rozkrytí zkoumané motivace odsouzených právě pojem „pansofie“, přičemž máme na mysli právě Komenským vytyčený cíl vzdělání (odůvodnění motivu, proč se vězni vzdělávají).

5.4. V. E. Frankl¹¹² a léčba smyslem; vzdělávání jako smysl

„Nalézt smysl vlastního života je motivační silou v člověku“. Tím uvádíme kapitolu, kterou se budeme snažit vystihnout jádro logoterapie¹¹³. Nebudeme se však zabývat všeobecným popisem tohoto směru psychoterapie, ale pozornost zaměříme na zkušenosti s uvězněním zakladatele logoterapie – V. E. Frankla. Nalezneme podobnosti s dnešním vězením a pomocí logoterapie nastíníme cestu, jak je možné ve zdraví přežít náročnou situaci jako je právě odnětí svobody. Protože „kdo má proč žít, vydrží téměř každé jak“ – cituje Frankl ve svých knihách samotného Friedricha Nietzscheho.

Logoterapie poukazuje na hledání smyslu života a tento smysl není nic abstraktního, ale je velmi konkrétní a pro každého člověka specifický, jedinečný, jako je každý člověk jedinečný. A jestliže správně pochopíme otázku po smyslu života, tak dojdeme k tomu, že spíše než že se člověk táže života na jeho smysl, tak podstata je právě v opaku, tedy život klade člověku otázky. Člověk má vzít vážně otázky, které mu pokládá život a s odpovědností za svůj život na ně odpovídat. Protože člověk není vlečen životem – není determinován, ale má svobodnou volbu rozhodování, jak s životem naložit.

¹¹¹ Floss, P.: Poselství Jana Amose Komenského současné Evropě, Soliton, Brno 2005, str. 103.

¹¹² V. E. Frankl (1902-1997), zakladatel logoterapie

¹¹³ logoterapie = léčba smyslem, vůlí ke smyslu

Tázání a hledání však během lidského života není nikdy úplně završeno a dokončeno, tedy podstatou lidské existence z toho vyplývající je neustálé tázání a hledání, překračování sebe sama – sebetranscendování.

Smysl života pak podle logoterapie můžeme nalézat třemi odlišnými cestami nebo způsoby:

1. zaměřením se na nějaký úkol, vytyčení si určitého cíle (člověk něco dělá, tvoří)
2. zakoušením nějaké hodnoty – láska (něco prožívá, někoho miluje)
3. utrpením, nalezením smyslu svého utrpení - např. v oběti (přeměňuje utrpení ve výkon – záleží na stanovisku a postoji).

Nyní použijeme Franklovy postřehy z koncentračního tábora. Vyjmenujeme pouze ty, které se dotýkají problematiky uvěznění obecně a všimneme si zde úlohy cesty ke smyslu.

Frankl popisuje vnímání uvězněného v několika bodech:

- *vězeň žije často v bludu omilostnění, upíná se k naději, že jeho trest přeci nemůže být pravdou, že realita nemůže být tak tvrdá
- *uvěznění je čarou pod sloupec vězňova dosavadního života
- *šibeniční humor
- *v abnormální situaci je právě abnormální reakce normálním chováním
- *bezmezná touha po blízkých doma
- *rostoucí otupělost k utrpení druhých, pocit hnusu
- *netečnost, otupění mysli, ztráta vnitřního zájmu a lhostejnost – tato necitelnost je krajně nutnou pancéřovou vrstvou, jíž se duše zavčas obklopuje
- *regrese – ústup do primitivnější formy života
- *sklon znovuprožívat minulost – vytržení
- *humor jako zbraň pro sebezáchovu, vytvoří v lidském bytí odstup ducha od situace a staví ho nad ni
- *stádní chování, znehodnocení vlastního já

*touha být sám

*„bezcnost“ vězně, na životě „čísla“ nezáleží

*o determinaci: v situaci zdánlivě naprosté zevní i vnitřní nutnosti zbývá jakási duševní svoboda postoje „já“ k okolí

*pocit vězně: jakoby se tomuto světu ztratil

*nejskličujícím faktem pro vězně je nevědět datum svého výstupu (platí pro odsouzené na doživotí).

Člověk se přirozeně upíná k budoucnosti a tato perspektiva mu umožňuje přežít i nejtěžší období jeho života, k ní se v nejtěžších chvílích utíká. Jestliže však člověk nenalézá oporu v budoucnosti, obrací se retrospektivně do sebe a své minulosti. Zde se ale rýsuje nebezpečí, že budou přehlédnuty možnosti tuto skutečnost stále přetvářet („nic nemá cenu“).

Velmi zajímavá je také Franklova poznámka k pocitům vězně po propuštění: kvůli čemu jsem toto všechno vytrpěl; chuť se mstít, oplácet násilí na něm spáchané. Uvědomění si, že utrpení je bezedné.

Samozřejmě musíme odlišit důvod Franklova uvěznění a důvody uvězněných osob za trestné činy, které spáchali. Přesto se zdá, že můžeme nalézt mnoho podobností.

Frankl zdůrazňuje celým svým učením, že člověk ve skutečnosti může přežít jen tehdy, žije-li pro něco. Být člověkem podle něho znamená být zaměřen a zacílen na něco, co není opět on sám.

Nyní se vraťme k tématu celé naší práce : vzdělávání vězňů. Neplní právě vzdělávání možnou roli plnohodnotného smyslu, který má člověk ve vězení k dispozici?

III. PRAKTICKÁ ČÁST

6. Přípravná fáze výzkumného šetření

6.1. Cíl výzkumného šetření

Cílem tohoto výzkumného šetření je provést výzkumnou sondu, kterou nahlédneme do motivace odsouzených k činnosti nabízené věznicí pro jejich reintegraci. Zajímá nás především vztah odsouzených ke vzdělávání jak z pohledu sebevzdělávání, tak ze strany vztahu ke vzdělání jako určité hodnotě. Zjišťujeme také okolnosti a překážky vlastní iniciativou navržených činností odsouzených, spolupůsobení lidí, které je v tomto prostředí obklopují a míru jejich ovlivnění tímto prostředím.

Na druhou stranu by se dalo říct, že je naším cílem alespoň z části uvidět osobnost jednotlivých odsouzených a jejich prostřednictvím spatřit problematiku uvěznění ze strany odsouzeného. Nezůstat pouze u popisu aktivit odsouzených, ale dostat se dále do představ a způsobů vyrovnávání se s trestem, kdy právě vzdělávání ve věznicí povolených formách může hrát významnou roli pro smysluplné využití doby trestu a pozitivnímu vlivu na osobnost odsouzeného.

Domníváme se, že by tato práce mohla sloužit jako motivace či podklad pro další výzkum v této oblasti, což by v budoucnu mohlo přispět ke zkvalitnění práce s lidmi ve VTOS.

6.2. Výzkumné otázky

Položené otázky utváří několik tématických okruhů a jsou inspirovány různými zdroji.

Tématické okruhy: I. o vzdělávání a veškeré činnosti (i informativně), hodnotě vzdělávání, motivech ke vzdělávání
II. přístup k svému životu (odpovědnost, štěstí, pravda...)
III. specifika života ve vězení

Seznam otázek uvádíme v příloze č. 2

6.3. Použité metody

Metodou pro výzkumnou sondu jsme vybrali polostrukturovaný rozhovor (rozhovor podle návodu). Z počátku jsme uvažovali o metodě kvalitativních dotazníků. Vypracovali jsme dotazníky zjišťující hlavně informace o vzdělávání, zájmech, práci, programu zacházení..., avšak bez osobních otázek. První překážkou byl malý počet možných respondentů, protože sobotní setkávání, při kterých jsme měli jedinou možnost výzkumu provést, navštěvuje méně odsouzených, než je potřeba k řádnému výzkumu pomocí dotazníků. Zvolili jsme raději tedy výzkumnou sondu prováděnou rozhovory. Metoda polostrukturovaného rozhovoru pak nabízí použití předem připravených otázek a současně nechává možnost spontánně reagovat na odpovědi dotazovaných. Toto se nám zdálo jako nejlepší vzhled do problematiky uvěznění, přičemž odsouzený se může šířeji vyjádřit k tématu a zmínit i své osobní pocity a nahlížení, ke kterému by v dotaznicích prostor nebyl. Rozhovory obsahují šest okruhů otázek, které přikládáme v příloze.

Praktické provedení rozhovorů bylo velmi náročné na organizaci a zejména na zaznamenávání. Z jedné strany bylo nutné kvůli zaručené anonymitě vést rozhovory s každým odsouzeným zvlášť v oddělené místnosti, což je oprávněné pro toto specifické prostředí. Současně s tím pak musí být

v místnosti přítomen ještě jeden člověk – pracovník VS z důvodu řádem¹¹⁴ stanovené kontroly bezpečnosti. V našem případě byl přítomen přímo duchovní a vedoucí této práce, ke kterému mají jím vybraní odsouzení důvěru.

Z důvodů organizačních a omezením týkajících se náročnosti zpracovávání, jsme vybrali sedm odsouzených. Rozhovory probíhaly s každým odsouzeným zvlášť, zaznamenávány byly písemně.

Výzkum a zpracovávání získaného materiálu probíhalo v časovém úseku sedmi měsíců. Návštěva věznice a provedení rozhovorů mi bylo umožněno v tomto časovém období jednou a nepravidelně i dvakrát za měsíc. Je zřejmé, že výzkum probíhal během onoho sobotního programu, to způsobovalo větší organizační náročnost pro hlavního iniciátora výzkumu, za což mu patří poděkování.

Zpracování rozhovorů probíhalo kvalitativně a pomocí rozřídění odpovědí do námi vytvořených kategorií, které vyplynuly z výpovědí odsouzených.

6.4. Výzkumný vzorek

Výzkumným vzorkem byli odsouzení převážně s dlouhodobými tresty (nad 10 let) ve věkové kategorii mezi 30 a 50 lety, z toho čtyři z dotazovaných jsou odsouzeni za §219 (vražda), další dva za majetkovou trestnou činnost a poslední za obchod s drogami.

Výběr dotazovaných byl vázán na ty odsouzené, kteří dobrovolně navštěvují jazykové kurzy a sobotní bohoslužby, přičemž kurzy i bohoslužby jsou pořádány z iniciativy duchovního (vedoucího této práce).

Dalším hlediskem našeho výběru byla důvěryhodnost. Některé z odsouzených totiž známe delší dobu a tím pádem předpokládáme větší upřímnost jejich odpovědí. Tím se chceme vyvarovat vedení takových

¹¹⁴ §53-54 řádu VTOS

rozhovorů, kdy je předem zřejmé, že bude odsouzený odpovídat nežádoucně stručně a nebo jednoznačně nepravdivě z jakýchkoliv důvodů vyplývajících ze specifik prostředí.

Důvod, proč náš výzkumný vzorek obsahuje pouze sedm lidí je vzhledem k prostředí opodstatněný. Již v předchozím textu jsme zmínili velkou náročnost na zpracování takového výzkumu, již je omezenost na prostředí, ve kterém je možné být jen určitý čas striktně daný systémem věznice a který nepřesahuje patnáct hodin za měsíc. Podmínky jsou dané bezpečnostními opatřeními věznice.

Na zřetel musíme brát také možné ovlivnění výpovědí odsouzených samotným faktem, kdo s nimi rozhovor vede. Protože setkání s člověkem nepatřícím do systému vězení pro ně zdaleka není každodenní záležitostí.

6.5. Popis prostředí

Výzkumná sonda formou rozhovorů s odsouzenými byla provedena přímo ve věznici v kanceláři duchovního a to v budově, kde je umístěna ubytovna pro odsouzené se zvýšenou ostrahou.

Dobrovolně přihlášení odsouzení k sobotnímu programu jsou duchovním svoláváni z různých oddělení věznice telefonem a poté během čtvrt hodiny přivedeni dozorcí k němu do kanceláře. V 9 hod. ráno začíná program, který se obměňuje jednou za čtrnáct dní. Probíhá opakování češtiny, kurzy angličtiny pro začátečníky a pro pokročilé a kurz španělštiny pro začátečníky. Jazykové kurzy jsou vedené lektorkou na bázi dobrovolnictví. Tento program se střídá ještě s výukou nebo zkoušením organizovaným Jabokem. Program je přerušen okolo 11 hod. odvedením odsouzených podle oddílů na oběd. Ve 13 hod. se pokračuje opětovným telefonickým svoláním odsouzených. Přibližně ve 14:30 společně přejdeme do místní kaple na pravidelnou sobotní bohoslužbu. Po ní program dále pokračuje do

17 hod. V tuto hodinu musí opustit věznici i všichni dobrovolníci a návštěvy vězení.

Provedení rozhovorů bylo organizované tak, že během probíhajících kurzů jsme požádali jednoho z odsouzených a rozhovor provedli ve vedlejší kanceláři kolegy duchovního z jiné církve. A jak už jsme zmínili, při rozhovoru musel být přítomný, i když jen pasivně, zaměstnanec věznice, v našem případě sám duchovní a vedoucí této práce.

7. R e a l i z a č n í f á z e

7.1. Sběr dat

Výzkumná sonda v podobě sedmi rozhovorů byla prováděna od září 2006 do počátku března 2007. Oslovili jsme odsouzené, které známe déle než dva roky. Výběr dotazovaných byl omezen na jejich navštěvování kurzů češtiny, angličtiny anebo španělštiny. Tyto kurzy vznikly z popudu odsouzených a o jejich realizaci a lektorství se stará duchovní.

Výběr odsouzených podle důvěryhodnosti a déletrvajícího kontaktu má své opodstatnění v očekávání větší upřímnosti a pravdivosti ze strany odsouzených.

Forma sběru dat pomocí polostrukturovaného rozhovoru a dlouhotrvajícího kontaktu s vybranými odsouzenými nám otevřela možnost ptát se na osobní otázky bez případné opodstatněné uzavřenosti odpovědí a jejich zanedbatelné (mizivé) hodnotě.

Důvodem, proč jsou některé rozhovory výrazně delší či kratší než ostatní je právě během rozhovoru vycítěná ochota odpovídat a předpokládaná kvalita, či spíše nekvalita dalších odpovědí.

7.2. Postup analýzy dat

Naším základním krokem k rozboru jednotlivých výpovědí odsouzených bylo vyjmenovat zmíněné motivace vězňů, které jsou v rozhovorech patrné nebo alespoň naznačené a poté tyto motivace zařadit do odpovídající kategorie. Budeme se věnovat každé osobě zvlášť, nakonec výsledky shrneme.

Kategorie motivů ke vzdělávání popíšeme ve třech skupinách, přičemž třetí skupina je spíše mezistupněm mezi prvními dvěmi skupinami.

Zmíněné motivace vězňů ke vzdělávání vyplývající z rozhovorů:

- vzdělání jako hodnota sama o sobě
- moc, zlepšení své pozice
- nuda ve vězení
- zmíněná projektivně: možnost konat trestné činy efektivněji, lépe

Další:

- *omezenost vězením (popř. závislost na systému)*
- *vliv rodičů na vlastní vzdělávání*
- *zodpovědný přístup, sebereflexe*
- *pozitivní přístup k životu, ke světu*

Typy odůvodnění motivace (kategorie):

1. „**Pansofická**“:

- vzdělání jako cesta k vědění
- hodnota sama o sobě
- náhled krásy, dokonalosti

Z předem vypsanych motivů odsouzených spadá do této kategorie motivace první (vzdělání jako hodnota sama o sobě).

2. „Manipulační“:

- vzdělání posiluje možnosti ovlivňovat svůj život i věci kolem sebe
- dává možnost lépe ovládat svůj život
- možnost dosáhnout lepší pozice

Z výše uvedených motivů můžeme zařadit do této kategorie motivaci druhou (moc, zlepšení své pozice).

3. „Vzdělání jako důkaz mé vzdělatelnosti“:

- vzdělatelný člověk je lepší
- vzděláním dokazuji, že na to mám, že jsem schopen být potenciálně lepší
- magická moc titulů, diplomů
- vzdělance možno brát vážněji

Také do této kategorie zařazujeme motivaci č. 2 (moc, zlepšení své pozice).

8. V y h o d n o c e n í

Nyní budeme podle výše řečených motivací ke vzdělávání přiřazovat jednotlivé výroky, o kterých si myslíme, že odpovídají oné motivaci.

Z důvodu složitosti přiřazování výroků k jednotlivým motivům, přidáváme ještě čtyři typy odpovědí, které souvisejí spíše s pohledem odsouzeného na vlastní život.

Na závěr každého rozhovoru přidáváme zhodnocení a zařazení nalezených motivací do kategorií (typů odůvodnění motivace).

8.1. R o z h o v o r č. 1 :

Věk: 30, prvotrestaný, 9 let ve vězení, 5 let do konce VTOS. Dosažené vzdělání před VTOS: SŠ s maturitou.

- vzdělání jako hodnota sama o sobě:

„Tak kromě Jaboku se snažím zdokonalit v češtině, co jsem odflákal na střední škole.... Snažím se něco udělat s němčinou...“

„Čas od času někdo dostane nápad, že si chce něco zopakovat, já se k tomu nachomejtnu, takže si to sám znova opakuju, takže se to učím jako třeba matiku.“

„Nejhodnotnější z hlediska budoucnosti tak je to, že vlastně něco studuju.“

„Ten kriminál mě naučil strašně moc věcí. Ať vnímání právě toho, co je to štěstí. Vnímání materiálních statků, peněz, majetku a všeho jiného. Možnost dívat se na věc trochu jinak.“

- moc, zlepšení své pozice:

„Dává to (vzdělání) možnost se změnit... nemění to člověka, dává mu to možnost se změnit...“

„Dělám to (Jabok) pro sebe, nedělám to pro věznici.“

„...rozšíření obzorů, změna názoru nebo pokus o změnu názoru. Zjištění jiných hledisek pohledu na věc.“

- nuda ve vězení:

„Předpokládám, že venku bych ten motiv (ke vzdělávání) měl asi jinej, ale tady je to v první řadě proto, abych zaměstnal hlavu.“

- možnost konat trestné činy lépe, efektivněji:

žádná podobnost

- *omezenost vězením (popř. závislost na systému):*

„Svého času jsem měl zájem o to co tady je, o kurzy obráběcí a podobně, ale ty mi v době, kdy jsem o to měl zájem, nebyly doporučené s tím, že

mám vyšší vzdělání než je tady tohle a zájem uchazečů byl vyšší, takže vybírali z těch, co žádné... nebo měli nižší vzdělání.“

V odpovědi na otázku o ovlivnění osobností lektora: „Já mám problém s tím uvěřit lidem, protože zatím v devadesáti devíti případech ze sta z toho byl podraz, na který jsem tvrdě doplatil...“

„...v současnou chvíli jsem dost jiný, než jsem býval venku...“

„Tady když odsouzený chce něco dělat, tak to vyžaduje dost dlouhou dobu, aby mohl něco dělat.“

„nelogičnost systému“, „pravá ruka neví, co dělá levá“

„...já se takovým věcem (pomoc psychologa, terapie) spíš vyhýbám pro špatné zkušenosti.“

„...když vezmu Jabok jako vzdělávání, tam to naráží na to, že je to pod záštitou místního husitského faráře, takže vynechám takový ty narážky, posměchy a výsměchy.“

„Veškeré vzdělávání je problém, když jim to přidělává práci... že musí přivádět a odvádět.“

„Ne že to nemá smysl, ale spíš že už to tady nejde vydržet. Že je to pořád strašně stejný a strašně nelogický... a v podstatě, že to k ničemu nevede.“

„Mně se zdá, že neustále courám po dně.... Neustále narážím na logiku systému, která svým způsobem je možná správná, ale v dané chvíli nedovolí něco, co je logického a přirozeného. A je to potom k zbláznění.“

„Akorát člověk potom přemýšlí, jestli by neměl navštívit Chocholouška a dojet do pakárny. Protože jestliže si nepamatuje, jak prožil celý den a žije v dojmu, že byl celý den venku...“

„...nemůžu se spoléhat na to, že mi někdo pomůže.“

- *vliv rodičů na vlastní vzdělávání:*

otec VŠ, matka SŠ

„Rodiče mi dávali úplnou volnost v tom, co chci studovat nebo o co mám zájem. Podporovali mě v tom, co jsem si vybral...“

- *zodpovědný přístup, sebereflexe:*

„...v podstatě se dá říct, že to (němčinu) poslední tři čtvrtě roku silně flákám.“

„Mám problém třeba s určitým harmonogramem... ale zase potřebuju určité vedení k tomu, abych se donutil i ve chvílích, kdy se mi nechce...“

„Pro mě je to (Jabok) optimální styl studia.“

„Tady (ve vězení) jsem začal brát věci z více stran...“

„...tolerance musí být vícestranná, takže když na cele někdo spí, nebo je unavenej, nebo něco chce dělat, tak to znamená, že já si nerozložím věci a nezačnu dělat binec...“

„...Zlepšení fyzické kondice znamená pro mě větší jistotu v tom, co dokážu... (a to pak) větší agresivitu. Větší agresivita znamená víc problémů.“

„Dost často se vracím k tomu, že kdybych se ve škole učil líp, neříkám, že bych byl lepší člověk, nebo že bych neudělal to, co jsem udělal, ale moh jsem být někde jinde... Bylo to dáno jenom leností, že se mi nechtělo.“

„A štěstí samo od sebe nepřichází.“

„Vím, co nechci. Vím, co bych chtěl, ale nevím, co bude.“

Na otázku, jestli je člověk odpovědný za své činy: „Je. Každý z nás má právo volby...mě nikdy nikdo nenutil, abych dělal, co jsem dělal. Já jsem si to zvolil sám, takže jsem za to zodpovědný. A беру to asi tak, když něco udělám, tak nejenom ty kladné věci, které z toho vyplynou, ale i ty záporné... brát to se vším všudy... Jsem ochotný přijmout následky svého jednání, ale nevím, jestli je přijímám správně, nebo jestli to dělám správně...nevím.“

„Vím, že jsem teď zodpovědnější za své činy víc než v minulosti... už trošku víc o tom přemýšlím, nejenom o tom, co to bude mít momentálně, ale i důsledky dlouhodobé... i důsledky vůči lidem okolo mě.“

„Já jsem se zatím nedokázal postarat o svého syna, kterýho mám. Takže v tomhle směru mám hodně co napravovat... Obávám se, že se mě to snad ani napravit nepodaří.“

„Myslím, že je to důležitý být pravdivý alespoň sám k sobě, když už ne k okolí...“

„Řešit sám sebe, svoje vnitřní já... to je snad nejtěžší, co jsem kdy dělal a vůbec se mi to nedaří.“

- *pozitivní přístup:*

O vychovateli: „...neberu ho jako zaměstnance VS... ale je to spíš starší kamarád...“ „...řekněme, že mi zdolává překážky, které jsou pro spoustu lidí nezdolatelné, nebo pro spoustu vychovatelů nezdolatelné... on mě podporuje, pomáhá jako se dá.“

„Šťestí... je to zvláštní, ale kdysi jsem si pod pojmem štěstí představoval něco úplně jiného než dneska. Vděčím za to trestu. Jedna z mála věcí, za které jsem vděčný kriminálu jako takovému.“

Na otázku, zda-li zde zažívá štěstí, odpovídá: „Jo, občas se mi to tady povede zažít...“

„Ten kriminál mě naučil strašně moc věcí. Ať vnímání právě toho, co je to štěstí. Vnímání materiálních statků, peněz, majetku a všeho jiného. Možnost dívat se na věc trochu jinak.“

„Ale štěstí dokáže být strašně obyčejné a stačí k němu strašně málo. Nemá to nic společného s majetkem... se vzděláním...“

„Snažím se posuzovat lidi jednotlivě...ve chvíli, když mi to nejde tak radši od toho člověka odcházím, než abych mu zbytečně ublížil.“

Zhodnocení:

Po rozřazení výroků prvního dotazovaného podle kategorií je patrné, že kategorie vzájemně úzce souvisejí a prolínají se. Zdá se však, že nám zde vyplývá jako nejhlavnější motiv vzdělávání právě vzdělání jako hodnota sama o sobě („pansofická“ kategorie) a vzdělávání a pobyt ve vězení jako možnost k vlastní změně k lepšímu, což z velké míry zasahuje do kategorie „manipulační“ – uvědomění si své minulosti a touha po změně, v současnosti jiný náhled na realitu. A dotýká se i třetí kategorie („vzdělání jako důkaz mé vzdělatelnosti“), čímž je právě snaha o změnu k lepšímu.

8.2. R o z h o v o r č. 2 :

Věk 38, poprvé ve VTOS, nyní 6 let ve vězení, zbývá 7 let. Dosažené vzdělání před VTOS: vyučen.

- vzdělání jako hodnota sama o sobě:

Otázka na hlavní motiv vzdělávání dotazovaného: „... Je něco vědět,... (pokračuje: „... ale hlavně něco dělat.“).

- moc, zlepšení své pozice:

Otázka na zájmy ve vězení: „Studium... tak se snažím učit cizí jazyky.“

V otázce na obsah jeho programu zacházení, dotazovaný odpověděl: „... už od začátku jsem tam měl napsané, že si chci dodělat maturitu.“

„No, tady jsou dvě maturity... jedna je pětiletá, druhá tříletá..to se musí platit... no a tříletá mi vychází tak akorát do dvou třetin, takže bych ji mohl udělat a mohl odtud odejít.“

Na otázku, jestli člověka vzdělávání nějak mění dotazovaný odpověděl: „Určitě mění... s náhledem na věc... určitě mění.“

V otázce, jestli má vzdělání i morální dopad na člověka: „Pokud člověk nevypadne z běžného života lidí, tak určitě je to dobré na morální růst.“

Na dotaz, zda-li si myslí, že zapadl do tohoto prostředí, odpovídá: „Já si myslím, že ne.“

- nuda ve vězení:

Navážeme na první motiv vzdělávání (hodnota sama o sobě), kdy dotazovaný odpovídá na otázku o hlavním motivu jeho vzdělávání: „... ale hlavně něco dělat.“

- možnost konat trestné činy lépe, efektivněji:

žádná podobnost

- *omezenost vězením (popř. závislost na systému):*

Na otázku, jestli dokončil již nějaké studium ve VTOS: „Ne, protože tady to co je, je všechno pro nepracující... jestli chcete nějakou specializaci... tak to je všechno pro nepracující, protože výuka probíhá v dopoledních hodinách a já jako pracující se tam nedostanu.“... „Tady jde o to, jestli jste v práci a jestli by vás z té práce mohli na určitý počet hodin, který ten kurz probíhá, jestli by vás pustili. I kdyby to tak bylo, tak to u mě nepřipadá v úvahu, protože jsem přímo závislý na svém výdělků.“

Když jsme se dotazovaného ptali, zda-li k práci, kterou ve vězení nyní vykonává (brusič kovů), dostal nějaký zaškolovací kurz, odsouzený odpověděl: „... ale to je prostě zaškolení... no, tady je stroj, tady je kus, takhle to vypadá a snaž se. Takhle to funguje. Funguje to tak čtrnáct dní, no a potom už vám to jde, nebo vám to nejde...“

Dále nám dotazovaný sdělil, že si podal přihlášku na školu s maturitou (SPOŠ), my jsme se ho zeptali, jestli ví, jak bude probíhat takové studium: „Nevím, nikdo mi nic neřekl.“

Ptali jsme se tedy dále, zda-li někdo v jeho okolí z odsouzených tuto školu studuje a mohl mu tedy o ní sdělit nějaké informace: „Jsou tu určitě odsouzení, kteří tam jsou, ale pokud jako je něco, čím se věznice chlubí, co vykazuje jako činnost, tak potom by o tom měla informovat věznice, ne odsouzení.“

K otázce ohledně pomůcek potřebných na vzdělávání: „...lektorka donesla knížky. Když děláme češtinu, tak se papír vždycky najde...jakože by se věznice starala o to, že tu něco, to ne, to jsem nepostřehl, že by nám něco dali.“

Dotazovaný popisuje komunikaci mezi odsouzenými takto: „Tady neslyšíte přímé reakce odsouzených k odsouzenému, kterého se to týká. Tady se člověk vždycky všecko dozví až oklikou od úplně cizích lidí a úplně odjinud.“... „Tady nemůžou být moc přátelské vztahy...“

A k otázce o představách týkajících se zaměstnání po propuštění: „Asi nemám moc možností se tady dozvědět, jak to vůbec je se zaměstnáním odsouzených.“

Odpověď na otázku, jaká činnost odsouzeného v současnosti nejvíce naplňuje zněla: „Práce. Jako celý život bych to dělat nechtěl...je to nutnost a v mojem případě je toho málo.“ Tato odpověď by se dala zahrnout i do jiné skupiny námi stanovených motivů, jako např. nuda ve vězení.

Na otázku, jak tráví odsouzený volný čas a zda-li má dostatek volného času odsouzený se smíchem odpověděl: „Ve volném čase si musíte oprat vlastní věci, musíte se najíst... jdete si na televizi“ ...“Času? Toho mám spoustu.“

Dále jsme se zeptali na postoj ke sportu: „Sport se víceméně nedá dělat...od té doby, co mě zavřeli, tak jsem necvičil, neběhal, nic takového. A začít s tím stylem, jakým se tady provozují sportovní činnosti mezi odsouzenými... nejsem tak odvážný, abych do toho šel.“

K programu zacházení a možnosti si prog. zacházení navrhnout sám nám bylo řečeno: „Ano, naivně, když jsem sem přijel, jelikož kolem trestu jsem

neměl žádnou zkušenost, tak v domnění, že odnětí svobody je teda odnětí svobody, ale nic jiného to není, jen odnětí svobody, že nemůžu ven, že tedy můžu dělat v rámci možností vše, co bych chtěl dělat, tak to vůbec není pravda. Tak jsem si tam nasázel, co bych chtěl dělat...no a postupem času člověk zjistí, že to tedy nemá cenu časově, nebo prostě ne nemá cenu, ale že to prostě nejde. Třeba na kroužek modelářství musíte mít peníze, protože když nemáte peníze, tak nemáte co modelařit... Tak se tam píše do toho resocializačního programu jako je třeba sledování televize, čtení knížek...“
U tohoto dotazovaného můžeme sledovat zřetelněji než u ostatních veškeré zaměření jeho činností a motivací na odchod z VTOS. I vzdělávání je prostředkem k tomu, aby rychleji plynul čas a přiblížila se doba odchodu: „...ta tříletá (tříleté studium s maturitou) mi vychází akorát do dvou třetin, takže bych ji mohl dodělat a mohl odtud odejít.“

Postoj VS k jeho aktivitám, jak to vnímá náš dotazovaný: „Záleží na tom, jestli to dělat na školáku (ŠVS), tak to asi v pořádku. Pokud to děláš u místního duchovního...tak to je špatné, to se určitě posmívají, určitě nadávají, protože nás musí vodit sem.“

Na otázku, jestli by ho jeho vychovatel podpořil, kdyby za ním přišel s návrhem na nějakou aktivitu, dotazovaný odpověděl se smíchem: „Tak to opravdu nevím!“

K otázce má-li význam jeho vzdělávání pro jeho blízké: „Myslím, že ne...tak o tom nikdo neví...s rodiči se nestýkám od devadesátého roku, přítelkyni také nemám, takže není komu.“

- *vliv rodičů na vlastní vzdělávání:*

Vzdělání rodičů: „Vyučení oba dva.“

„Poslali mě do školy, poslali mě do učení a to je všechno.“

- *zodpovědný přístup, sebereflexe:*

Postoj k vlastnímu vzdělání před VTOS: „Ano mohl jsem poslechnout rodiče, abych se učil.“

Odpověď na otázku, jak vnímá štěstí: „No, určitě člověk musí bojovat za to štěstí, aby ho měl a musí se přičinit.“ „Štěstí, si myslím, že je výsledek boje.“

Odpověď na dotaz, jak vnímá odpovědnost: „Každopádně moje činy jsou uzpůsobené, aby se líbily nebo nelíbily mně a když jsou potřeba ty činy dělat, tak se musí dělat. Nemyslím tím trestnou činnost, ale myslím tím jinou činnost.“

Postoj k řešení vnitřních konfliktů: „Je to překážka, která se musí překonat. Bez časového úseku, ale musí se překonat.“

Na otázku, jestli odsouzený nemá někdy pocit bezsmyslnosti všeho, co dělá, odpověděl: „Myslím si, že si to nepřipustím, protože to by byl konec se vším. Já tomu říkám vzdát něco, nebo prostě to vrátit zpátky... to nejde. Buď se to překoná, nebo se to nepřekoná. Může se zůstat stát předtím, jak dlouho člověk potřebuje, ale musí se to přeskočit..ne přeskočit, ale musí se to vyřešit. Jestli správně nebo nesprávně, to už je každého věc... Stejně, jak to udělal člověk lehce, tak si myslí, že to udělal nejlíp.“

- *pozitivní přístup ke světu:*

Oproti nepřátelství, které dotyčný zmiňuje, nyní na otázku, zda-li si s odsouzenými navzájem pomáhají při plnění studijních povinností (myslíme tím zejména jazykové kurzy) odpovídá jednoznačně kladně.

Své odhodlání dodržet to, co si sám prosadil ve svém programu zacházení vyjadřuje slovy: „...chci dodělat maturitu.“

A plány do budoucna, po propuštění: „...vrátit se k ježdění.“ (Odpověď odsouzeného týkající se budoucnosti jsme z větší části zařadili do skupiny „*omezenost vězením*“, ale za pozitivní považujeme alespoň tuto zmínku.)

Na otázku, jestli mu zde ve věznici někdo před výstupem poradí kde hledat práci, odsouzený odpovídá: „To si můžu přečíst v novinách...já si myslím, že tohleto není v kompetenci nebo povinnostech sociálních pracovníků.“

Zhodnocení:

Ve výpovědích druhého dotazovaného je patrná převaha výpovědí týkajících se popisu omezení života vězením. Oproti těmto negacím zde vystupují zřetelněji kategorie „manipulační“ a „vzdělání jako důkaz mé vzdělatelnosti“.

Z pozitiv, zdá se, se tu jasně jeví tři věci. Je to odhodlání k dosažení maturity, jasný názor na vliv vzdělávání na člověka a pevnost v odpovědi na otázku vnímání štěstí a odhodlání za něho bojovat.

8.3. R o z h o v o r č. 3:

Věk 29, prvotrestaný, 5let ve VTOS, zbývá 8,5 roku. Dosažené vzdělání před VTOS: SŠ.

- vzdělání jako hodnota sama o sobě:

Na otázku, jestli se člověk potřebuje vzdělávat, poznávat, třetí dotazovaný odpověděl: „Já nemám rád otázka bez odpovědi. Pro mě je to životní nutnost. Já se ptal vždycky... vždycky jsem měl spoustu hloupejch otázek a zjistil jsem, že na spoustu otázek mi nikdo nedokáže odpovědět, tak mi nezbylo, než si je hledat sám. Já si pamatuju ve svých patnácti letech svoji první odbornou knihu, bylo to od Freuda – Výklad snů. Proto, protože mi nikdo nedokázal říct, co ty moje sny znamenají... a tím to asi začalo to moje studování...“

- moc, zlepšení své pozice:

Motivace ke vzdělávání: „Já celý život se takhle něco učím... furt jsem něco četl. Když jsem začal podnikat, tak táta mě nutil do takových těch rychlokurzů... do kurzů asertivity až po já nevím co... takže pořád v tom životě bylo něco. Až když jsem se dostal na vazbu, tak jsem hodně načítal knihy... až tady jsem zjistil tu možnost toho školáku (ŠVS) a dalších aktivit.“

Čas strávený ve vězení dotazovaný plánuje využít: „Vysloveně ke studiu. Jenom ke studiu... Prostě tohle se mi bude jednou hodit.“

Na otázku o vlivu jeho vlastního vzdělávání na okolí zareagoval: „Já to můžu vysledovat spíš tak na rodičích a na tetách... oni opravdu tím vyšším vzděláním dosahují v tom životě, v kariéře vyšších postů. Otvíraj se jim prostě víc dveře.“

Reakce na přiřazení pojmů „vzdělání“ a „moc“ byla následná: „...vědět znamená vědět, jak si počínat, jak zacházet s tímto světem. Jestli umí člověk s ním zacházet... teď to nemyslím v negativním slova smyslu... umí s ním manipulovat. Jako nakládat s ním.“

- nuda ve vězení:

žádná podobnost

- možnost konat trestné činy efektivněji, lépe:

žádná podobnost

- *omezenost vězením:*

Zeptali jsme se na přístup vychovatelů k jeho snaze studovat: „To jde mimo ně! Je pravda, že už přihlášku na školák... jako příklad... podávám pouze prostřednictvím vychovatele. To jsou ale jen formální věci... on to vypisuje. Opravdu rozhodnutí je na těch civilních učitelích na školáku. toto rozhodování není v rukou vychovatele ani speciálního pedagoga.“

Ke komunikaci se svých vychovatelem uvádí: „Vůbec (s ním nekomunikuju). Já ho nepotřebuju k životu. Já je neotravuju, ať neotravujou oni mě.“

O reakcích spoluodsouzených na své studium tázaný podotýká: „Spouště lidem jsem to musel vysvětlovat a spousta lidí jakoby to nebrala! Netuším proč, prostě setkal jsem se spíš s negativním, jako proč to děláš a na co ti to bude. ... Takže tady člověk musel někdy překonávat ten odpor jako těch kamarádů... v uvozovkách kamarádů... nebo těch, se kterými je člověk na cele, protože je to taková malá komunita, která musí držet při sobě, a když se někdo začne vyčleňovat, což jako když má někdo zájem, tak se vyčleňuje... musí člověk hodně čelit takové té negativní psychice od odsouzených.“

Ptali jsme se, hodnotí-li spoluodsouzení tázaného jeho veškeré aktivity: „No, spíš o nich nemají přehled. Já tohle nemám možnost s nikým moc probírat... minimálně. To je okruh asi dvou tří lidí. To jsou lidi, kteří mají taky prostě zájem.“

O toleranci mezi sebou: „Tady na oddíle, kde prostě člověk je mezi těmi ... v uvozovkách ostatními, tady ta tolerance není.“

Na otázku, cítí-li ze strany VS podporu nebo naopak nezájem, odpovídá: „Zatím jsem neměl ani jednu zkušenost, ani špatnou, ani... takhle, dozorce tady minimálně otravují, že třeba nás musí vodit do těch dílen, protože to je tady přes čtvrt lágru... dejme tomu. A když je špatné počasí, tak to nám dávají najevo nelibost, proto že museli pro pár... pro čtyři lidi tam jít do dílen, ale to spíš jsou jejich osobní komplexy nebo problémy. Jako nějak vůbec... nepřenáší to na nás.“

- *vliv rodičů na vlastní vzdělávání:*

„... Oni chtěli, abych šel na střední školu, abych nešel na učební obo, ale já jsem chtěl vždycky být truhlářem... Chtěl jsem řemeslo... V rodině mají

oba dva střední školu, tak maminka je ještě navíc vyučená a táta je zámečnick. Tak na školák jsem nastoupil právě kvůli tomu, abych pokračoval v tradici a měli to řemeslo. Ale podporovali mě oba.“... „Táta mě nutil do takových těch rychlokurzů... do kurzu asertivity až po já nevím co...“

- *zodpovědný přístup, sebereflexe:*

Ptali jsme se na názor, zda lze i negativní věci, které život přináší, proměňovat: „Jde se změnit... stejně tak, když se mě lidi ptají když jsem šel teďka z děčka na školák, jestli je to lepší nebo horší. Já neříkám, je to prostě změna, která je prostě dobrá... cítím, že pro mě je dobrá.“

Na čem závisí štěstí: „Na člověku... co má v sobě, co má v srdci. Já jsem se nikdy necítil třeba víc šťastný nebo méně šťastný díky tomu, co jsem věděl nebo nevěděl... Každý svého štěstí strůjce. To znamená, já jsem opravdu strůjcem svého štěstí.“

Budoucnost: „To je tak daleko, že nevím. Ale když si představím, co jsem před třemi lety, když jsem sem dojel... a měl si představit, co budu dělat v týhle pozici... nedokázal bych to tipnout. ... Ale vím, že to co dělám, že chci a je to správný. Já si myslím, že zbytek přijde jako kdyby sám, nebo že tam už ty rozhodnutí budou automatické...“

Odpovědnost: „Já se teď snažím v životě řídit pár pravidly, vnitřními pravidly. Já byl předtím, než mě zatkli úplně jiný člověk a někde jinde. Až ve výkonu trestu jsem zjistil, že bych se měl změnit a mám nějak obraz toho před sebou. A jako k tomu spěju a všechno k tomu směřuju. I v rámci těch omezených možností tady.“

Na otázku jestli se již dotazovaný změnil ve VTOS: „Ano, je to cíleně ode mě. Protože jsem si to vybral. Tady se člověk snaží být jakoby protiklad proti tomu nicnedělání a stereotypu. Já věřím, že venku by mě spousta věcí ani nepotkala... nenapadla. Spousta toho vyprovokovalo tohle prostředí.“

Pokračovali jsme dále v otázkách po osobní změně odsouzeného... zda se mu zdá, že se mění k lepšímu: „Takhle, já se spíš nechci k některým věcem vrátit... některému chování. Vždyť to byl takový život, kdy jsem neznal pravidla! Doslova tak to říkám... jako lhostejnost.“

Kde nastala změna: „Na vazbě. Až tím, jak jsem byl odsekнутý od toho světa, jsem prostě ze dne na den spadl na zem... zpátky na zem. A ty první tři měsíce, kdy jsem byl úplně izolovaný od všech, včetně rodiny. Když se jim nepodařilo nějak čtyřicet nebo padesát dnů vůbec kontaktovat. Byl jsem opravdu sám na té jedné kobce, tak člověk má možnost přemýšlet a být sám se svými myšlenkami. Je to opravdu zajímavý zážitek.“

Reakce dotazovaného na otázku řešení jeho vnitřních konfliktů: „Dřív jsem všechno skrýval, teď už spíš o tom dokážu mluvit. Teď už jo. Jako nedělá mi to problém.“

- *pozitivní přístup k životu, ke světu:*

Na otázku, jestli tázaný vnímá ze strany personálu věznice spíše podporu, když žádá o možnost nějaké jím vymyšlené aktivity: „Vychází spíš vstříc. Pokud to jde v rámci místních možností. Jako nesetkal jsem se vyloženě s něčím, že by mi nevyšli vstříc.“ ...tato odpověď se nám jeví poněkud v rozporu s odpovědí na další otázku po častosti komunikace s vychovatelem: „Vůbec...“(viz „omezenost vězením“).

A dále: „Z pracovníků mi teď zajímavě vychází vstříc náš češtinář, který má možnost půjčovat z FF v Brně jakoukoliv literaturu... Takže on tady v rámci toho českého jazyka mi vyšel vstříc úplně maximálně, jak mohl.“

„Nemám to z vlastní zkušenosti, ale ostatní kluci, když se o něco snažili, tak se jako snaží vyjít vstříc... zrovna v těch kroužcích, co si pamatuju... jazykové kroužky, co na školáku se kluci snažili sami doučovat angličtinu, tak učitelé i dozorci je pouštěli na učebny, že měli aspoň ten prostor na angličtinu. Ne že by jim poskytli materiály, nebo sami to vyučovali, ale

aspoň poskytni ty prostory, což znamená dost sehnat ten prostor. Ale pozor, my to na tom školáku máme snazší. To už je uzpůsobené, to je půl oddílu pouze ubytovna a půl oddílu jsou ty učebny a... na normálním oddíle to takhle snadno nejde.“

Velkou výhodou, pomocí a jistotou je tomuto odsouzenému jeho rodina, která ho podporuje ve studiu a jeví o něho velký zájem: „...rodina mě podpoří stoprocentně.“ ... „Zrovna dnes jsem mluvil s mámou, že jsme měli návštěvy... byla úplně nadšená. Průběžně v těch dopisech jí dávám vědět, ale vždycky tak osobně, když jí sdělím, co pokročilo za měsíc, a že jsem z ručního pilování přešel na soustruh... takové ty malé drobné úspěchy.“

Zhodnocení:

Dotazovaný č. 3 podle našeho názoru svojí motivací ke vzdělání jednoznačně spadá do kategorie č. 2: „manipulační“ a také č. 3: „vzdělání jako důkaz mé vzdělatelnosti“ a to zejména v bodech: „vzděláním dokazuji, že na to mám, že jsem schopen být potenciálně lepší“ a „magická moc titulů a diplomů“. První jeho životní impuls ke vzdělání bychom mohli zařadit do kategorie „pansofické“ (vzdělání jako cesta k věděni).

Velkou výhodou, která ve vězení je velmi vzácná, je tomuto odsouzenému existence a podpora zdá se fungující rodiny. Rodinou je bezpochyby motivován k činnosti na sobě (podporuje jeho kladný vztah k sobě samému) a k pozitivní orientaci všech jeho aktivit ve vězení pro budoucnost.

8.4. R o z h o v o r č. 4:

Věk: 41, trestán podruhé, 4 roky v tomto VTOS, zbývá 6 let. Palestinec (hovořící česky). Dosažené vzdělání před VTOS: SŠ.

- vzdělání jako hodnota sama o sobě:

Na položenou otázku, jestli se dotazovaný vzdělává, odpověděl: „To je možná jedna z nejlepších věcí, co dělám... Čtu pravidelně, sleduji média, čtu časopisy...“ Dále navazuje: „Učit se je něco, co musí být. Dává člověku sílu, svobodu.“ Vzdělávání vidí tedy takto: „...je to největší smysl.“ A dále: „...vzdělávání je pro mě jako součást mé svobody... duševní svobody.“ „Vzdělávání je pro mě jako životní cíl, nebo něco, co musí být pravidelně a nesmí se přestat.“

- moc, zlepšení své pozice:

Na otázku, navštěvuje-li nějaké kurzy ve vězení dotazovaný odpověděl: „Tady od pana X... česká gramatika, chci se zdokonalovat v češtině. Ale většinou (se vzdělávám) sám, protože takové kroužky tady skoro neexistují...“

Odsouzený hovoří také o tom, proč se rozhodl chodit na náboženské programy, což zařazujeme také do této motivace z důvodu z odpovědi plynoucí směrem k otevřenosti k vlastní změně: „Já chci se vžít do té situace věřících, abych to lépe pochopil...abych tomu lépe porozuměl.“

V odpovědi na otázku po budoucnosti uvádí: „...vzdělávání je pro mě věčná alternativa“ („...to můžu plánovat, jak chci, já nemám jasné doklady.“)

Na otázku o změně člověka jako důsledku vzdělávání dotazovaný odpovídá: „Spíš bych řekl, že zdokonaluje.“

- nuda ve vězení:

žádná podobnost

- možnost konat trestné činy lépe, efektivněji:

Navážeme na druhou motivaci (moc, zlepšení své pozice), kdy na otázku, jestli se člověk vzděláváním mění, dále odpovídá: „Člověk má plán dělat špatné věci...vzdělává se, snaží se znalosti využívat v horších oblastech, třeba k tomu, aby kradl... lepší člověk se snaží zase věci zlepšit. Znalosti jsou taková zbraň která má dvě možnosti... opačné. Záleží na člověku, jak je používá.“

- *omezenost vězením:*

Na otázky týkající se práce a oficiálního studia odpovídá: „Nebyla možnost pracovat. Já jsem opakovaně žádal o práci, ale nebyla práce ani jedna.“ Studium: „Jsem opakovaně žádal...chtěl jsem se učit počítače... i když jsem opakovaně žádal... třeba knihařství, cokoliv. Bohužel to není vždycky, jak je psáno, nebo jak to má být, nebo jak se o tom mluví.“ „Já ten systém tady nepovažuji vůbec za nějaký vzdělávací systém, naopak... Program (zacházení) je tady absolutně formální. Nikdo nikomu nevysvětlí, jak to přesně je... a ve skutečnosti vy chcete něco do něho malého... ale málokdo nás bere vážně... ale to jsou zločinci a nikdy v životě se nenapravíme... zoufalý případ... zbytečné snažení s ním.“

Na naši otázku, zda-li má dotazovaný zapsané nějaké kroužky v programu zacházení, uvádí: „Víte, tady v tom trestě, tady v té věznici skoro jsem na ně zapomněl, jak jsou takové vzácné.“

Na dotaz o zkušenosti se spoluvytvářením svého programu zacházení odpovídá: „Nebylo s kým tady mluvit. Pedagoga jsem neviděl... seznámil jsem se s ním před dvěma měsíci náhodou...“

„Já se snažím, ale já nemám možnost... ani nemám možnost se léčit. Přijdu k doktorovi... no nejste pojištěný... O tom vzdělávání... jo, to o vás víme, no vy jste chtěl lakýrnictví, natěračství... taky není místo. Na práci mám

napsanou žádost písemně... dokonce... jsem mluvil s psychologem, psychiatrem...“

Ptali jsme se tedy, jestli se takto zde přistupuje ke každému odsouzenému, dotazovaný odpovídá: „Ne, je to individuálně. Sympatie, nesympatie... vlezlost. A cizinec má horší program, protože málokdo z nich umí česky... dobře. Myslím, že většinou si nás nevšímaj...“

V otázkách na budoucnost vyvstávají problémy s občanstvím tázaného... „...tady nikdo si nevezme tu zodpovědnost dát pobyt... i když třeba chcete být dobrý, nic neuděláte.“

Ptáme se dále, cítí-li se odsouzený šťastným, odpovídá: „Skoro, záleží na budoucnosti... záleží na zítřku. Bojuji tady jako na bojišti. Bojuji proti systému... ten mě odmítá... třeba s tím vzděláváním, to mě ničí. Člověk musí ten úspěch vybojovat. Ale žádnou pomoc tady nemá.“

- *vliv rodičů na vlastní vzdělávání*

oba rodiče měli asi základní vzdělání (jiné kulturní podmínky)

„Otec neměl čas... on chtěl, abych byl někdo, chtěl, abych se učil. Všichni Palestinci bez výjimky znají, že se člověk musí něco učit, musí něco mít...“

- *zodpovědný přístup, sebereflexe:*

Na otázku, jak rozumí pojmu „odpovědnost“ odpovídá: „Já jsem právě žil v takové společnosti, že je to hlavní vlastnost člověka, zejména muže. To je hlavní měřítko hodnoty člověka... zodpovědnost. Vůči věcem, vůči společnosti, vůči rodině, práci... podle toho, člověk, který není zodpovědný, nemůžu s ním počítat v ničem...“

„Že mám pevný základ, tak vím, kam věci směřují, kam věci jdou, zákon věcí... kam směřují. Víím, že i dobro i zlo jsou součástí života. I nepříjemné zkušenosti jsou součástí života.“

A na otázku, kdyby se opět vrátil do dětství, jestli by se chtěl více učit, odpovídá: „Já bych se ozbrojil... ano... úplně od nejmladší doby, abych měl jistotu, protože se může stát neštěstí, nějaké nepříjemnosti... jak se říká nahrabal bych si co nejvíc.“

- *pozitivní přístup k životu, ke světu:*

„Musím říct, že mám slušnou cimru... samozřejmě v rámci možností... do velký míry jsou tolerantní.“

„Snažím se vidět věci objektivně a ovládat tu situaci i v nejhorších podmínkách.“

Na otázku, zda-li si myslí, že je jeho vzdělání důležité i pro jeho okolí uvádí: „No jasně... já jsem součást mého okolí.“

Zhodnocení:

U tohoto dotazovaného musíme mít na zřeteli jeho kulturní odlišnost a tím spojené jiné pojetí významu slov. Fakt, že je dotazovaný podruhé ve VTOS v některých pasážích vystupuje napovrch formou větší míry pesimismu.

Výpovědi o motivaci ke vzdělávání se některé zdají být jednoznačně zařaditelné do kategorie „pansofické“, ale berme v úvahu důsledky omezení vězením a jak sám říká – „omezení“ svým vlastním původem (nedostane práci ani nemůže oficiálně studovat, protože mu nikdo nedá azyl). Nemůže tedy dělat nic jiného, co by mělo nějaký smysl, než se sám vzdělávat.

Několik odpovědí můžeme samozřejmě zařadit i do kategorie druhé a třetí („manipulační“ a „vzdělání jako důkaz mé vzdělatelnosti“) – zmínky o zdokonalování se pomocí vzdělávání. Ale jakoby to bylo v rozporu s doznáním, že vzdělávání je pro dotazovaného věčnou životní alternativou.

8.5. R o z h o v o r č. 5:

Věk: 33, 14 let ve VTOS, 4 roky do propuštění. Dosažené vzdělání: SŠ s maturitou.

- vzdělání jako hodnota sama o sobě:

Jediný možný náznak této motivace jsme zaznamenali v odpovědi na otázku, zda-li může být nějaká aktivita odsouzenému nápomocná pro kladné hodnocení. Dotazovaný odpověděl: „...pokať že to člověk chce dělat z důvodu, že má o to (nějaká zájmová činnost) zájem, tak je to o něčem jiným...toho nějakéj zápis nezajímá.“

- moc, zlepšení své pozice:

Naše otázka zněla, jaké má zájmy zde ve VTOS: „Samovzdělávání. Já se vzdělávám, co se týče ekonomiky, daně a takovýchle věci. To si sám objednáвам knížky a studuju. Pak teďka ta elektronika, co se týče slaboproudařiny, protože jsem zjistil, že je to obor, který mě docela baví a jsou v tom neustále novinky, takže je co studovat. A venku se to dá užítkovat.“

Tento dotazovaný vidí jeden ze dvou motivů vzdělávání vězňů takto: „...Aby se ten člověk zdokonalil.“... „...že se chtěj zapojit venku do toho života a chtěj bejt připravený na to... že takzvaně multifunkční člověk, že se může zapojit do jakýhokoliv pracovního procesu.“ Druhý jmenovaný motiv jsme zařadili do čtvrté skupiny motivací.

Zeptali jsme se tedy přímo na jeho osobní motivaci ke vzdělávání: (větším dílem uvedeme v motivaci plynoucí z pocitu nudy ve vězení), nejprve mluví obecně „...člověk začne vyhledávat něco, co by ho mohlo motivovat do budoucna na ten výstup ven, aby moh' něco dělat.“ Jeho vlastní motiv ke vzdělávání je kromě „zabití času“ takový, ke kterému dospěl až za určitou dobu ve VTOS (jak sám sděluje): „...přece jenom venku budu

potřebovat všechno možný znát, abych se moh' zařadit, protože... možná to zní jako klišé, ale rozhodně se sem nechci vrátit, to je moje priorita.“

K otázce, dává-li vzdělání člověku nějakou moc: „Já si nemyslím, že tohle je otázka vědomí si nějakéj moci nebo nadřazenosti... samozřejmě najdou se jedinci, kteří tohleto rádi zneužívaj a kteří si myslěj, že když se něco dozvěděj, tak jsou něco lepšího... ne to si nemyslím... já určitě ne.“

V myšlence pokračuje dále tak, že by spíše mohla spadat do první motivace: „...je dost věcí, který neznám, o kterejch bych se moh' dozvědět něco víc...“, ale větu dokončuje slovy: „...a občas i moje znalosti, který mám, tak jsou mi někdy na škodu. Protože člověk se neudrží a rejgne si do někoho a je to docela potom úsměvný.“

K otázce po budoucnosti a případném založení rodiny odsouzený jednoznačně souhlasí s důležitostí vzdělání pro jeho potenciální potomstvo.

- nuda ve vězení:

V počátečních odpovědích na otázky ohledně studia a zájmů ve vězení dotazovaný popisuje, čím vším se zde zabývá. Zdá se, že není cítit přílišná zainteresovanost... později potom tento předpoklad nepřímo potvrzuje v odpovědi na otázku zjišťující jeho současný motiv ke vzdělávání: „Za prvý ve zdejším prostředí je to odreagování se od stereotypu věznice. Druhá věc... je to v postatě zabití času, kterej by člověk jinak musel proflákat, protože tady moc těch aktivit není a koukal by někde do stropu...“

- možnost konat trestné činy efektivněji, lépe:

Když tázaný popisuje negativní motivy odsouzených ke vzdělávání, říká: „jeden je motiv ten... vzdělává se, aby moh' venku páchat daleko líp ty zločiny, který chce páchat... samozřejmě najdou se takový jedinci... Zním tady plno lidí, kteří studujou knížky, brožury, co se týče zabezpečení aut,

aby je mohli krást a vykrádat... to jsou ale extrémny... těch pár lidí tady je.“... „Jestliže se chce vzdělávat z důvodu, aby venku moh' páchat lumpárny, tak to nehovoří moc ve prospěch (vzdělávání).“

- *omezenost vězením (popř. závislost na systému):*

Na otázku, zda-li absolvoval nějakou školu, kurz, apod. ve VTOS: „Bohužel ne. Několik žádostí jsem podal, ale ani jedna nebyla vyhověna, takže co se týče počítačového kurzu... nebyla možnost, protože to je pro nepracující.“... „Já jsem žádal na ekonomickém gymnáziu, s tím, že bych nemusel studovat ty ostatní obory, jen ty obory hlavní, což je ekonomika, jazyky, což bych byl ochotnej... bohužel z kapacitních důvodů to nešlo. Měli prostě naplněnou kapacitu. Pak tedy se zjistilo, že asi dvacet lidí vyhodili, takže tam místo bylo, ale už nebyla šance. Předtím jsem si žádal na obor kovoobráběč, soustružník a frézař a takový... to bylo v době, kdy byly problémy s děčkařema (odsouzení v oddělení zvýšená ostraha), takže jako děčkař jsem se tam nedostal. Pak když jsem žádal znova asi po roce a půl, tak mi řekli, že maj naplněnej kurz.“

O svém programu zacházení nám odsouzený se smíchem sdělil: „Jeden problém je ten, že program zacházení je zvířátko, který v podstatě neznám. To se objevuje po půlnoci na dvě minuty a pak zase zalejzá. Jednou za čtvrt roku podepisuju jakýsi papír, na kterým je vypracováno: bod 1 plní, bod 2 plní, bod 3 plní, bod 4 plní...“ Ptali jsme se, jestli dotazovaný ví, co to znamená. Odpověděl, že si to sám zjišťoval. Dále se tázaný rozpovídal o svých kroužcích, které má v programu zacházení a o přístupu personálu věznice, konkrétně vychovatele k programu zacházení: „...já mám kroužek hudební a kdysi jsem měl výtvarnej, což bohužel tady krachlo na béčku (označení ubytovny), protože když člověk přejde na jinej barák, tak jsou s tím problémy, tak už jsem nechtěl mít tolik aktivit. Teď jsem si k tomu vzal ještě kroužek akvaristiky... na béčku jsou akvárka, tak se o ně starám,

čistit to, krmit to... to je taková práce, co se nechce dělat pánům vychovatelům a pedagogům.“ ... „...další specifikum programu zacházení je vyjádření k osobě toho dotyčného, jestli je s ním spokojenej, jestli komunikujou. Je pravda, že tady na děčku komunikace byla velmi zajímavá s jistým vychovatelem... vychovatel tady spíš házel klacky pod nohy, než aby jednal konstruktivním způsobem.“ Ještě k přístupu některých zaměstnanců věznice k vězňům: „...spíš jednaj tím způsobem: „Neobtěžuj mě, já mám svou práci!“. To je jedna věc a druhá věc je pokud možno pro ně je vězeň takovej dobrej, kterej neotravuje, kterej nic nechce... v podstatě ho nevidí skoro... jednou za čtvrt roku si ho zavolá, podepíšou nějakej papír a tím o hasne.“

Může-li být nějaká vzdělávací aktivita nápomocná odsouzenému pro kladné hodnocení v programu zacházení, dotazovaný odpověděl: „Určitě, protože to se zapisuje potom do toho hodnocení. Samozřejmě takhle... jsou tady kategorie lidí, který dělaj věci jenom kvůli tomu, aby měli v hodnocení zapsáno třicet pět aktivit a když se jich ve výsledku zeptáte, tak zjistíte, že v podstatě nic nedělaj.“

Ptali jsme se, jak jdou dohromady pojmy „vzdělání“ a „moc“: „Do určitý míry (vzdělání) může dávat moc, ale myslím si, že v tomhle prostředí až zas tak ne. Tady je to spíš otázka síly a velikosti bicepsů... dost často to tady končí spíš rvačkama. Spíš naopak, když někdo dá najevo, že je chytřejší, tak je to ke škodě.“

Na otázku, záleží-li dotazovanému na mínění VS a odsouzených o něm, odpověděl: „Co se týče Vězeňské služby, ty jsou mi úplně jedno. A u spoluvězňů... tak já si myslím, že to je každého věc a tomu druhému do toho nic není. Jestliže se chce angažovat v podobný aktivitě, tak mi to je v podstatě jedno, co si o tom myslí.“

O možnosti se v tomto prostředí nějak realizovat podotýká, že je tu možnost, ale: „...je to sice teda obtížný, má to svý úskalí, má to svý

nevýhody, protože většinou člověk, kterej se chce nějakým způsobem realizovat třeba i v práci, tak naráží za prvé na problém, co se týče věznice a na problém, co se týče vězňů... protože každej z nás, co jsme tady, jsem lumpové... takže nějaký slušný chování, to tady ne... každej si dělá, co chce. A aby člověk zvládnul, byť jenom třeba deset lidí, tak musí bejt občas drsnej a musí bejt občas i zlej...“

K volnému času ve věznici říká: „...to volno tady je. Pakliže chci stihnout za ten den v těch časovejch intervalech vícero věcí, tak to musí mít člověk dobře rozplánovaný. Protože toho času zas není tolik. To je furt neustále něčím přerušovaný.“ Ptáme se tedy, jestli je možné požádat o prodloužení času na kroužek: „Bohužel to nejde, tady je to omezený systémem lágru... on má určitý časový intervaly, kdy musí proběhnout určitá akce ten den, to je naplánovaný...“

Dále ještě o prostředí věznice odsouzený dodává: „...jinak je to tady všechno uzavřený, stereotypní, studený...“

V osobní otázce na pojem „odpovědnost“, odpovídá: „To je bylinka velmi řídká, zvláště tady ve věznici a bohužel ani k ní nejsme vychovávaní tou věznicí.“

- *vliv rodičů na vlastní vzdělávání:*

Vzdělání rodičů (v případě tohoto dotazovaného - vlastních i nevlastních) – vysokoškolské.

„No určitě, to se snažili, abych dostal to nejlepší vzdělání. ...samozřejmě jako každej kluk začne rebelovat... tak jsem se vyhýbal všemu možnýmu, jenom ne to, co jsem měl dělat. Ale chtěli, abych šel na střední školu, na vysokou školu. Dá se říct, že jsem to dostal takovým tím způsobem... příkazem od nevlastní máti. ...přijali mě na dvě školy... ale když jsem zjistil, že to není to pravý ořechový, co by se mi nějak líbilo, tak jsem se

zdekoval a odjel jsem do Německa. Takže to s tím studiem moc neklapalo.“

- *zodpovědný přístup, sebereflexe:*

O svých současných zájmech a zájmech v době před odsouzením: „Dálkově si dělám elektroniku, ale to je spíš takovej kurz... a japonštinu, tu jsem nedodělal. To je v takovém stádiu odpočinku.“... „Těžko říct, jestli jsem měl venku (před odsouzením) nějaký specifický zájmy... byl jsem, dá se říct, takovej trošku lempl. ... svýho času mě taky velmi bavilo a bylo to velmi negativní... taky hraní na ty blikající zločince, na ty automaty...“

O představách, co bude dělat po propuštění odpověděl: „Představu nemám, mám z toho spíš strach. Ale chtěl bych dělat cokoliv, dá se říct, co se naskytne. Ze začátku budu určitě rád, když budu nějakou práci mít a pakliže mi jedna práce stačit nebude, tak si vezmu ještě druhou, když bude... Pro mě není problém, abych třeba uklízel baráky, to není žádná práce pod úroveň, jak si tady na oddělení myslí. Hlavně, že ta práce je a že za to jsou nějaký peníze, protože bez toho se člověk neobejde venku.“

Přístup dotazovaného ke své minulosti, jak ji hodnotí: „Hodně věcí bych změnil, ale nemyslím si, že do svejch nějakých šestnácti sedmnácti let bych nevedl plnohodnotnej život, nebo že bych nedělal, co jsem chtěl dělat, to ne... Je pravda, že zhruba od sedmnáctýho roku jsem začal trošku dělat neplechu a začal jsem se vytrácet od toho směru, kterej byl původně nasměrovanej. I v tom vzdělávání... kdybych se moh' vrátit, tak bych si dodělal průmyslovku... řezbařinu a truhlařinu. A je plno věcí, který bych třeba dělal jinak... to je těžký říct... to je kdyby... vrátit se to nedá a člověk dělá chyby, protože je člověk.“

Přístup k budoucnosti: „...po těch letech člověk začne přemýšlet, to samozřejmě nepříjde hned, ale po určitejch letech... co venku, vylezu ven, mám sice středoškolský vzdělání, ale mám jenom gymnázium... Mám dva

roky průmky, která je mi v podstatě naprd, je to nepoužitelný... takže žádný vzdělání... v jazycích moc dobře nejsem. Takže když vylezu ven, nemám moc reálnou šanci, že mě někdo zaměstná... po těch letech. Natož když jsem kriminálník.“...“I kdybych měl dřít tamhle někde u pásu... je mi to úplně jedno. Hlavně ne do kriminálu zpátky, protože to je ztracenej čas, kterej se už prostě nedá vrátit.“

Na otázku, zda by chtěl po propuštění studovat třeba nějakou vysokou školu: „To je dost složitý, protože mě buď propustěj na podmínku a nebo tedy spíš mě můžou pustit až na konec výkonu trestu. A když mám zas v nějakých třiceti sedmi letech zase začít studovat, to spíš bude těžký. Jo, pro normálního člověka venku, kterej neseděl, je to dost reálný, ale pro mě bude prvořadý si sehnat práci, sehnat si nějaký normální bydlení a podle toho se bude odvozovat další věc. Samozřejmě že bych chtěl něco dělat, ale to se uvidí, až budu venku.“

O tom, jak vidí dotazovaný negativa svého života, odpovídá: „...no já bych řekl, že ten kriminál, protože to беру za svoji prohru, co se týče lidského selhání, tak mě v podstatě zachránil, když se to tak vezme. Bohužel to tedy stálo lidskej život, to je špatný. Rozhodně mě to zachránilo od toho, kam jsem začal sklouzávat... protože jsem se začal dávat dohromady s lidma, kteří později v letech, kdy já už jsem seděl, dopadli velice špatně... většina z nich je po smrti. Takže je dost pravděpodobný, že bych dopadl velmi špatně a navíc myslím si, že každá věc, která je špatná, je nějakým způsobem zakomponovaná do lidského života a je tam účelově, není tam prostě náhodně... nic není náhodnýho, nějaký smysl to má, ať už je to špatný nebo dobrý. Samozřejmě dobro neexistuje bez zla a zlo bez dobra... každá negativní věc je v závislosti na něčem, co je kladný.“

„Každý je strůjcem svého osudu, ale ten osud může mít nějakou osnovu danou... nemusí to bejt úplně přesně definovaný. Stane se tohle a takhle to

pude, ale ten člověk se dostane na určitý rozcestí a může si vybrat... ať už vědomě nebo nevědomě.“

K tématu štěstí odpovídá: „Já bych řekl, že štěstí je v člověku, každý toho štěstí umí využít a umí ho najít v sobě, tak s ním dokáže žít... většina lidí si to štěstí ubíjí samo. A na to je známý pořekadlo: Každý svého štěstí strůjce.“

O odpovědnosti: „...bohužel nejsme k ní vychovávaný tou věznicí. Co se týče venku, takhle kategoricky bych to neřek'. Samozřejmě záleží i na rodině a na rodičích, jakým způsobem přistupují k dítěti. Já si myslím, že jsem měl velmi slušný rodiče. Bohužel jsem nenašel cestu k nevlastní máti a ona ji nenašla ke mně a dopadlo to, jak to dopadlo, ale to je vedlejší... tohleto kompenzoval trošku nevlastní táta, kterej mě učil, byl kladnou inspirací v životě a myslím, že něco z té zodpovědnosti jsem od něj pochytil. Je otázka jiná, jestli jsem ji v sobě utloukal a zahazoval, a až teprve tady se nějakým způsobem objevila.“ ... „O většině věcí se dneska rozhoduju s tím, že hledám i důsledek toho. Pakliže udělám ňákou věc, musím nýst následek.“

Na otázku, jestli má dotazovaný někdy pocit, že stejně nemá nic žádný smysl a už vůbec ne práce na sobě, odpovídá: „Občas jsem tydle stavy míval. Občas si člověk něco říká, jako... má vůbec smysl něco dělat? Je to málo kladný odezvy. A co se týká doby trestu... jestli mám mluvit za sebe, tak ze začátku jsem si to moc nepřipouštěl. Protože jsem si říkal, to není možný, abych měl takovej trest a abych ho odseděl celej. Tam se stala nějaká chyba a já jsem neměl dostat takovej trest... to bylo ze začátku, potom po určitý době... mně to skoro trvalo možná pět, dokonce sedm let, než jsem začal zjišťovat, že ono je to asi trošku jinak, a že ten trest je spravedlivej, sice třeba delší, než by bylo vhodné, ale je za něco, co jsem udělal a začal jsem si v podstatě sám sobě připouštět, že jsem tu věc udělal a že... ta změna ve mně musela přijít.“

K otázce na obtíže spojené s řešením vnitřních konfliktů sděluje: „...já jsem měl to štěstí, že jsem si šáhnul na ty sklíčka zezadu a že jsem zkusil je trošku seškrábnout... to některým lidem bych ani nepřál, aby si šáhli do svého svědomí, protože to je opravdu... Takže takový to sebezpytování... vono to musí bejt, tam musí bejt u každého šance podívat se sám sobě do očí, sám sobě do té duše a podívat se opravdu na ten základ. Protože to člověka nějakým způsobem postrčí, nakopne ho to úplně jiným směrem, než šel.“

O pravdivosti: „...vnitřní pravdivost... tady sám sobě pravdu si přizná málokterej. Většina lidí reaguje tak, jako jsem kdysi reagoval já... stalo se... stalo, no ježišmarjá... jedem dál... Pakliže člověk před sebou nezačne mluvit pravdu, sám sobě si nepřizná to, co v podstatě je, tak bude žít v nějaký iluzi... vyleze ven a v té iluzi bude žít dál. A končí to devadesát devět procent těch lidí, že se stane znova nějaká špatná věc, znova ji spáchaj a znova je zavřou a furt se to točí dokolečka. Pakliže ten člověk si to nepřizná, nedostane se do situace, kdy musí uznat... ano jsem špatnej, udělal jsem špatnou věc a musím to změnit, přiznat si to... začít si uvědomovat život takovej, jakej je, tak nemůže existovat jako normální fungující člověk.“

Na sousloví „dlouhodobá námaha“ reaguje: „...když to trvá přespříliš dlouho, začínám ztrácet takovej ten zápal a už se do toho člověk musí nutit... je to překonat určitej odpor...“

- *pozitivní přístup k životu, ke světu:*

Dotazovaný hodnotí kladně svého současného vychovatele: „...je vstřícněj a ochotnej a komunikuje s člověkem ne jako s vězněm, ale jako s normálním člověkem...“

Na otázku po jeho nejhodnotnější činnosti sděluje: „No to není tak jednoduchý zodpovědět... jako co se týče relaxace, uvolnění, odpočínutí si

od určitého stresu, tak je asi ta hudba, to hraní. Moje hraní i poslouchání... Na obohacení je tady víc věcí, ať už je to čtení, studium, komunikace s některými lidmi...“

Na otázku, je-li ve vězení prostor k seberealizaci dotazovaný přikyvuje: „...dá se, třeba v práci.“

Na dotaz ohledně zájmů odsouzeného, přináší-li mu jeho zájmy radost, odpovídá: „Jo, to rozhodně, jinak bych to nedělal. Koníček je od toho, aby se mu člověk věnoval s radostí. A můj koníček mě baví a doufám, že mě bude bavit ještě i venku.“

Zhodnocení:

U pátého dotazovaného vyvstává nejčastější motiv ke vzdělávání a veškeré činnosti právě nuda a potřeba nějak smysluplně vyplnit čas ve VTOS. Sám říká, že tato motivace byla hlavně z počátku jeho trestu, nyní přerůstá do motivací spadajících do kategorie druhé a třetí, tedy „manipulační“ (zejména v bodech: „vzdělání posiluje možnost ovlivňovat svůj život i věci kolem sebe“, „dává možnost lépe ovládat svůj život“) a „vzdělání jako důkaz mé vzdělatelnosti“. Z výpovědi se zdá, že veškeré současné vzdělávání chápe jako přípravu na dobu po propuštění.

Z předešlých čtyř odsouzených se zmiňuje také vícekrát o možnosti negativní motivace vězňů ke vzdělávání.

Vzhledem k již uplynulé době uvěznění se zdá být patrnější přivyklost odsouzeného na systém, ve kterém žije.

8.6. R o z h o v o r č. 6 :

Věk: přes 40 let, trestán podruhé, 4 roky v tomto VTOS, před sebou více než 10 let. Dosažené vzdělání: vyučen.

- vzdělání jako hodnota sama o sobě:

Do této skupiny by mohly spadat snahy odsouzeného studovat a jeho navštěvování jazykových kurzů.

- moc, zlepšení své pozice:

Na otázku, zda je vzdělání člověku nástrojem moci, šestý dotazovaný rázně odpovídá: „Co jinýho!“

Svůj čas ve VTOS se snaží využít smysluplně: „Podal jsem si přihlášku na školák asi před třemi měsíci.“

V současnosti navštěvuje kurz angličtiny organizovaný místním duchovním (vedoucím této práce) a z koníčků se nejvíce věnuje malování.

- nuda ve vězení:

Jako důvod své snahy se vzdělávat uvádí: „...abych něco dělal.“

- možnost konat trestné činy efektivněji, lépe:

žádná podobnost.

- *omezenost vězením:*

Ke svým snahám ve vězení studovat uvádí: „Začal jsem gymnázium, ale pak mne vyhodili z důvodu toho, že jsem měl v tom zkouškovém týdnu angínu a nemohl jsem přijít, tak mě vyřadili... prostě mě vyškrtili.“

Tento dotazovaný nemá práci, i když prý několikrát žádal. O sestavování svého programu zacházení říká: „Nikdo se mě na nic neptal“ a o obsahu PZ: „Nevím, mám tam napsaný brigády a návštěvy... Teďka mi zrovna dali číst, že neplním program, no, ale návštěvy ovlivnit nemůžu a ty brigády... každé den mejt patro...“

Ke komunikaci s vězeňským personálem se staví takto: „Nic od nich nepotřebuju. No, občas potřebuju napsat nějaký nápis, tak řeknou...“

O nabídce jakékoliv psychologické pomoci či terapie prý nikdy ani neslyšel.

- *vliv rodičů na vlastní vzdělávání:*

„Všichni příbuzní komplet vysokoškoláci.“

Na otázku, zda-li ho vedli rodiče ke vzdělávání odpovídá: „No nevím, jo, asi chtěli...“

- *zodpovědný přístup, sebereflexe:*

Na dotaz, jestli ho pobyt zde nějak mění odpovídá: „Ne, jsem furt stejnej.“

Na otázku, proč se více nezapojí do samostudia... třeba jazyků, nebo něčeho jiného, říká“ Musím taky hledět na své možnosti... jsou omezený.“

O budoucnosti se příliš nevyjadřuje, neboť ji vidí velmi vzdálenou.

Ptáme se tedy, jestli ho doba ve výkonu trestu změnila, odpovídá: „Ne, jsem furt stejnej.“

- *pozitivní přístup k životu, ke světu:*

Pozitivním spatřujeme jeho snahu studovat i přes všechny překážky, které mu systém věznice staví do cesty. Současně s tím vidíme kladně jeho zálibu v malování, které má povolené i na cele.

Při výčtu aktivit ve svém programu zacházení odsouzený nejmenoval kurz angličtiny, který navštěvuje. Tento moment bereme také jako pozitivum, protože tak dotazovaný potvrzuje svůj opravdový zájem o to, se něco naučit, ne pouze získat určité výhody.

Zhodnocení:

Šestý dotazovaný odpovídá oproti předešlým velmi stroze a neurčitě, rozhovor je díky tomu podstatně kratší. Jedním z vysvětlení tohoto postoje

je vězeňským prostředím naučená introverze z důvodu ochrany vlastní osoby a nezranitelnosti.

Motivace ke vzdělávání se zdá být jednoznačná – východisko z nudy. Ale z kontextu celého rozhovoru vyplývá především motivace patřící do kategorie buďto „manipulační“, nebo „vzdělávání jako důkaz mé vzdělatelnosti“. Dalo by se předpokládat i „pansofické“ odůvodnění motivace, ale tato hypotéza není rozhovorem potvrzená, vyplývá jen z postoje dotazovaného a z doby několika let, kdy se s dotazovaným známe.

8.7. R o z h o v o r č. 7:

Věk: 52, prvotrestaný, 6 let ve VTOS, zbývá 7 let. Dosažené vzdělání před VTOS: vyučen.

- vzdělání jako hodnota sama o sobě:

Zde možné zařadit zájem odsouzeného a jeho aktivní přístup k veškerému vzdělávání, které ve věznici provozuje a ke všem aktivitám. Odsouzený ve výkonu trestu již absolvoval obor na ŠVS, poté chtěl studovat gymnázium. Účastní se jazykových kurzů –angličtiny a španělštiny.

- moc, zlepšení své pozice:

Na otázku, zda má dotazovaný ve svém programu zacházení zapsané vše, co zde studuje, odpověděl: „Ne, to dělám pro sebe... a vůbec všechno dělám pro sebe... je to takový paradox, ale tady má člověk fakt spoustu času věnovat se sobě.“ ... „A ty jazyky. To se mi bude každopádně hodit... už kvůli internetu... ten mi tady hodně chybí.“

- nuda ve vězení:

žádná podobnost; odsouzený má velmi pečlivě rozplánovanou dobu svých aktivit a přesně ví, co se mu bude hodit do budoucna, snaží se dobu zde maximálně využít.

- možnost konat trestné činy efektivněji, lépe:

žádná podobnost

- *omezenost vězením (popř. závislost na systému):*

Dotazovaný hovoří o svém pokusu studovat místní gymnázium: „Na gymplu jsem udělal rok, pak mě přestěhovali na jiný barák, pryč ze školáku a tady nemám možnost se učit večer, protože nemám lampičku... tady není. Tak se dá říct, že na tom to zkrachlo a svítit nemůžu, vždyť je nás na cimře osm... prostě to nejde. Zkoušel jsem si vyrobit lampu... povedlo se, ale zabavili mi ji při technický prohlídce, tak jsem to udělal znovu, ale zase to zabavili. Musel jsem se toho vzdát... vyhozených jedenáct tisíc za školu a k ničemu...“

Ptali jsme se, co si myslí odsouzený o úrovni místního vzdělávání: „Venku je lepší, samozřejmě. Ty učební obory... tady to daj každému. Co si pamatuju na sebe venku, tak jsme opravdu už něco museli umět.“

K tématu kladného hodnocení v důsledku zapsaného vzdělávání v programu zacházení odpovídá: „To nedostanete automaticky za to, že něco studujete... tady ne, to třeba v jiné věznici, kde jsem byl předtím. Když jsem dělal školák, tak jsem žádal o dobré hodnocení, ale trvalo to rok, než mi ho napsali a to jsem si musel všechno vyběhat sám a furt je s tím dokola otravovat.“

Další omezení způsobené pravidly věznice: „...akorát je tu pak problém, když je člověk sportovec... s oblečením... potřebujete dvoje a na běhání boty... no a kam je dáte, když máte ne všechno včetně jídla, knížek a

jiných potřeb jen jednu malou skříňku a při prohlídkách mi nadávaj, že se to nedá kontrolovat, když to mám tak plný...“

- *vliv rodičů na vlastní vzdělávání:*

Vzhledem k věku dotazovaného je současný vliv rodičů na jeho osobní motivaci již zanedbatelný. Přesto odsouzený vzpomíná, že ho rodiče ke vzdělání vedli.

- *zodpovědný přístup, sebereflexe:*

Přístup ke svému volnému času zde odsouzený popisuje takto: „Tady si ho musíte pečlivě promyslet a rozplánovat, tak aby to zapadalo do programu věznice...“...dále poznamenává: „Je to takový paradox, ale tady má člověk fakt spoustu času věnovat se sobě. Venku bych to nikdy nezvlád. Třeba jsem tady konečně začal hrát na kytaru... vždycky se mi to líbilo.“

K přístupu ke svým dětem dotazovaný sděluje: „Dcera nedávno dokončila vysokou... už je doktorka... Podporoval jsem ji celou dobu studia. A syn, ten nestuduje, nějak nemá zájem. A vzhledem k tomu, že jsem udělal to, co jsem udělal, tak jsem si zrovna moc nevedl dobře k tomu, abych jim byl příkladem...“

O své budoucnosti představách říká: „...mám to myslím dost promyšlené a pracuju na tom...“

O pojmu „pravdivost“ se stručně zmiňuje: „To se dá strašně různě (chápat). Jednak obecně a pak vůči sobě... no, myslím, že ten kriminál má něco trochu do sebe...“

- *pozitivní přístup k životu, ke světu:*

Za pozitivní můžeme považovat velký zájem dotazovaného o studium a aktivní přístup ke svým zájmům a práci.

O svém současném vychovateli mluví kladně. Na otázku, vyjde-li mu vychovatel v jeho aktivitách vstříc sděluje: „...ano, třeba s tou kytarou, to jsem si vymyslel já...“

Zhodnocení:

U posledního dotazovaného je nejvíce patrná motivace druhé kategorie – „manipulační“ ...vzdělání je nástrojem k tomu, aby dosáhl svého vytyčeného plánu, v budoucnu se vše určitě zužitkuje. Tento odsouzený působí velmi odhodlaně smysluplně využít veškerý čas strávený za mřížemi. Udržuje si zájmy, které jsou v tomto prostředí možné udržet.

8.8. Závěrečné zamyšlení:

Nyní se pokusíme na základě třech stanovených kategorií (typů odůvodnění motivace) v bodech rozepsat, o co vzděláváním vězňů usilujeme.

Proč doporučovat vzdělání vězňům:

„Pansofická“ motivace:

- vzdělaný člověk lépe nahlédne Boží moc, „krásku stvoření“, což jej činí lepším

- v trochu praktičtějším smyslu – náhled smysluplnosti společenských pravidel, přínosnosti jejich dodržování:

a) kolektivní přínos (kategorický imperativ¹¹⁵).

b) sekundární přínos jedinci coby kolektivu, který na spolupráci (dodržování efektivních pravidel) získal.

¹¹⁵ Kategorický imperativ je základem přirozené morálky, kterou rozebírá ve svých knihách Immanuel Kant. Principy: - Jednej tak, aby se zásady tvého konání mohly stát obecným zákonem.

- Jednej tak, abys používal lidství jak ve své osobě, tak i v osobě druhého vždy zároveň jako účel a nikdy pouze jako prostředek.

c) přínos všem kromě sociálních parazitů (jedinci, kteří nespolupracují, respektive nedodržují pravidla, ale uvědomují si – užívají přínos toho, že ostatní pravidla dodržují).

d) přínos z dodržování i pro sociální parazity – vyhne se tím pronásledování („trestání“) ze strany ostatní společnosti. Vzdělání umožňuje chápat i jinak, než akt moci, nadvlády trestajících nad trestanými.

„Manipulační“ motivace:

- vzdělání rozšíří možnosti vězně zlepšit své postavení ve společnosti
- doposud byli v situaci, že nejlepší cestou ke zlepšení svého postavení byl zločin
- nebo se jim ta situace tak alespoň jevila
- vzdělání vězně = společensky dlouhodobě výhodná investice, i když riziková, vzdělání může:

a) snížit motivaci konat zločiny

b) zvýšit jejich sofistikovanost

- podpora oligopolu¹¹⁶
- rozpor v perspektivě: *vzdělání přináší přínos v dlouhodobé perspektivě, v krátkodobé výrazně ztrátové.

*zločin...typicky krátkodobý zisk, z dlouhodobého hlediska je (nebo je cílem společnosti, aby byl) výrazně ztrátový, ne nutně, ale v poměru šancí. „Je známo, že lidé účastníci se riskantní násilné kriminality se méně zabývají plánováním budoucnosti. Tuto neschopnost či neochotu odkládat požitky (a tedy sklon ke krátkodobému využívání zdrojů) máme ve zvyku považovat za projev patologické nezralosti. ... Jedna okolnost, kterou bychom měli znát,

¹¹⁶ oligopol = je taková tržní struktura na straně nabídky, kdy v oboru existuje jen velmi málo výrobních firem. Ty potom stanovují sami ceny a směr vývoje celého odvětví. Zdejší význam: podpora malé skupiny vzdělaných a vzdělávajících se ve věznicí.

máme-li plánovat budoucnost, je otázka, zda nějaká budoucnost vůbec bude. Nevím-li s určitou pravděpodobností, že budu napřesrok naživu, je pro mě rozumnější užívat života teď a tady, dokonce i když si tím ohrožuji dlouhodobé zisky. Podvědomě vnímáme průměrnou pravděpodobnost dožití ve svém bezprostředním okolí, a shledáme-li ji nízkou, rezignujeme zcela správně na dlouhodobé strategie a volíme ty krátkodobější.¹¹⁷

„Vzdělání jako důkaz mé vzdělatelnosti“:

- motivace vzdělávat se ve vězení = výhody poukázání na svou „socializovatelnost“
- možnost zkrácení trestu, lepší bezpečnostní skupina
- rozšíření perspektivy mimo vězení... magická moc titulů či diplomů.

¹¹⁷ Zrzavý, J.: Homicida a lidská přirozenost, Vesmír 80, listopad 2001, str.628

IV. ZÁVĚR

V teoretické části jsme se zabývali v první řadě popisem výkonu trestu odnětí svobody, jak je ustanoven v české legislativě. Pozornost byla především zaměřena na aspekty uvěznění, to znamená na vše, co život vězně ovlivňuje a s čím se setkává. Věnovali jsme se funkci takového trestu a způsobům, jak na odsouzené působit. V rámci tohoto jsme nahlédli do historie práce s vězni a zaměřili se na počátky českého vězeňství. V dalších kapitolách se soustředíme na konkrétní věznici, kde jsme provedli výzkumnou část. Konečně jsme pojednali o osobě odsouzeného, vliv vězeňského prostředí na změny v psychice člověka a jeho vnímání světa. Pomocí několika teorií osobnosti pachatele trestného činu a psychologických studií jsme pojednali o motivacích člověka trestný čin spáchat a vymezili charakteristické rysy pachatele. V páté kapitole se zabýváme pojmem a významem „vzdělávání“. Vycházíme ze specifík vzdělávání dospělých, vyjmenováváme zvláštnosti vzdělávání vězeňské skupiny. Zmiňujeme také pohled na vzdělání velkého pedagoga J. A. Komenského a zařazujeme smysl vzdělávání do koncepce psychoterapie V. E. Frankla – logoterapie.

V praktické části jsme provedli výzkumnou sondu formou rozhovorů ve věznici s ostrahou a zvýšenou ostrahou. Rozhovory jsme vedli se sedmi odsouzenými a obsah jsme směřovali vedle otázek zaměřených na prožívání trestu odsouzenými k otázkám po motivaci k jejich vlastnímu vzdělávání. Pro kvalitativní zpracování dat získaných rozhovory jsme stanovily nejprve čtyři druhy motivací, které vyplývaly z obsahu výpovědí dotazovaných. Odpovědi poukazující k některé z těchto motivací jsme rozřadili do skupin. Poté jsme se tyto druhy motivací pokusili zahrnout do jedné ze tří kategorií (typů odůvodnění motivace). Nakonec jsem na

základě těchto kategorií v několika bodech vytyčili, proč si myslíme, že je pro vězně vzdělávání hodnotné a smysluplné.

Jsme si samozřejmě vědomi, že vybraná skupina odsouzených, se kterou jsme hovořili, tvoří malou skupinu pozitivně motivovanou k smysluplné činnosti. Ostatní odsouzení motivaci k jakékoliv práci na sobě vůbec nemají či mít nechtějí. Tento fakt klade především velké požadavky na personál věznice a lidi, kteří s vězni jakkoliv pracují, aby je vedli a motivovali ke smysluplnému využití času během trestu odnětí svobody.

Mne samotnou vypracování této práce obohatilo o informace spojené s trestem odnětí svobody a pomohlo lépe chápat lidi, se kterými se při dobrovolném docházení do věznice setkávám. Zamyšlení nad tématem mi otevřelo nový náhled na problematiku vzdělávání. Vzdělávání vězňů tak může sloužit na jedné straně jako příprava na určité povolání, na straně druhé jako pomoc pro překonání obtížné situace trestu odnětí svobody.

V. SUMMARY

The aim of this thesis is to introduce the specific environment of a male prison and to focus on the topic of inmate education and their motivation to further training. This first part describes the prison environment and the legal frame on which is based Czech penitentiary and education system in the penitentiary institutions.

Followed by historical overview of inmate treatment and roots of Czech penitentiary represented by the character of F. J. Řezáč, I add notes on offender classification, the principal patterns of criminal act and the impact of long-term imprisonment on inmate personality.

Education from the point of view of andragogy, value of education described by J. A. Komenský and using the principles of logotherapy which approaches it as a meaningful part of the reintegration and an alternative way how to get through the difficult period of imprisonment.

In the research part focused on inmate motivation to further training there are assumed and evaluated interview given by seven inmates placed in high and maximum security prison.

In final evaluation I classify the results by the reason of motivation into 3 categories, which comprise „pansofistic“, „manipulating“ and „adecation as a proof of my ability to learn“ reasons.

VI. LITERATURA A PRAMENY

- Bajcura, L.: Práva vězně, Grada, Praha, 1999
- Blatníková, Š.: Osobnost recidivního pachatele a výkon dlouhodobého trestu, České vězeňství 1/2005, str. 16-18.
- Bubenský, Jan, JUDr.: Trestající paragrafy, Praha: Ministerstvo obrany České republiky, Generální štáb Armády České republiky, 1996
- Cibulka, K., Cibulková, V.: Advokát do kapsy – Trestní právo, Sokrates, Brno, 2005.
- Česko: Ústava České republiky; Zákon o státních symbolech České republiky, Listina základních práv a svobod, Český Těšín, Poradce, 2004
- Čírtková, L.: Forezní psychologie, Vydavatelství a nakladatelství A.Čeněk, s.r.o., Plzeň, 2004
- Čírtková, L.: Kriminální psychologie, Eurounion, s.r.o., Praha, 1998
- Evropská vězeňská pravidla: příloha časopisu České vězeňství, 1/2006
- Ferjenčík, J.: Úvod do metodologie psychologického výzkumu, Praha, Portál, 2005
- Floss, P.: Poselství J.A.Komenského současné Evropě, Soliton, Brno, 2005
- Frankl, V.E. Co v mých knihách není: autobiografie, Cesta, Brno, 1997
- Frankl, V.E.: A přesto řící životu ano: psycholog prožívá koncentrační tábor, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006
- Frankl, V.E.: Člověk hledá smysl: úvod do logoterapie, Psychoanalytické nakladatelství, Praha, 1994
- Frankl, V.E.: Vůle ke smyslu: vybrané přednášky o logoterapii, Brno, Cesta, 1997
- Frankl, V.E.: Lékařská péče o duši: základy logoterapie a existenciální analýzy, Cesta, Brno, 1996

- Hála, J., Soudková, P.: Jak mluví čeští vězni (místo a úloha vězeňského argotu, Příloha časopisu České vězeňství č.4/2002
- Hála, J.: Risk Assessment, Nový penologický pojem?, České vězeňství č.3/2006, str.22
- Hála, J.: Teorie a praxe vězeňství I.,II., 1999
- Hála, J.: Úvod do teorie a praxe vězeňství, České Budějovice, Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2005
- Hendl, J.: Úvod do kvalitativního výzkumu, Praha, Karolinum, 1997
- Inciardi, J.A.: Trestní spravedlnost: ústavní principy trestního práva, trestního řádu a nápravné výchovy, Praha, Victoria Publishing, 1994
- Karabec, Z., Blatníková, Š.: K problematice dlouhodobých trestů odnětí svobody, Institut pro kriminologii a sociální prevenci, Praha, 2003
- Kurovský, Miroslav :Byl jsem ve službách, Praha, Oliva, 1995
- Lukasová, E.: I tvoje utrpení má smysl – Logoterapeutická útěcha v krizi, Cesta Brno, 1998
- Nedorost, Libor: Vězeňství a správa vězeňství v ČR, Brno, Masarykova univerzita, 1995
- Palán, Z.: Základy andragogiky, Praha, Vysoká škola J.A.Komenského, 2003
- Reid, Sue Titus: Crime and kriminology, Boston, McGraw-Hill, 1996
- Řezáč, F.J. :Vězeňství v posavadních způsobech svých s návrhem o zdárnější trestání a polepšování zločinců, Praha: Vězeňská služba České republiky, 1995
- Solnař, V., Fenyk, J., Císařová D.: Základy trestní odpovědnosti, Praha, 2003, nakladatelství Orac
- Váňa, M.: Evropská konference ředitelů a koordinátorů vzdělávání ve vězení, České vězeňství 6/2006, str.16
- Vantuch, P.: Trestní právo, Brno, Rabínova vysoká škola, 2006

- Zrzavý, J.: Homicida a lidská přirozenost, Vesmír 80, listopad 2001,
str.625-628

Internetové odkazy:

www.epea.org

www.helcom.cz

<http://odd.paidagogos.net/16/1.html>

www.phil.muni.cz/fil/scf/komens.html

www.vscr.cz

VII. PŘÍLOHY

PŘÍLOHA Č.1

Časový rozvrh dne pro ubytovnu A

Činnost	Pracovní dny			sobota, neděle, svátek
	ranní/nezam.	odpolední	noční	
Budíček	4.30	6.30	15.00	6.30
Ranní hygiena+úklid ložnic	4.30-5.00	6.40-7.00	15.00-15.15	6.40-7.00
Výdej snídaně pro pracující	4.45-4.55	6.40-6.50	6.40-6.50	6.45-7.00
--,,-- pro nezaměstnané	4.55-5.05			
Nástup do zaměstnání	5.25	13.25	21.25	
Zaměstnání	6.00-14.30	14.00-22.00	22.00-06.00	
Ranní prověrka počet.stavu	6.35/nezam.	6.35	6.35	6.35
Výdej oběda pro pracující	na pracovišti	11.00-11.30	15.05-15.15	11.00-12.00
--,,-- pro nezaměstnané	11.00-11.30			11.00-12.00
Výdej večeře	16.35-17.00	na pracovišti	16.35-17.00	při obědě
Večerní prověrka	18.30-18.40	na pracovišti	18.30-18.40	18.30-18.40
Večerní hygiena+úklid ložnic	19.30-20.15	22.15-22.25	6.50-7.00	19.30-20.15
Večerka	20.30	22.30	7.00	20.30-neděle 22.30-pá, so.
Osobní volno	s výjimkou aktivit dle časového rozvrhu, brigád dle požadavku věznice a doby určené k plnění PZ			

V termínu návštěv proběhne budíček jako ve všední den.

Časový rozvrh dalších aktivit pro ubytovnu A

Vycházky	- dle rozpisu speciálního pedagoga
Koupání	- úterý, sobota
Stříhání	- pondělí
Lékařská ordinace	- řádná ve čtvrtek, akutní dle potřeby
Výměna prádla a oděvů	- dle plánu skladu
Půjčování knih	- dle rozpisu speciálního pedagoga
Aktivita programu zacházení	- Po – Pá: 8,00-10,30 hod; 14,30-17,15 hod So, Ne, Sv: 8,00-10,30 hod; 13,00-17,15 hod.
Kulturní a zájmová činnost	- Po – Pá: 8,00-10,30 hod; 14,30-17,15 hod So, Ne, Sv: 8,00-10,30 hod; 13,00-17,15 hod.
Nákupy	- zpravidla 2x týdně
Bohoslužby	- dle rozpisu ubytovny D
Kouření	- v kuřáckých ložnicích a ve vymezeném prostoru před ubytovnou.
Výdej korespondence	- 13.00-13.15 a od 16.00-16.15
Odběr jídelního nádobí	- vždy po výdeji stravy

Klepání dek a matrací - 1x za 14 dní při vycházce
 Kontrola úklidu a pořádku cel - při ranní PPS + průběžné namátkové kontroly

Při akcích hromadného charakteru / nákupy, návštěvy, prohlídky apod. / budou odsouzení uzamčeni po celou dobu hromadné akce.

S přihlédnutím na požadavky zachování pořádku a bezpečnosti ve věznici může ŘV použít ustanovení § 50, odst. 2 ŘVT.

Časový rozvrh dne pro ubytovnu B

Činnost	Pracovní dny			sobota, neděle, svátek
	ranní/nezam.	odpolední	noční	
Budíček	4.30	6.30	15.00	6.30
Ranní hygiena + úklid ložnic	4.30 - 4.45	6.30 - 6.45	15.00 - 15.15	6.30 - 6.45
Výdej snídaně pro pracující	4.45 - 5.00	6.50 - 6.55	6.20 - 6.25	6.50 - 7.05 nástup po patrech
--,,-- pro nezaměstnané	5.00 - 5.10			
Nástup do zaměstnání	5.25	13.25	21.25	
Zaměstnání	6.00 - 14.30	14.00 - 22.00	22.00 - 06.00	
Ranní prověrka počet. stavu	6.45/nezam.	6.45	6.45	6.45
Výdej oběda pro pracující	na pracovišti	11.35 - 11.45	15.20 - 15.25	11.00 - 11.25 nástup po patrech
--,,-- pro nezaměstnané	11.25 - 11.35			
Výdej večeře	17.15 - 17.30	na pracovišti	17.15 - 17.30	při obědě nástup po patrech
Večerní prověrka	18.20	na pracovišti	18.20	18.20
Večerní hygiena+úklid ložnic	20.00 - 20.30	22.15 - 22.30	6.50 - 7.00	20.00 - 20.30
Večerka	20.30	22.30	7.00	20.30
Osobní volno	s výjimkou aktivit dle časového rozvrhu, brigád dle požadavku věznice a doby určené k plnění PZ			

V termínu návštěv proběhne budíček jako ve všední den.

Časový rozvrh dalších aktivit pro ubytovnu B

Vycházky - dle rozpisu speciálního pedagoga
 Koupání - úterý, pátek
 Stříhání - úterý
 Lékařská ordinace - středa dle rozpisu
 Výměna prádla a oděvů - dle plánu skladu
 Půjčování knih - dle rozpisu speciálního pedagoga
 Aktivity programu zacházení - Po – Pá: 8,00-10,00 hod; 13,00-16,00 hod

Kulturní a zájmová činnost	So, Ne, Sv: 8,00-11,00 hod; 13,00-17,00 hod. - Po – Pá: 8,00-10,00 hod; 13,00-16,00 hod So, Ne, Sv: 8,00-11,00 hod; 13,00-17,00 hod.
Nákupy	- zpravidla 2x týdně
Bohoslužby	- dle rozpisu ubytovny D
Kouření	- v kuřáckých ložnicích a vycházkovém dvoře
Výdej korespondence	- odpo./nezam.: 13.00 - 13.15 - ranní: 14.15 - 14.30 - noční/přesčasy: 17.00 - 17.15
Odběr jídelního nádobí	- vždy po výdeji stravy
Klepání dek a matrací	- 1x za 14 dní při vycházce
Kontrola úklidu a pořádku cel	- při ranní PPS

Při akcích hromadného charakteru (nákupy, návštěvy, prohlídky apod.) budou odsouzení uzamčeni po celou dobu hromadné akce.

S přihlédnutím na požadavky zachování pořádku a bezpečnosti ve věznici může ŘV použít ustanovení § 50, odst. 2 ŘVT.

Časový rozvrh dne pro ubytovnu C

Činnost	Pracovní dny			sobota, neděle, svátek
	ranní/nezam.	odpolední	noční	svátek
Budíček	4.30	6.30	15.00	6.30
Ranní hygiena+úklid ložnic	4.30-4.45	6.30-6.35	15.00-15.05	6.30-6.45
Výdej snídaně pro pracující	4.45-5.05	6.35-6.45	6.35-6.45	7.30-8.00
--,,-- pro nezaměstnané	5.05-5.20			7.30-8.00
Nástup do zaměstnání	5.25	13.25	21.25	
Zaměstnání	6.00-14.30	14.00-22.00	22.00-06.00	
Ranní prověrka počet.stavu	6.45/nezam.	6.45	6.45	6.45
Výdej oběda pro pracující	na pracovišti	11.30-12.00	15.05-15.15	11.00-12.00
--,,-- pro nezaměstnané	11.30-12.00			11.00-12.00
Výdej večeře	16.30-17.00	na pracovišti	16.30-17.00	při obědě
Večerní prověrka	19.00	na pracovišti	19.00	19.00
Večerní hygiena+úklid ložnic	20.00-20.30	22.15-22.30	6.50-7.00	20.00-20.30
Večerka	20.30	22.30	7.00	20.30
Osobní volno	s výjimkou aktivit dle časového rozvrhu, brigád dle požadavku věznice a doby určené k plnění PZ			

V termínu návštěv proběhne budíček jako ve všední den.

Časový rozvrh dalších aktivit pro ubytovnu C

Vycházky	- dle rozpisu speciálního pedagoga
Koupání	- pondělí, pátek
Stříhání	- středa
Lékařská ordinace	- úterý, čtvrtek dle rozpisu
Výměna prádla a oděvů	- dle plánu skladu
Půjčování knih	- dle rozpisu speciálního pedagoga
Aktivity programu zacházení	- Po – Pá: 8,00-11,30 hod; 14,00-16,30 hod So, Ne, Sv: 8,00-10,00 hod; 15,00-17,00 hod.
Kulturní a zájmová činnost	- Po – Pá: 8,00-11,30 hod; 14,00-16,30 hod So, Ne, Sv: 8,00-10,00 hod; 15,00-17,00 hod.
Nákupy	- zpravidla 2x týdně
Bohoslužby	- dle rozpisu ubytovny D
Kouření	- v kuřáckých ložnicích a vycházkovém dvoře
Výdej korespondence	- 12.30-13.00 a od 15.30
Odběr jídelního nádobí	- vždy po výdeji stravy
Klepání dek a matrací	- 1x za 14 dní při vycházce
Kontrola úklidu a pořádku cel	- při ranní PPS

Při akcích hromadného charakteru / nákupy, návštěvy, prohlídky apod. / budou odsouzení uzamčeni po celou dobu hromadné akce.

S přihlédnutím na požadavky zachování pořádku a bezpečnosti ve věznici může ŘV použít ustanovení § 50, odst. 2 ŘVT.

Časový rozvrh dne pro ubytovnu D

Činnost	Pracovní dny			sobota, neděle, svátek
	ranní/nezam.	odpolední	noční	
Budíček	4.30	6.30	15.00	6.30
<u>Ranní hygiena+úklid ložnic</u>	4.30-4.45	6.30-6.35	15.00-15.05	6.30-6.45
Výdej snídaně	4.45-5.05	6.30-7.15	6.15-6.35	7.30-8.00
<u>Nástup do zaměstnání</u>	5.15	13.15	21.15	
Zaměstnání	6.00-14.30	14.00-22.00	22.00-06.00	
Ranní prověrka počet.stavu	6.45	6.45	6.45	6.45
<u>Výdej oběda pro pracující</u>	na pracovišti	10.30-11.30	15.05-15.15	11.00-12.00
--,,-- pro nezaměstnané	10.30-11.30			11.00-12.00
<u>Výdej večeře</u>	16.30-17.00	na pracovišti	16.30-17.00	při obědě
<u>Večerní prověrka</u>	18.35	na pracovišti	18.35	18.35
<u>Večerní hygiena+úklid ložnic</u>	20.00-20.30	22.15-22.30	6.50-7.00	20.00-20.30
Večerka	20.30	22.30	7.00	20.30
Osobní volno	s výjimkou aktivit dle časového rozvrhu, brigád dle požadavku věznice a doby určené k plnění PZ			

V termínu návštěv proběhne budíček jako ve všední den.

Časový rozvrh dalších aktivit pro ubytovnu D

Vycházky	- dle rozpisu speciálního pedagoga
Koupání	- úterý, pátek
Stříhání	- čtvrtek
Lékařská ordinace	- pondělí, pátek dle rozpisu
Výměna prádla a oděvů	- dle plánu skladu
Půjčování knih	- dle rozpisu spec.pedagoga
Aktivita programu zacházení	- Po – Pá: 10,00-18,00 hod So, Ne, Sv: 8,00-17,30 hod.
Kulturní a zájmová činnost	- Po – Pá: 10,00-18,00 hod. So, Ne, Sv: 8,00-17,30 hod.
Nákupy	- zpravidla 2x týdně
Bohoslužby	- sobota a neděle
Kouření	- v kuřáckých ložnicích a vycházkovém dvoře
Výdej korespondence	- 13,00-13,15 hod. a od 14,00 – 17,00 hod.
Šálkování	- vždy po výdeji stravy
Klepání dek a matrací	- 1x za 14 dní při vycházce
Kontrola úklidu a pořádku cel	- při ranní PPS

Při akcích hromadného charakteru / nákupy,návštěvy,prohlídky apod. /budou odsouzení uzamčeni po celou dobu hromadné akce.

S přihlédnutím na požadavky zachování pořádku a bezpečnosti ve věznici může ŘV použít ustanovení § 50,odst.2 ŘVT.

PŘÍLOHA Č.2

O t á z k y :

Úvodní informace: věk; paragraf, za který je odsouzen; kolik je let ve VTOS, kolik má před sebou; kolikrát je trestán; v jakém typu věznice je; dosažené vzdělání, popř. jakého vzdělání dosáhl ve vězení; jakou školu, kurz navštěvuje v současnosti, zájmové kroužky; osobní zájmy nyní, zájmy v minulosti; práce ve VTOS, v minulosti; z jaké pochází rodiny – vzdělání rodičů.

Oddíl I.:

Je ve Vašem programu zacházení zařazeno vzdělávání?

Jak spadají Vaše vzdělávací aktivity do Vašeho hodnocení?

Pomáhá Vám navštěvování kurzů k dobrému hodnocení?

Je dobré hodnocení jedním z motivů Vašeho studia?

Snažíte se čas strávený zde nějak smysluplně naplnit, nebo jen přežíváte?

Proč se vzděláváte?

Myslíte si, že zde nabyté vzdělání uplatníte i po propuštění?

Máte zkušenost, že navštěvování nějakého kurzu Vám zlepší náladu?

Je vzdělávání jednou z možností vystoupit (odpoutat myšlenky) z reality vězení?

Jste raději, když navštěvujete určitý kurz - vedené hodiny lektorem nebo dáváte přednost sebevzdělávání?

Jaký kurz je pro Vás zajímavější... ten, který vede lektor, nebo ten, který vede lektorka?

Záleží Vám na předmětu, který se učíte, nebo prostě berete co je?

Můžete tu studovat (učit se) předmět (obor), který Vás zvláště zajímá?

Vidíte ve vlastním vzdělávání smysl pro teď nebo i pro budoucnost?

Cítíte, že byste mohl pomocí vzdělání něčeho dosáhnout?

Změnil jste se od té doby, co jste se začal vzdělávat?

Vyhovují Vám pomůcky, které máte k dispozici ke vzdělávání, k Vaším zájmovým činnostem?

Jsou dostačující prostory určené ke vzdělávání?

Máte vyhovující čas a místo, kde plnit svoje studijní povinnosti (domácí úkoly)?

Je Vaše vzdělávání či koníčky předmětem něčího posměchu?

Jaký jste měl postoj ke vzdělání v minulosti – v době před výkonem trestu?

Vedli Vás Vaše rodiče ke vzdělání?

Je podle Vás dostatečným motivem pro vzdělávání kladné hodnocení v programu zacházení?

Myslíte si, že člověk potřebuje k životu stále něco nového poznávat a učit se?

Je podle Vás vzdělávání důležité pro utváření charakteru člověka?

Přináší Vám vzdělávání radost, naplnění, uspokojení?

Jak trávíte dobu určenou jako volný čas?

Myslíte si, že máte dostatek volného času?

Jak hodnotíte dobu strávenou sledováním televize?

Jak hodnotíte dobu věnovanou sportu, jiným koníčkům?

Co považujete za nejhodnotnější činnost během dne?

Vyprávíte svým přátelům, příbuzným z venku o svých zájmech? O svém vzdělávání?

Myslíte si, že tyto své zájmy, kterými žijete zde, budete provozovat i po propuštění?

Odradí Vás od vzdělávání, kdybyste byl častěji neúspěšný než úspěšný?

Myslíte si, že vzdělání lidé zasluhují ve společnosti větší úctu než nevzdělání?

Dává vzdělání lidem do rukou větší moc?

Myslíte si, že je Vaše vzdělání hodnotné i pro Vaše okolí?

Kdybyste se mohl vrátit do dětství, říkáte si, že byste se učil víc?

Chcete, aby se Vaše děti učily víc a lépe než Vy?

Jaké zaměstnání byste rád vykonával po propuštění?

Jaké koníčky budete určitě provozovat po propuštění?

Máte zde možnost dobrovolně navštěvovat psychologické terapie? Jestli ano, navštěvujete nějaké a pomáhají Vám k něčemu?

Oddíl II.:

Může Vaši (lidskou) potřebu seberealizace zaplnit zdejší práce, vzdělávací kurz nebo zájmový kroužek? (subjektivně i objektivně)

Jak rozumíte pojmu „odpovědnost“, „zodpovědnost za své činy“?

Myslíte si, že vzdělávání rozvíjí i Vaše jiné schopnosti?... např. sebekázeň, paměť, schopnost dodržovat určitá pravidla?

Ovlivňuje Vás osobnost lektor/ky?... jeho/její přístup k Vám, jeho/její chování, názory, životní postoje, hodnoty, charakter?

Připadá Vám, že Vás pobyt zde mění (transformuje)? Pokud ano, tak pozitivně nebo negativně?

Přepadají Vás někdy pocity bezmocnosti, že veškerá práce na sobě stejně nemá smysl?

Pocítujete odpor, když se zabýváte hlubokými nebo nepohodlnými myšlenkami o svém konání a působení?

Máte naději, že budete moci z nějakého nezdařeného záměru nebo z nějakého neštěstí udělat pozitivní událost?

Odrazuje Vás sousloví „dlouhodobá námaha“?

Štěstí podle Vašeho názoru buď člověk má, nebo si ho vytváří sám?

Máte zde prostor a čas sám sebe reflektovat?

Vidíte dobu strávenou ve vězení jako výzvu na sobě pracovat nebo jen určité období, které musíte nějak – jakkoliv přežít?

Jak byste charakterizoval pojem „pravdivost“?

Myslíte si, že se na sebe díváte pravdivě?

Myslíte si, že jste něco vytěžil, získal (pozitivního) z doby ve výkonu trestu?

Myslíte si, že jste v době VTOS dospěl k poznání života, které byste mimo vězení nikdy nemohl poznat?

Zdá se Vám, že se po dobu VTOS nějak utváří Vaše osobnost, Váš charakter?

Víte, co je to logoterapie?

Oddíl III.:

Jaký máte stanovený program zacházení?

Podle čeho se tento program zacházení určuje?

Podílel jste se na sestavení Vašeho programu zacházení?

Řád VTOS zmiňuje, že má věznice poskytnout odsouzeným co nejvíce činností, které vzbuzují v odsouzených vlastní aktivitu a soběstačnost...Sledujete to v praxi?

Motivuje Vás k lepšímu chování postup do vyšší diferenční skupiny? Proč?

Jak hodnotíte úroveň nabízených studijních možností: učilišť, škol, gymnázia, Jaboku, jiných kurzů – např. jazykových?

Mohou být ještě tomuto podobné jiné motivy u těch odsouzených, kteří se zde jakkoliv vzdělávají?

Může být motiv pro vzdělávání u odsouzeného negativní? Uveďte příklad.

Jak s Vámi jedná Váš vychovatel, speciální pedagog, lékaři, psycholog, VS?

Má personál věznice pozitivní postoj k Vaší činnosti (navíc)? K Vašemu dalšímu vzdělávání a navštěvování kurzů?

Jak se k Vaší vzdělávací aktivitě staví spoluodsouzení? Tolerují Vaše zájmy Vaši spolubydlící? Tolerujete Vy zájmy Vašich spolubydlících?

Je možné spolupracovat s ostatními uvězněnými – pomoc při řešení domácích úkolů, shánění potřebné literatury, vypůjčení si pomůcek, apod.?

Záleží Vám na tom, co si o Vašem studování myslí dozorci? Spoluvězni?

Cítíte se být svázán názory ostatních?

Máte možnost navrhnout vlastní aktivitu, předmět kurzu a dojde pak k její realizaci?

Je vůbec podle Vašeho názoru systém věznice vzdělávání nakloněn? A jiným zájmovým aktivitám?

Jak se staví VS k Vaším případným návrhům týkajících se změn či zdokonalení provozu kroužků, vzdělávání či jiných návrhů?

PŘÍLOHA Č.3

R o z h o v o r y :

1. Rozhovor:

Věk: 30, §219 odst. 2, h¹¹⁸; 9 let ve VTOS, 5 let do výstupu z VTOS, prvotrestaný, typ věznice: zvýšená ostraha, II. diferenční skupina, dosažené vzdělání před výkonem trestu: středoškolské s maturitou, ve VTOS zatím žádné ukončené studium, v současné době studuje Jabok (60% studia má za sebou).

Absolvoval jste v uplynulé době VTOS nějaké učební obory, které nabízí ŠVS¹¹⁹?

Svého času jsem měl zájem o co tady je, o kurzy... obráběcí a podobně, ale ty mi v době, kdy jsem o to měl zájem, nebyly doporučené s tím, že mám vyšší vzdělání než je tady tohle a zájem uchazečů byl vyšší, takže vybírali z těch co žádné... nebo měli nižší vzdělání.

Pracujete od začátku VTOS?

V podstatě kromě prvního měsíce co jsem přijel, tak od začátku.

Jakou máte práci?

Pracoviště agrobrosírna – litiny a oficiálně tam dělám účetního, neoficiálně je to absolutně cokoliv, co se týká daného pracoviště: údržby, úklid atd.

Je v této práci možný profesní růst?

Není kam stoupat, maximálně si připravím víc práce...

A za víc práce dostanete i víc peněz?... nebo to ne?

Ne, to je nepřímá úměra... to maj trochu nedostatky v maticce.

Vraťme se opět na začátek...Jaké mají vzdělání Vaši rodiče?

Otec je vysokoškolák – důlní inženýrství a strojírenství. Matka střední zdravotní škola, v současné době oba v důchodu.

Vedli Vás rodiče k tomu, abyste studoval?

Rodiče mi dávali úplnou volnost v tom, co chci studovat nebo o co mám zájem. Podporovali mě v tom, co jsem si vybral, co mě zajímalo a v podstatě nekontrolovali mě, nehlídali mě, nakolik se tomu věnuji. Pokud mě to zajímá, tak se drželi toho, že se tomu věnovat budu a pokud mě to nezajímá, tak v podstatě věděli, že to neuhlídaj. Takže vedli mě k tomu, abych se vzdělával v tom, co mě zajímá, pomáhali mi, podporovali mě, ale k ničemu mě nenutili.

Navštěvujete v současnosti nějaké zde nabízené kurzy?

Tak kromě toho Jaboku tak se snažím zdokonalit v češtině, co jsem odflákal na střední škole... tam byla spíš literatura, ale co jsem na základce odflákal, měkký tvrdý „i“, tak se snažím být trochu víc Čechem, abych ten

¹¹⁸ nájemná vražda

¹¹⁹ ŠVS = Školské vzdělávací středisko

mateřský jazyk tak neničil. Snažím se něco udělat s němčinou, takže se učím německy...

Sám?

Sám, v podstatě a dá se říct, že to poslední tři čtvrtě roku silně flákám.

A proč? Nemáte čas?

Nevychází to buď časově a nebo jednoduše řečeno k tomu není konstelace hvězd. Dejme tomu, že čas je, ale ta únava je na takovém stupni, že na učení není vůbec nálada... není nálada vůbec na nic. Bylo by to lámání přes koleno a to já zas takhle nedokážu študovat... buďto chci, tak to dělám a nebo se mi to nechce a není síla se k tomu donutit. ...No a ještě potom takový to opakování... čas od času někdo dostane nápad, že si chce něco zopakovat, já se k tomu nachomejtnu, takže si to sám znova opakuju, takže se to učím jako třeba matiku... (smích). To jenom předstírám, že něco umím...

Jak se raději učíte?... pod vedením lektora nebo sám?

Co mám radši, nebo co u mě vede k úspěchu?

Spíš co Vám vyhovuje?

...co mi víc vyhovuje... Vyhovuje mi vedení s danými termíny, ale s částečnou volností studia. Mám problém třeba s určitým harmonogramem... v tolik začít, v tolik skončit, s tím mám hodně velkéj problém, ale zase potřebuju určité vedení k tomu, abych se donutil i ve chvílích, kdy se mi nechce, abych se donutil něco dělat. Takže to vedení potřebuju. Jako tehdy a tehdy budu vyzkoušen z toho a z toho...

Takže Jabok je pro Vás nejlepší?

Pro mě je to optimální styl studia.

Myslíte, že Vás ovlivňuje osobnost lektora, který Vás něco učí? Všimáte si třeba toho, jaké má hodnoty, charakter...?

Já mám problém s tím, uvěřit lidem, protože... zatím v devadesáti devíti případech ze sta z toho byl podraz, na který jsem tvrdě doplatil, když jsem někomu uvěřil... Venku jsem strašně moc důvěřoval, právě proto jsem narážel... dost tvrdě. Ale vrátím se k otázce na tu osobnost lektora...

Spojím to třeba s nedávnou přednáškou z Jaboku, bylo tady spousta profesorů a právě tohle prostředí a to, co jsem se už naučil v životě mě naučilo si lidi ověřovat, prověřovat, zkoušet... je to teda hnusný vůči nim, ale já už s tím asi těžko co udělám. Ale profesor, který dokáže říct, co si myslí, nebo jaký má na něco názor... takového profesora já dokážu brát jako autoritu... dokážu to od něj přijímat, dokážu ho brát jako člověka s kterým, i když s ním nesouhlasím, tak dejme tomu k němu chovám určitou úctu za to, jaký je. Ale nedokážu přijmout dejme tomu profesora, kterého, když se zeptám na názor, na něco konkrétního, už jenom z oboru, ve kterém pracuje nebo víry, které má, tak o tom musí něco vědět... ale než by mi řekl svůj názor, tak mi radši bude tvrdit, že o tom nic neví, takže si názor vytvořit nemůže... Názor máme každý. Už je otázka to, jaké kvality

je ten názor. Ale než říct svůj názor a radši se vyhýbat, tak takový člověk... ano může být dobrý pedagog, může být dobrý v daném oboru, ale já toho člověka nemusím. Já nejsem schopen takového člověka přijmout... a problematicky potom přijímám i to, co mě učí.

A Váš hlavní motiv vzdělávání?

Tady? Předpokládám, že venku bych ten motiv měl asi jinej, ale tady je to v prvé řadě proto, abych zaměstnal hlavu. Abych nezůstal u toho u čeho zůstává spousta lidí, co vidám dnes a denně... čtyřicet slov, z toho třicet sprostých a to je veškerá slovní zásoba a směr uvažování. Stále dokola ty samé věci, co se týkají trestu, stále dokola ty samé věci, co se týkají trestné činnosti...

Můžete mi říct něco o Vašich zájmech?

Zájmy celkově nebo... tady které mám?

Tady, které máte...no, jestli můžete zmínit i ty z minulosti..?

No já jsem měl různé záliby předtím, ale ty se tady uplatňovat nedají pro nedostatek lidí (smích)... no taky lidí tady moc člověk nenajde (smích), taky auta tady nejsou a zbraně mi tady taky nepovolí. Takže jsem se vrátil v podstatě k zájmům, které mě bavily venku, ale ke kterým jsem se moc nedostával jako je třeba čtení... takže jsem si tady opět rozšířil knihovnu a obory ve kterých si čtu knížky...

Jaké obory... odborné nebo jiné?

No to je právě ono... někdy má člověk náladu na nějakou tu beletrii, oddechnout si, nepřemýšlet u knížky, prostě jenom číst a představovat si v podstatě cokoliv, co knížka dovolí a ta odborná...rozšíření si vědomostí, znalostí z oboru, které by mě zaujaly, takže nějaké ty středověké bitvy, moderní historie války... o strategii, plánování, vládnutí...

Myslíte, že se necháte ovlivňovat názory ostatních? Spoluodsouzených nebo pracovníků VS... vychovatelem?

Nechávám se ovlivnit názorem pouze do té míry, pokud se s ním dokážu sám ztotožnit. Pokud se jedná o něco, co já nejsem schopen přijmout, tak dost často mi to způsobuje problémy a prostě nepřijímám to. A když už otevřeně nepřijmu názor druhého, řekněme přinejmenším komplikované osoby, tak se k tomu raději nevyjadřuju.

Myslíte, že vzděláváním se člověk stává morálnější?

Určitě se s tím člověk nestává morálnější... znám spousta nemorálních hovad, která mají několik vysokoškolských diplomů... pardon, omlouvám se. Ale vzdělávání podle mě dává možnost si rozšířit obzory a začít věci vnímat z více úhlů.

Takže vzdělávání člověka mění?

Dává to člověku možnost se změnit... nemění to člověka... dává mu to možnost se změnit. Takže když se něco naučím z paměti, neznamená, že budu jiný.

A Vás osobně nějak vzdělávání proměňuje?

To je otázka... protože v současnou chvíli jsem o dost jiný, než jsem býval venku, ale nevím, jestli je to tím, že jsem musel být jiný, abych tady vůbec přežil a nebo jestli je to pro to, že jsem to chtěl dělat sám, sám se měnit... Jako na tuhle otázku, jestli se měním nebo jestli jsem se změnil, na tu dá odpověď čas až budu venku. Tady jsem začal věci brát z více stran, začal jsem na ně koukat trochu jinak, začal jsem věci chápat trochu jinak... ale jak říkám, nevím jestli je to dáno tím, že jsem se něco naučil a nebo jestli podmínkami... to uvidím až venku, jestli nebudu stejnej.

Nyní přeskočím k jinému tématu... můžete mi říct, co máte napsané v programu zacházení? V zákoně o VTOS je zmínka o tom, že program zacházení se sestavuje po dohodě s odsouzeným hned po nástupu do věznice...

Tak... co mi vytvořili na začátku, když jsem přijel, to si už nepamatuju a hlavně to se mnou nikdo neprobíral v té době. Ale je to tak tři dni, co jsem program zacházení podepisoval... program zacházení a v současné době ho mám nastavený tím stylem, že v podstatě tam mám modelářský kroužek, protože se zajímám o modelářskou práci – stavím modely. To mám proti ostatním odsouzeným obrovskou výhodu, že mám veškeré věci na cele a můžu modelovat kdykoliv...když jsem na cele, tak si můžu hrát. To je moje obrovská výhoda, že nemusím docházet do kroužku „od-do“.

A odsouzení na cele Vaše záliby tolerují?

V podstatě mě berou jako tichého blázna, když mě nechají hrát, tak po nich nic nechci (smích). Samozřejmě ta tolerance musí být vícestranná, takže když na cele někdo spí nebo je unavenej nebo něco chce dělat, tak to znamená, že já si tam nerozložím věci a nezačnu dělat binec, že jo. To by bylo asi trochu hloupý.

Takže jste na cele k sobě tolerantní?

Ono nic jinýho nezbejvá... tak jako berou ohled na mě, musím brát ohled já na ně. Vždycky to musí být v určitých hranicích.

Dále tam¹²⁰ mám vzdělávání, takže právě ten Jabok. To jsem měl sice problém s tím, že jsem ho nechtěl do programu zacházení zapsat, že to dělám pro sebe, nedělám to pro věznici. Ale v rámci toho, že jsem nějaký ty potřeby k tomu měl, že jsem si občas potřeboval poslat knížky, občas nějaký věci na studium, tak aby mi to mohli umožnit, tak jsem v podstatě byl donucenej si to napsat do programu zacházení. Dále tam mám četbu, což pravidelně dodržuju z vlastní vůle, že si opravdu čtu... tak za týden jednu knížku určitě. Jinak spoustu časopisů s tematikou, která mě zajímá, to znamená vojenské časopisy, občas nějaké ty absolutní nesmysly... spíš drby ze společnosti pro pobavení... pro nic jinýho. Potom v programu zacházení mám samozřejmě práci, že jsem zaměstnanej a to bude tak všechno.

¹²⁰ ...v programu zacházení

Pomohlo Vám někdy hodnocení PZ¹²¹ k postupu do lepší diferenční skupiny?

No, v rámci toho, že jsem ve druhé diferenční skupině od začátku toho, co jsem přijel, tak k postupu do lepší diferenčky mi to nepomohlo, ale pomohlo mi to dostat se na oddělení, kde jsem... v mezipatře... pro prvovězněné, kde mám za prvé úplně jiný ubytovací režim, že nejsem ve dvanácti lidech, ale ve třech lidech na cele. Mám tam obrovskou volnost toho, co chci dělat... tam mám naprostej klid. Takže v tomhle směru si myslím, že mi to svým způsobem pomohlo.

Jak vnímáte personál věznice... vychovatele atd.?

Speciální pedagog... s tím... mám-li být upřímný... speciálního pedagoga jsem za těch devět let viděl asi pětkrát, z toho jsme se třikrát srazili na schodech... S terapeutem, který tam u nás je, tak s tím jsem se viděl několikrát, ale nějak jsme si společně do oka nepadli, takže spíš je to takový, že nemusíme, ale co se týká vychovatele, tak je to hloupý, když to tak řeknu, ale neberu ho jako zaměstnance Vězeňské služby, neberu ho jako vychovatele, ale je to spíš starší kamarád, s kterým si rád popovídám. Aspoň tak na mě působí... patřím mezi vězně, kteří ho strašně zdržují, protože minimálně jednou tejdne ho začnu zaměstnávat ve tři odpoledne a skončím v osm večer... Tím stylem, že si povídáme o všem možném. Pro mě je to spíš kamarád, s kterým si můžu o všem povídat.

Takže tento vychovatel patří mezi ty, kteří Vás podpoří, když si vymyslíte nějakou činnost..?

Když si vymyslím nějakou reálnou činnost, což je teda u mě ten modelářský kroužek... podporuje mě v tom, pomáhá, jak se dá. Řekněme, že mi zdolává překážky, které jsou pro spoustu lidí nezdolatelné, nebo pro spoustu vychovatelů zdejších nezdolatelné. Častokrát jsem dostal vynadáno, za to co jsem prováděl... no a on mě v tom podporuje a pomáhá, jak se dá. V rámci samozřejmě zákonných možností, jsou věci, které mi prostě povolit nemůže.

A když to vezmeme globálně... podporuje věznice (s řádem souhlasící) činnosti, které navrhuji odsouzení?

Tady když kterýkoli odsouzený chce něco dělat, tak to vyžaduje dost dlouhou dobu, než se mu podaří to vůbec docílit, aby mohl něco dělat. Já třeba teď co mám toho vychovatele... tak tam je podpora obrovská z jeho strany vůči mně. Z jakýho to dělá důvodu, to už nechávám na něj. Ale většina lidí tohle štěstí nemá. Když jsem bydlel ještě nahoře normálně, tak když jsem chtěl něco dělat, tak to znamenalo dlouhou dobu otravování vychovatele nebo pedagoga a furt dokola omílat, otravovat, ptát se, psát si žádosti. Když se vůbec člověk k něčemu dopracuje, aby to moh' dělat a pak se v tom udržet i přes veškeré překážky toho, že dozorce nemá čas tohle,

¹²¹ PZ = program zacházení

nemá čas pustit, nebo přivádí moc pozdě, odvádí moc brzo. Určitě tady je spousta vychovatelů, kteří se snaží tu volnost dát, ale je to hodně o jedincích... jak o odsouzených, tak o vychovatelích a na možnostech a prostředcích... Dejme tomu, že ta vůle tam je něco povolit dělat, ale ztroskotá to zase na ostraze, nebo na financích. Jo, spousta lidí by si i věci zafinancovali sami... oni by si to koupili, vychovatel by to schválil, pedagog by to schválil, ať si to koupí, ať s tím tady pracují, ale narazí to na ostrahu věznice... Případ asi dva roky starý... oficiálně jsem měl povolené cédéčka, protože jsme měli přehrávač v mezipatře. Na každém cédéčku byl přilepený štítek: povoleno vychovatelem dne..., razítko, podpis vychovatele; musel to podepsat pedagog, muselo se každé cédéčko napsat do karty. V práci jsem dostal přehrávač cédéček od majitele, dostal jsem povolení, že si ty cédéčka můžu brát do práce... v práci je můžu poslouchat... přišla technická prohlídka... jednou to ředitel povolil, ten den to vedoucí dozoru zakázal. Cédéčka mi zabavili, od té doby nikdo neví, kde ty cédéčka jsou. Naráží to prostě na nelogičnost systému někdy... oni by je povolili, ale pravá ruka neví, co dělá levá. Takže jedné straně vychovatelů a pedagogů věznice něco povolí, druhé straně to zase zakáže a nařídí brát to, co povolili. Běžně tady při prohlídkách dozorcí něco zabavěj a vychovatelé to druhý den vracejí, protože je to povolené.

Jak je to s Vaším volným časem? Kolik hodin denně máte volno?

Do tří hodin jsem v pracovním režimu, takže od tří hodin do večera mám čas pro sebe, ve kterém se vtěsává čas na koníčky, na studium, na činnost pro útvar.

Máte možnost sledovat televizi?

Opět moje výhoda, já mám televizi přístupnou 24 hodin denně. Ne na cele, ale jelikož vlastně... mezipatro... tři cely, čtvrtá cela kulturka¹²²... permanentně jsme otevření, kdykoliv si na tu kulturku můžu dojít...

Trávíte tedy čas u televize?

Dost často tam trávím čas, protože v podstatě je to styl odpočinku pro mě, kdy u knížky si odpočinu, ale v případě, že mě bolí oči, tak nemůžu číst. Nebo v případě, že na cele někdo spí, tak já mu tam nebudu svítit, abych si mohl něco přečíst. A u té televize je to v podstatě... koukám se na pohybující se obraz, vím, že to vydává zvuk a přitom ani vůbec nevím, co tam je. Dost často se mi stává, že se divím, že ještě furt běží začáteční titulky a oni mi tvrdí, že to jako už běží konečný titulky... (smích)... běžně se mi to stává. Sleduju kolikrát program a ani nevím o čem je, ale mám seriál, který sleduju pravidelně...

Kterou ze zde možných činností považujete za nejhodnotnější?

Nejhodnotnější...? ...tak bych to bral ze dvou hledisek... Nejhodnotnější z hlediska budoucnosti... tak je to, že vlastně něco studuju. Jako studium

¹²² kulturní místnost

celkově, jak ten Jabok, tak i ty knížky, co mi dali... Rozšíření obzorů, změna názoru nebo pokus o změnu názoru. Zjištění jiných hledisek pohledu na věc. Ale stejně hodnotně, ač to zní divně, tak je pro mě i to modelaření. Ne, protože vytvořím nějakou kocábku nebo auto. Spíš já si u toho svým způsobem odpočinu. Agresivita, kterou v sobě mám, tak já vybíjím na těch modelech. Vztek, agresivita, deprese...

Jsou tedy tyto činnosti tím, co Vás odvádí z této reality?

Odvádějí mě do jiného světa a v mém případě zamezují spoustě konfliktů. Protože pro mě je třeba přijatelnější, když jsem naštvanej, tak radši jdu modelařit, protože vím, že ten model sice rozbiju vzteky... praštím s ním, šlápnu na něj, rozbiju ho, ale je to kus plastu. A vím, že kdybych modelařit nešel, ale šel sem na kulturku, nebo šel jsem s někým kecat, tak by to mohlo skončit rvačkou nebo čímkoliv jiným. Takže z tohodle směru je to pro mě velmi hodnotná věc.

...a sport tady provozujete?

Sportu se snažím vyhýbat... (povzdech)... Sport znamená zlepšení fyzické kondice pro mě. Zlepšení fyzické kondice znamená větší jistotu v tom, co dokážu a větší jistota v tom, co dokážu znamená větší agresivitu. Větší agresivita znamená víc problémů.

Účastníte se zde nějaké terapie?... jako např. terapie k ovládnutí vlastní agresivity?

Takhle to není nějaká vrozená agresivita, to je spíš agrese z prostředí. Když se nahromadí bezmoc a všechno dohromady, tak to ústí v agresi. To není, že bych byl nějak hrozně agresivní...

Ale existuje zde nabídka kurzů ke zvládnutí vlastní agresivity?

Nevím, pravděpodobně je, protože vím, že když má pan X. odpolední, tak pravidelně se mu tam scházejí lidi z espěčka¹²³, s kterým má pohovory. Probíhají tam nějaké činnosti. Ale to je spíš o tom, že já se takovým věcem spíš vyhýbám pro špatné zkušenosti. Práce zdejších psychologů měly určité neblahé následky na... spíš to sloužilo k tomu, aby oni dosáhli nějakých úspěchů a vůbec je nezajímalo, co s tím provedou dál, nebo co dělají těm lidem. Takže já se jim snažím vcelku vyhýbat.

Má tedy personál věznice pozitivní postoj k Vaším zájmům?... slyšíte víc posměch nebo podporu?

Jak v čem... když vezmu Jabok... jako vzdělávání, tam to naráží na to, že je to pod záštitou místního husitského faráře, takže vynechám takový ty narážky, posměchy a výsměchy.

Ze strany personálu věznice nebo odsouzených?

Z obojího. Z velkého množství od spoluodsouzených a řekněme části zaměstnanců. To je v postatě cena za to, že něco dělám.

Tedy Vás to neodradí?

¹²³ Specializované oddělení ve věznici.

Naopak, mě to baví tím stylem, že já jim odpovím s radostí a většinou se dostávají do trapné situace, že sami sebe znemožní. Má to sice potom neblahé následky, že to dostávám zpátky zase jinak. Ale je to docela zábavná činnost. A co se týká čtení a modelaření, tak v tom spíš jsou trochu svolnější, protože se sami chodí rádi koukat na to, co vytvořím.

Veškeré vzdělávání je problém tehdy, když jim to přidělává práci... většině z nich, s tím, že musí přivádět – odvádět. A ještě o něco víc to naráží, když to vedou konkrétní lidé.

Nyní se vraťme k Vašemu dětství... myslíte si, že kdybyste se už jako dítě více učil, tak by byla i Vaše současná situace lepší?

Spoustukrát a stokrát se vracím do toho, co bylo, když jsem byl malej... když jsem si představoval... „...proboha do školy...já musím přijít ze školy...musím se učit...musím dělat úkoly...nemám vůbec žádný volný čas...ať jsem dospělej! ..odpracuju si osm hodin, půjdu domu a budu si dělat, co budu chtít.“ Není to pravda, dost často se vracím k tomu, že kdybych ve škole se líp učil, ... (pomlka)... neříkám, že bych byl lepší člověk, nebo že bych neudělal to, co jsem udělal, ale moh' jsem být někdy jinde. Co se týká vzdělání nebo myšlení jsem moh' bejt trochu někde jinde... I v tom, co jsem chtěl v životě dělat jsem se mohl dostat do lepší pozice, moh' jsem se dostat jinam. Bylo to dáno jenom leností s tím, že se mi nechtělo. Mně stačilo, že jsem si zapamatoval to, co ve škole slyším... toho jsem využíval, důkladně jsem to okecal. V dobách středoškolských a potom nástavbových, tak už jsem využíval jiné věci kromě znalostí, zvláště u nástaveb... tam byla výhoda toho, že byla spousta mladých pedagogů, spíše pedagožek, takže... jo... častokrát si říkám, kdybych se líp učil, moh' jsem být někde jinde... Neříkám, že bych se nedostal sem, že bych neudělal to, co jsem udělal, že by celý život byl jinej, ale možná by to tak bylo.

Napadají Vás někdy myšlenky, že to nemá smysl se tady o něco snažit?

Ne, že to nemá smysl, ale spíš že už to tady nejde vydržet. Že už to nejde vydržet, jak je to pořád strašně stejný a pořád strašně stejně nelogický... a v podstatě, že to k ničemu nevede.

Myslíte si přes to všechno, že Vás tato tíha, toto dno... k něčemu vede, něčemu učí?

Mně se zdá, že se pořád courám po tom dně. Nedokážu se zvednout, protože vždycky, když si myslím, že se zvedám, tak mě k tomu dnu něco přitlačí. Neříkám, že jsou to lidi, prostě jsou to situace, ve kterých... jedna věc, kterou já nesnesu v životě, tak je bezmoc. Ta mě strašlivým způsobem ubíjí. Když vím, že bych s něčím mohl něco udělat, ale nemůžu. Neustále narážím na logiku systému, která svým způsobem je možná správná, ale v dané chvíli nedovolí něco, co je logické a přirozeného. A to je potom k zbláznění. To je...já nevím jak to popsat... to je jak vědět, že máte v noze zapíchlý nůž, že to strašně bolí, máš obě dvě ruce volné, ale nedokážeš ho

vyndat jenom proto, že vám obě dvě ruce někdo drží. Nevím, jak to přirovnat... moje vyjadřovací schopnosti jsou víc než mizerné... (smích).

Jak chápete štěstí? Je člověk tvůrcem svého štěstí, nebo prostě někdo má štěstí a jiný nemá...?

Štěstí... Je to zvláštní, ale kdysi jsem si pod pojmem štěstí představoval něco úplně jiného než dneska. Vděčím za to trestu. Jedna z mála věcí, za které jsem vděčný kriminálu jako takovému. Kdysi jsem si pod pojmem štěstí představoval bohatství, peníze, moc... všechno možný, co je spojený s materiálními statky. Teď... co je to štěstí... může to být strašná spousta věcí... může to být jenom sedět vedle někoho, koho má člověk rád... jenom sedět a mlčet a koukat... někam. Štěstí může být i to se jenom projít...

Zažíváte zde štěstí?

Jo, občas se mi to tady povede zažít... občas... někdy málo, to si potom připadám jako blázen, protože čas od času si potom nejsem jistej, jestli jsem v kriminále, nebo jestli jsem v lese, nebo jestli jsem s rodinou. Akorát člověk potom přemýšlí, jestli by neměl navštívit Chocholouška a odjet do pakárny. Protože jestliže si nepamatuje, jak prožil celej den a žije v dojmu, že byl celej den venku, tak to je potom hodně špatný... Ale štěstí dokáže být strašně obyčejné a stačí k němu strašně málo. Nemá to nic společného s majetkem, nemá to nic společného se vzděláním, nemá to nic společného v podstatě s ničím jiným než s pocitem. A štěstí samo do sebe nepřichází.

Myslíte, že budete mít stejný názor i po propuštění?

To je otázka, na kterou se nedá odpovědět. Já nevím, co bude, až mě pustí. Já fakt nevím, jak budu přemýšlet, co budu vnímat. Vím, co mi zůstane určitě, vím, že věci, které jsem kdysi bral samozřejmě, už tak brát nechci. Vím, co nechci. Vím, co bych chtěl, ale nevím, co bude.

Jde tedy dobu strávenou zde přijmout a pozitivně využít?

Já už to dělám! Tady ten kriminál mě naučil strašně moc věcí. Ať vnímání právě toho, co je to štěstí. Vnímání materiálních statků, peněz, majetku a všeho jinýho. Možnost dívat se na věc trochu jinak. Když jsem byl venku, byl jsem silnej rasista a xenofobik. Tady... já neříkám, že už nejsem rasista, že nejsem xenofobik. Tady tohle už ve mně zůstane asi jednou pro vždy. Ale spíš se snažím posuzovat lidi jednotlivě než podle toho, jaké jsou národnosti; posuzovat lidi podle toho, jací jsou. Snažím se posuzovat lidi jednotlivě... neříkám, že mi to jde, ale snažím se. Ve chvíli, kdy mi to už nejde, tak radši od toho člověka odcházím, než abych mu zbytečně ublížil... jenom svými předsudky.

Myslíte, že člověk je odpovědný za své činy?

Je. Každý z nás má právo volby. A nemůžu mluvit za ostatní, ale mě nikdy nikdo nenutil, abych dělal to, co jsem dělal. Já jsem si to zvolil sám, takže jsem za to taky zodpovědný... a беру to asi tak, když něco udělám, tak nejenom ty kladné věci, které z toho vyplynou, ale i ty záporné... brát to se

vším všudy. Když už něco mám nebo udělám, tak za to zodpovídám ve všech směrech, jak v tom dobrém, tak v tom špatném. Jsem ochotný přijmout následky svého jednání, ale nevím, jestli je přijímám správně nebo jestli to dělám správně... nevím. Nevím, jestli jsem zodpovědný, to nedokážu posoudit...to musí posoudit někdo jiný... Zodpovědnost za práci, za život, za činnost, kterou dělám... to jsou různé věci.

Vím to, že teď jsem zodpovědnější za své činy víc, než v minulosti...Vím jedno, že než něco udělám teďka, tak už trošku víc o tom přemýšlím... nejenom o tom, co to bude mít momentálně, ale i důsledky dlouhodobé... a už ne jenom důsledky, které to bude mít vůči mě, tak jsem to dělal donedávna, ale i důsledky vůči lidem okolo mě.

Nyní budeme chvíli mluvit o budoucnosti...za pár let Vás propustí...Vy založíte rodinu...Myslíte si v této chvíli, že budete své děti vést a podporovat je ve vzdělání?

Já nevím, jestli ještě do budoucna rodinu zakládat chci. Já jsem se zatím nedokázal postarat o rodinu, kterou jsem založil, nedokázal se postarat o svého syna, kterýho mám. Takže v tomhle směru mám hodně co napravovat. Obávám se, že se mně to snad ani napravit nepodaří. To bude hodně záležet na něm, jestli bude chtít poslouchat, jestli bude mít zájem o to, se se mnou vidět. Teď je mu třináct. Takže nevím... jestli budu zakládat ještě nějakou rodinu. V první řadě musím dát do pořádku to, co jsem opustil, tím že mě zavřeli, nebo tím, že jsem udělal co jsem udělal. Tím už jsem rodinu jednou podrazil.

Máte nějakou představu o tom, co chcete dělat po propuštění?

Ono v tom, co bych chtěl dělat a co budu dělat, je dost velký rozdíl. Protože co se týká práce, ta se asi nehledá jednoduše, zvláště s flastrem z kriminálu. Co bych chtěl dělat... chtěl bych mít malou firmičku, čítaje dva zaměstnance... já plus jeden, práce všeho druhu... opravit, přestavit, předělat, zrenovovat... taková ta práce od černého řemesla... práce se stroji, s byty, zahradami, prostě se vším... takový ten kutil, údržba všeho druhu. To bych chtěl! ...a vzhledem k tomu, že je moje trestná činnost násilná, ne majetková... tak by to bylo možné...

Myslíte si, že Vaše vzdělání má přínos pro lidi kolem Vás?Pro společnost?

Jestli pro společnost, nevím, doufám, že aspoň pro jedince. Už třeba jenom tím, že pomůžu někomu v matice. Že někomu vysvětlím podstatné jména, jaké mají rody... třeba... možná tím jsem trošku prospěšný, ale nevím.

Jak vnímáte pojem „ pravdivost“?...ve vztahu k sobě...

Pravda je relativní, ale v první řadě by člověk měl alespoň sám sobě přiznat pravdu ve všem.

Já to řeknu, je to tak tři roku po zpátky, co se stalo mně osobně... Někdy je to strašně nebezpečný přiznat pravdu sám sobě. Dlouho se s tím člověk srovnává... Sice se o to snažím, jestli se to daří, to zjistím časem. Myslím si, že je to důležitý být pravdivý alespoň sám k sobě, když už ne k okolí.

Mělo by to být i k okolí, ale v první řadě sám k sobě. Ale ona se pravda sama o sobě hledá strašně těžko. A někdy je tak krutá, že možná lepší je jí neznat.

Pouštíte se do řešení svých vnitřních konfliktů?

Řešit sám sebe, svoje vnitřní já... to je snad to nejtěžší, co jsem kdy dělal a vůbec se mi to nedaří. Je sice pravda, že se stalo, že mi v tom někdo chtěl pomoci, ale já jsem natolik blázen, že si myslím, že v první řadě bych se s tím měl vyrovnat já sám. Neříkám, že ta pomoc není důležitá, že by to bylo možná jednodušší, ale nejsem schopnej v tomhle směru vzít pomoc dřív, než si to vyřeším já sám se sebou. Možná potom jdu špatným směrem, je taky pravděpodobný, že je to o hodně pomalejší tím, že si to řeším sám se sebou. Ale já to беру zase z toho hlediska, že jediná osoba, s kterou budu vždycky jsem já sám. V první řadě bych se měl dokázat spolehnout sám na sebe, teprve potom na ostatní. Takže pokud nedokážu vyřešit něco sám se sebou, tak nemůžu spoléhat na to, že to vyřeší někdo za mě, nebo že mi někdo pomůže. Co když ten člověk tady za pět let už nebude, když budu potřebovat pomoc?...

2. Rozhovor:

Věk: 38, §219¹²⁴, 6 let ve VTOS, zbývá 7 let do propuštění, poprvé ve VTOS.

V jakém typu věznice jste?

Začínal jsem v děčku, to je zvýšená ostraha, po jedné třetině trestu jsem měl nevím jestli nárok, ale ze zákona se může požádat po jedné třetině trestu o přeřazení do mírnějšího typu věznice, což jsem udělal a už rok a pár dní jsem v ostraze, ve třetí diference.

Jaké máte dosažené vzdělání před VTOS?

Střední odborné učiliště.

Jaké vzdělání mají Vaše rodiče?

Vyučení oba dva.

Vedli Vás k vyššímu vzdělání?

Poslali mě do školy, poslali mě do učení a to je všechno.

A Vaše zaměstnání před výkonem bylo...?

Univerzální obraběč kovů.

Už od doby hned po vyučení?

Po vyučení ne... Po vyučení, tam jsem dělal asi půl roku – nebo kolik, jsem šel na vojnu, přišel jsem z vojny, dělal jsem půl roku a odcházel jsem na šachtu. Tam jsem dělal tři čtvrtě roku, potom začínal útlum, tak jsem odtad

¹²⁴ vražda

odešel. Začal jsem podnikat, shořela dílna, tak jsem přestal podnikat. No a udělal jsem si řidičák a začal jsem jezdit... Jako řidič nákladních vozidel.

Dokončil jste již nějaké studium ve VTOS?

Ne, protože tady to co je, je všechno pro nepracující... Jestli chcete nějakou specializaci jako je knihař, počítače, malíř natěrač, tak to je všechno pro nepracující, protože výuka probíhá v dopoledních hodinách a já jako pracující se tam nedostanu.

Aha, Vy už máte vyučení z „venku“, jak jste říkal...

Ono nejde o to být, nebo nebýt něčím vyučeněj. Tady jde o to, jestli jste v práci a jestli by vás mohli z té práce mohli, já nevím, na určitý počet hodin, který ten kurz probíhá, jestli by vás pustili. I kdyby to tak bylo, tak to u mě nepřipadá v úvahu, protože jsem přímo závislý na svém výdělku. To je jediný zdroj příjmu pro mě, protože...

A jakou zde máte práci?

Brusič kovů. Už od té doby, co jsem tady.

K tomu jste tedy nedostal žádný zaškolovací kurz?

Tam dostanete, ale to je prostě zaškolení... no... tady je stroj, tady je kus, takhle to má vypadat a snaž se. Takhle to funguje... funguje to tak čtrnáct dní, no a potom už vám to jde, nebo vám to nejde...

Tedy se ŠVS nemáte nic společného?

Zatím ne. Teď jsem si podal přihlášku na tříletej - maturitu... nějaká podnikatelská škola to je, nevím kde... ale bude to tady.

Jak bude probíhat takové studium?

Nevím, nikdo mi nic neřekl. Podal jsem přihlášku a ...

Nemáte zde někoho, koho byste se zeptal... třeba z odsouzených?

Jsou tu určitě odsouzení, kteří tam jsou, ale pokud jako je něco, čím se věznice chlubí, co vykazuje jako činnost, tak potom by o tom měla informovat věznice, ne odsouzení.

Jaké byly Vaše koníčky ještě před výkonem trestu?

Řízení motorových vozidel. Koně, modelařina, cvičení...

A zde?

Z toho předešlého nic...

Modelařina...?

...hm... Nemám na to peníze.

Zde nemáte žádné zájmy?

Studium... tak snažím se učit cizí jazyky.

Jaké cizí jazyky?

Poslouchat španělštinu, poslouchám angličtinu, chodím do češtiny. Dělali jsme svého času němčinu, chvíli...

To mluvíte o kurzech s lektorem, nebo se vzděláváte sám?

Němčinu jsme dělali s odsouzenými... ve čtyřech... jeden učil. Ostatní je s lektorem... s lektorkou.

Co Vám více vyhovuje...vedené vzdělávání lektorem, nebo se vzděláváte raději sám?

Určitě vedené, protože na to je vyčleněnej prostor. Samostudium je vzdělávání na cele a tam je dalších pět lidí a ty asi se třeba nevzdělávají, tak mají svoji činnost, ruší to jeden druhého...

Rušíte se?... není mezi Vámi nějaká tolerance?

Určitě je, když spí, nebo tak... nebo když jsou na televizi... taková tolerance jo.

Myslíte si, že máte ke svým zájmům... do Vašich jazykových kurzů vhodné učební pomůcky?

To samozřejmě... lektorka donesla knížky. Když děláme češtinu, tak papír se vždycky najde. ...Jakože by se věznice starala o to, že tu něco... to ne, to jsem nepostřehl, že by nám něco dali.

Pomáháte si s ostatními odsouzenými v plnění povinností na zmíněné jazykové kurzy?

Jo.

Slyšíte od spoluodsouzených nějaké reakce na to, co děláte, co Vás zajímá?

Tady neslyšíte přímé reakce odsouzených k odsouzenému, kterého se to týká. Tady se vždycky člověk všechno dozví až oklikou od úplně cizích lidí a úplně odjinud.

Tedy nemáte moc přátelské vztahy na cele?

Tady nemůžou být moc přátelské vztahy...

Co myslíte, že budete dělat po propuštění?

No, ono myslet je jedna věc, realita bude asi věc jiná... No, vrátit se k ježdění... ale realita?... Asi nemám moc možností se tady dozvědět, jak to vůbec je se zaměstnáním odsouzených. Nebo co bude za pět deset let?

Nikdo Vám zde nedá radu, kde hledat práci?

To si můžu přečíst v novinách... já si myslím, že tohleto není v kompetenci nebo povinnostech sociálních pracovníků. Sociální pracovníce ta by měla dělat ohledně dětí, výživného a takové... nevím, ještě je to daleko... Až to přijde někdy, tak se to bude nějak zjišťovat.

Myslíte si, že budete pokračovat v učení se jazyků i po propuštění?

Nevím.

Jaká činnost Vás zde nejvíce naplňuje?

Práce. Jako celý život bych to dělat nechtěl... je to nutnost a v mojem případě je toho málo.

Jak vypadá Váš volný čas?

Ve volném čase si musíte oprat vlastní věci, musíte se najíst, ve volném čase si jdete, když chcete... na televizi.

Myslíte si, že máte dost volného času?

Času? Toho mám spoustu. (smích)

Od kdy- do kdy máte volno?

Po skončení pracovní doby až do sčítáku¹²⁵ a od sčítáku až do večerky, nebo do povoleného sledování televizního programu...

Sledujete televizi?

Ne. Nesleduju.

A noviny nebo časopisy čtete, posloucháte rádio?

No, občas... občas čtu.

Sportujete zde ve vězení?

Sport se víceméně nedá dělat... od té doby, co mě zavřeli, tak jsem necvičil, neběhal, nic takového. A začít s tím stylem, jakým se tady provozují sportovní činnosti mezi odsouzenými... nejsem tak odvážný, abych do toho šel.

Proč?... není to povolené?

Je to povolené... je to volejbal, fotbal a takové činnosti, ale prostě ne.

Přejděme trochu jinam... Co máte napsané v programu zacházení?

Určitě tam jsou ty jazyky napsané, určitě je tam už teďka napsaná ta podaná přihláška na školu, protože už od začátku jsem tam měl napsané, že si chci dodělat maturitu.

Může Vám toto pomoci v přeřazení do lepší diference¹²⁶?

Ne, ne, diference je stanovená odsezenou dobou trestu a samozřejmě plněním tady toho. Ale víceméně postup do diference... nevím no... je stanoven dobou strávenou ve vězení... a chováním samozřejmě. No, je to takhle... v děčku, když jsem sem přišel, tak mě tu nikdy neznal, nikdo mě neviděl a byl jsem v druhé diference skupině. Podal jsem si céčko a jelikož jsem šel k soudu s druhou diferencí tady, tak jsem dostal třetí diferencí na oddíl C¹²⁷.

Program zacházení jste si tedy navrhnul sám?

Ano, naivně, když jsem sem přijel, jelikož kolem trestu jsem neměl žádnou zkušenost, tak v domnění, že odnětí svobody je teda odnětí svobody, ale nic jiného to není jen odnětí svobody, že nemůžu ven, že tedy můžu dělat v rámci možností vše, co bych chtěl dělat, tak to vůbec není pravda. Tak jsem si tam nasázel, co bych chtěl dělat... no a postupem času člověk zjistí, že to tedy nemá cenu časově, nebo prostě ne nemá cenu, ale že to prostě nejde. Třeba na kroužek modelářství musíte mít peníze, protože když nemáte peníze, tak nemáte, co modelářit... Tak se tam píše do toho resocializačního programu¹²⁸ jako je třeba sledování televizního programu, čtení knížek... Myslím, že tam mám sledování televize... no je to dávno, psal jsem to v roce 2003, teď mi to sice četli znovu a ptali se, jestli náhodou tam nechci něco zrušit, jako třeba maturitu a takové věci...

Ale maturitu jste nezrušil...

¹²⁵ Prověrka počtu odsouzených – probíhá ráno a večer.

¹²⁶ diference skupina

¹²⁷ ostraha

¹²⁸ dřívější název pro program zacházení

No, tady jsou dvě ty maturity... jedna je pětiletá, druhá je tříletá... to se musí platit. Pětiletá... to pro mě v tuto v chvíli nepřipadá v úvahu, protože bych ji tady nedodělal a venku už bych asi neměl čas... no a tříletá mi vychází tak akorát do dvou třetin, takže bych ji mohl dodělat a mohl odtud odejít.

Jak se staví Vězeňská služba k Vaším aktivitám?

Jestli se mi smějou, tak to nevidím. Záleží na tom, jestli to dělat na školáku, tak je to asi v pořádku. Pokud to děláš u duchovního... tak je to špatné... určitě se posmívají, určitě nadávají, protože nás musí vodit... sem. No a ať se děje, co se děje u pana X, tak je to vždycky bohoslužba a my jsme věřící... místo, aby si přečetli, co je v rozpisu, tak...

Jak s Vámi jedná Váš vychovatel, pedagogové atd.?

Speciálního pedagoga jsem viděl jednou, jsem s ním mluvil, za celou dobu, co jsem ve vězení. Vychovatel..toho vidím každý měsíc... vidím... mluvím s ním, když teda potřebuji, tak jednou do měsíce. Nebo když mně přijde pošta...

A spoluodsouzení?

Těm je to jedno... Nevšímám si toho...

Když byste přišel za vychovatelem s návrhem na určitou aktivitu, myslíte si, že by Vás podpořili?

(smích)... tak to opravdu nevím...

Hlavním motivem Vašeho vzdělávání tedy je...?

Je něco vědět, ale hlavně něco dělat.

Co myslíte, mění nějak člověka vzdělávání?

Určitě mění... s náhledem na věc... určitě mění.

Myslíte si, že má vzdělání i morální dopad na člověka?

Pokud člověk vzděláním nevypadne z běžného života lidí, tak určitě je to dobré na morální růst.

Jaký byl Váš postoj k vlastním vzdělávání před výkonem trestu?

Ano, mohl jsem poslechnout rodiče, abych se učil.

Ted' odbočím na jinou kolej... jak chápete štěstí člověka? Štěstí buďto je, nebo si ho člověk vytváří sám?

No určitě musí člověk bojovat za to štěstí, aby ho měl a musí se přičinit... ať už je to štěstí v jakékoliv podobě... mít střechu nad hlavou, mít co jíst, mít rodinu, děti... musí bojovat! Mít pokoj od každého, nebo mít prostě svůj vlastní klid.

Štěstí, si myslím, že je výsledek boje.

Jak chápete pojem „odpovědnost“? Máte vlastní činy ve své režii, nebo Vás ovlivňují okolnosti?

Každopádně moje činy jsou uzpůsobené, aby se líbily nebo nelíbily mně, a když jsou potřeba ty činy dělat, tak se musí dělat, no. Nemyslím tím trestnou činnost, ale myslím tím jinou činnost.

Cítíte odpor, námahu, když byste měl řešit Vaše osobní vnitřní věci, konflikty?

Je to překážka, která se musí překonat. Bez časového úseku, ale musí se překonat.

Nemáte někdy pocit, že to stejně všechno nemá žádný smysl?

Myslím si, že si to nepřipustím, protože to by bylo konec se vším. Já tomu říkám vzdát něco, nebo prostě to vrátit zpátky... to nejde. Buď se to překoná, nebo se to nepřekoná. Může se zůstat stát před tím, jak dlouho člověk potřebuje, ale musí se přes to přeskočit... ne přeskočit, ale musí se to vyřešit. Jestli správně nebo nesprávně, to už je každého věc, že. Stejně, jak to udělal člověk lehce, tak si myslí, že to udělal nejlíp.

Považujete Vaše vzdělání za důležité nejen pro Vás, ale i pro Vaše okolí? Pro Vaše nejbližší?

Myslím, že ne... tak o tom nikdo neví... s rodiči se nestýkám od devadesátého roku, přítelkyni taky nemám, takže není komu.

Je tedy pro Vás zdejší vzdělávání – navštěvování jazykových kurzů dobrou, kdy můžete vypnout...odreagovat se od zdejší reality?

Určitě. Když do toho nezapadnete, do tohoto prostředí, tak se to daří.

Vy jste tedy nezapadl...?

Já si myslím, že ne.

3. Rozhovor:

Věk: 29, §219¹²⁹, 5 let ve VTOS, do konce trestu zbývá 8,5 roku. Prvotrestaný. Typ věznice: ostraha, II. diferenční skup.

Jaké je Vaše vzdělání z doby před VTOS?

Střední ekonomická škola s maturitou.

Víte, co máte napsané v programu zacházení?

Mám tam napsanou četbu a práci.

Studujete tady něco?

Na školáku¹³⁰, potom znovu Střední ekonomickou a Jabok. A ještě to SPOŠ¹³¹, tam už mám podanou přihlášku, ale ta mi naběhne až od září.

Jaké jste měl zájmy před VTOS?

Já jsem cestoval... hodně jsem cestoval. Takhle... po střední škole jsem se nedostal na výšku ekonomickou ve Zlíně, na management a zahraniční obchod, tak jsem nevěděl, co se sebou, tak jsem rodiče poprosil o pár peněz a cestoval jsem. A měl jsem to spojené i s prací, třeba žil jsem rok ve Státech, takže jsem si i vydělal peníze. Takže po té době, když jsem se ve dvaceti letech vrátil sem... takhle, zatkli mě ve dvaceti čtyřech, takže ty

¹²⁹ vražda

¹³⁰ ŠVS

¹³¹ Soukromá podnikatelská obchodní škola

čtyři roky jsem se snažil ty peníze dát do nějakého podnikání... snažil jsem se v něčem... chtěl jsem podnikat a nepovedlo se to.

Ale opravdu sportovní zájmy, neměl jsem žádné. Hlavně to cestování... po Čechách, ale i trochu do Evropy... i přes oceán. To bylo asi takové, co se mě nejvíc týkalo.

Rodiče Vás podporovali ve vzdělávání?

Ano, oni chtěli, abych šel na střední školu, abych nešel na učební obor. Ale já chtěl být vždycky třeba truhlářem, nebo já nevím... Chtěl jsem řemeslo, jak se říká, ale v rodině mají oba dva rodiče jak střední školu, tak maminka je ještě navíc vyučená tak, že umí vyrábět sýry a táta je právě zámečník. Tak na školák jsem nastoupil právě kvůli tomu, abych pokračoval v tradici a měl i to řemeslo. Ale podporovali mě oba.

Jaké je tedy vzdělání Vašich rodičů?

Oba dva mají střední školu, jako maturitu a mají i řemeslo.

Podporují Vás zdejší vychovatelé ke studiu, podpoří Vás v nápadu, že chcete studovat?

To jde mimo ně! Je pravda, že už přihlášku na školák... jako příklad, podávám pouze prostřednictvím vychovatele. To jsou ale jen formální věci... on to vypisuje. Opravdu rozhodnutí je na těch civilních učitelích na školáku. Toto rozhodování není v rukou vychovatele ani speciálního pedagoga.

Tedy když přijdete s nějakou aktivitou za personálem věznice, podpoří Vás?

Vychází spíš vstříc. Pokud to jde v rámci místních možností. Jako nesetkal jsem se vyloženě s něčím, že by mi nevyšli vstříc.

Jak často komunikujete se svým vychovatelem?

Vůbec. Já ho nepotřebuju k životu. Já je neotravuju, ať neotravujou oni mě. Já si všechny tyhle věci... od učebních pomůcek nechávám posílat od rodičů. Mám rodinu, která mi v tomhle může pomoci.

A Váš hlavní motiv ke vzdělávání je...?

Já celý život takhle se něco učím... furt jsem něco četl. Když jsem začal podnikat, tak táta mě nutil do takových těch rychlokurzů... od kurzů asertivity až po já nevím co... Moje sestřenka třeba má státnice z účetnictví, tak jeden čas jsem s ní se hodně zabýval účetnictvím. Takže pořád v tom životě bylo něco, až když jsem se dostal na vazbu, tak jsem zas hodně načítal knihy... jakékoliv, hlavně české autory. Až tady ve vězení jsem zjistil tu možnost toho školáku a dalších aktivit...

Jak plánujete využít zdejší čas ve výkonu trestu?

Vysloveně ke studiu. Jenom ke studiu. Já nemám žádný jiný... Prostě tohle se mi bude jednou hodit.

Jak vidíte vliv svého vzdělání na své okolí? Je důležitý?

Já to můžu vysledovat jen spíš tak na rodičích nebo na tetách... oni opravdu tím vyšším vzděláním dosahují v tom životě, v kariéře vyšších postů. Otvíraj se jim prostě víc dveře.

Dává člověku vzdělání větší moc?

Tak určitě. V naší společnosti určitě. Protože vědět, znamená vědět, jak si počínat, jak zacházet s tímto světem. Jestli umí s ním zacházet... teď to nemyslím v negativním slova smyslu... umí s ním manipulovat. Jako nakládat s ním.

Myslíte si, že i negativní věci, které v životě přicházejí, jde proměňovat?

Jde se změnit... stejně tak, jak když se mě lidi ptají, když jsem šel teďka z děčka na školák, jestli je to lepší nebo horší. Já neříkám... je to prostě změna, která je prostě dobrá... cítím, že pro mě je dobrá.

Myslíte, že štěstí člověka záleží na něm samém, nebo na okolnostech jeho života?

Na člověku... co má v sobě, co má v srdci. Já jsem se nikdy necítil třeba víc šťastný, nebo méně šťastný díky tomu co jsem věděl, nebo nevěděl... A tady se bude možná hodit... „každý svého štěstí strůjce“. To znamená, já sám jsem opravdu strůjcem svého štěstí. Tady vůči školáku je mezi vězněma takový odpor... nevím proč, ale setkal jsem se s takovými názory jako - proč tam jdu? Spouště lidem jsem to musel vysvětlovat a spousta lidí jakoby to nebrala! Netuším proč... prostě setkal jsem se spíš s negativním... jako proč to děláš, na co ti to bude.

Ze strany odsouzených?

Ano, právě od odsouzených. Takže tady člověk musel někdy překonávat ten odpor, jako těch kamarádů... v uvozovkách kamarádů... nebo těch, se kterými je člověk na cele, protože je to taková malá komunita, která musí držet při sobě, a když se někdo začne vyčleňovat, což jako když má někdo o něco zájem, tak se vyčleňuje... musí člověk hodně čelit takové té negativní psychice od odsouzených.

Je mezi Vámi na cele, kde bydlíte, alespoň nějaká tolerance?

Teď na tom školáku ano, protože tam je většina z nás, kteří opravdu tam nešli jenom za výhodama, ale kteří chtějí aspoň něco udělat pro sebe. Ale tady na oddíle, kde prostě člověk je mezi těmi... v uvozovkách ... ostatními, tak tady ta tolerance není.

Hodnotí tedy nějak odsouzení Vaše aktivity?

No, oni spíš o nich nemají teď přehled. Já tohle nemám možnost s nikým moc probírat... minimálně. To je okruh asi dvou tří lidí. To jsou lidi, kteří mají taky prostě zájem. Vyloženě chodím za lidma, kteří vím, že třeba mojí přístup k podobným informacím, nebo mají podobné zájmy. Tady opravdu se není s kým moc o tom bavit.

Ani s personálem věznice?

Z pracovníků mi teď zajímavě vychází vstříc náš češtinář, který má možnost půjčovat z knihovny Filosofické fakulty v Brně jakoukoliv literaturu... a já teď načítám díky němu Karla Čapka nebo prostě nějak meziválečné autory. Takže zrovna on tady v rámci toho české jazyka mi vyšel vstříc úplně maximálně, jak mohl. A zas je to tu jediné, co... zatím.

A ze strany Vězeňské služby tedy cítíte spíš podporu, nebo naopak nezáměr?

Zatím jsem neměl ani jednu zkušenost, ani špatnou, ani... takhle... dozorce tady maximálně otravují, že třeba nás musí vodit do těch dílen, protože to je tady přes čtvrt lágru... dejme tomu... a když je špatné počasí, tak to nám dávají najevo nelibost, proto, že museli pro pár... pro čtyři lidi tam jít do dílen, ale to spíš jsou jejich osobní komplexy nebo problémy. Jako nějak vůbec... nepřenáší to na nás.

Myslíte si, že Vás vychovatel...personál věznice podpoří ve Vámi navržené aktivitě?

To nemám z vlastní zkušenosti, ale ostatní kluci když se o něco snažili, tak jako se snaží vyjít vstříc... zrovna v těch kroužcích, co si pamatuju... jazykové kroužky, co na školáku se kluci snažili sami doučovat angličtinu, tak učitelé i dozorci je pouštěli na učebny, že měli aspoň ten prostor pro tu angličtinu. Ne, že by jim zajišťovali materiály, nebo sami to vyučovali, ale aspoň poskytli ty prostory... což znamená dost... sehnat ten prostor. Ale pozor, my to na tom školáku máme snazší. To už je uzpůsobené, to je půl oddílu pouze ubytovna a půl oddílu jsou ty učebny a... na normálním oddíle to takhle snadno nejde.

Pomůcky, knihy... Vám poskytuje věznice?

Po dohodě si to lze půjčit.

Vidíte tedy smysl svého vzdělávání i pro svoji budoucnost, pro to, co chcete dělat po propuštění?

To nevím... zrovna tuhle otázku jsem diskutoval tento týden s jedním člověkem, jako co bude, až... To je tak daleko, že nevím. Ale když si představím, co jsem před třemi lety, když jsem sem dojel... a měl si představit, co budu dělat teď a měl bych si se představit v týhle pozici, tak vůbec bych nedokázal... nedokázal bych to tipnout. Nevím. Ale vím, že to co dělám, že chci a je to správný. Já si myslím, že ten zbytek přijde jako kdyby sám, nebo že tam už ty rozhodnutí budou automatické, nebo... A rodina mě podpoří stoprocentně. Zrovna dnes jsem mluvil s mámou, že jsme měli návštěvy... a byla úplně nadšená. Průběžně v těch dopisech jí dávám vědět, ale vždycky tak osobně, když jí sdělím, co pokročilo za měsíc a že jsem z ručního pilování přešel na soustruh... takové ty malé drobné úspěchy.

Myslíte, že člověk opravdu potřebuje k životu se vzdělávat, dále poznávat?

Já nemám rád otázky bez odpovědi... Pro mě je to životní nutnost. Já se ptal vždycky... vždycky jsem měl spoustu hloupejch otázek a zjistil jsem, že na spoustu otázek mi nikdo nedokáže odpovědět, tak mi nezbylo, než si je hledat sám. Já si pamatuju ve svých patnácti letech svoji první odbornou knihu...bylo to od Freuda – Výklad snů. Proto, protože mi nikdo nedokázal říct, co ty moje sny znamenají... a tím to asi tak začalo, to moje studování... před patnácti lety.

Jak chápete pojem „odpovědnost“?

Takhle, já se teď snažím v životě řídit pár pravidly, vnitřními pravidly. Já byl předtím, než mě zatkli, úplně jiný člověk a někde jinde. A až ve výkonu trestu jsem zjistil, že bych se chtěl změnit a mám nějak obraz toho před sebou. A jako k tomu spěju a všechno k tomu směřuju. I v rámci těch omezených možností tady.

Již jste se změnil ve výkonu trestu...?

Ano. Je to cíleně... ode mě ano. Protože jsem si to vybral. Tady se člověk snaží být jakoby protiklad proti tomu nicnedělání a stereotypu. Já věřím, že venku by mně spousta věcí ani nenapadla... nepotkala. Spousta toho vyprovokovalo tohle prostředí.

Měníte se k lepšímu...?

Takhle, já se spíš nechci k některým věcem vrátit... některému chování. Vždyť to byl takový život, kdy jsem neznal pravidla! Do slova tak jak to říkám. Jako lhostejnost...

Co způsobilo změnu ve Vašem vnímání?

Na vazbě. Až tím, jak jsem byl odseknutý od toho světa jsem prostě ze dne na den spadl na zem... zpátky na zem. A ty první tři měsíce, kdy jsem byl úplně izolovaný od všech, včetně rodiny. Když se jim nepodařilo nějak čtyřicet nebo padesát dnů vůbec kontaktovat. Byl jsem opravdu sám na tý jedny kobce, tak člověk má možnost přemýšlet a být sám se svými myšlenkami. Je to opravdu zajímavý zážitek.

Cítíte odpor, když se dostávají na povrch Vaše vnitřní problémy, konflikty...?

Dřív jsem v sobě všechno skrýval, teď už spíš o tom dokážu mluvit... teď už jo. Jako nedělá mi to problém...

Jaká je Vaše motivace ke vzdělávání se zde?

Je to teď takový smysl mého života...

To odpovídáte úplně učebnicově na Franklovu psychoterapii? Znáte logoterapii?

Ne.

4. Rozhovor:

Věk: 41, cizinec, § 187¹³², trestán podruhé. 10 měsíců tady, jinak: 3roky, 3 měsíce. První trest: 5 let ve VTOS – také v Čechách. 6 let zbývá. Typ věznice: zvýšená ostraha, II. diferenč. skupina

Jaké máte dosažené vzdělání před VTOS?

6 let ZŠ, 3 SŠ, 3 roky gymnázium, dokončil jsem 4. roč. Fakulty žurnalistiky UK (současný název: Fakulta sociálních věd, obor: žurnalistiky), ale poslední zkoušku jsem složil v roce 1992, to znamená je

¹³² prodej drog – větší množství

to více jak deset let, proto studium již nelze zakončit, pouze se přihlásit znovu. Měl jsem zadané i téma diplomové práce: „Válka v Perském zálivu: příčiny a důsledky“.

Vzděláváte se zde?

To je možná jedna z nejlepších věcí, co dělám. Čtu pravidelně, sleduji média, čtu časopisy... veškeré aktuality, noviny. Snažím se vybírat knihy v rámci možností... klasickou literaturu nebo politiku.

Navštěvujete nějaké vzdělávací kurzy, které nabízí věznice?

Tady od pana X... česká gramatika, chci se zdokonalovat v češtině. Plus občas nějaké filmy. Ale většinou sám, protože takové kroužky tady skoro neexistují. Já nepovažuju například knihovnu, že je nějaký kroužek, protože sám si půjčím nějakou knihu...

Máte práci?

Nebyla možnost pracovat. Já jsem opakovaně žádal o práci, ale nebyla práce ani jedna.

Ani nic nestudujete?

Jsem opakovaně žádal... chtěl jsem se učit počítače. Jsou tady jen malé kurzy na počítač... ale nebylo mi to umožněno, i když jsem opakovaně žádal... třeba knihařství... cokoliv. Bohužel to není vždycky, jak je to psáno, nebo jak to má být, nebo jak o tom se mluví.

Pracoval jste před výkonem trestu?

Mezi dvěma tresty jsem měl přísný zákaz práce, protože jsem žádal o azyl. A bez azylu nesmím pracovat podle zákona. A jak by mě někdo zaměstnal, dostane pokutu až půl milionu korun. A kdo zaměstná kriminálního, ještě k tomu žadatele o azyl, doklady jsou podezřelý... Ale předtím jsem měl stánky... různé zboží, alkohol, cigarety, second hand... Podle sezóny...

Jaké vzdělání mají Vaše rodiče?

Otec už nežije, zemřel roku 1998. Studoval do čtvrté třídy. Ale on se vzdělával v životě... Byl v Palestině až do roku 1948 a on musel odejít z Palestiny jako vyhnanec. Ale ta čtvrtá třída, to bylo něco lepšího než v této době... uměl anglicky. Matka měla základní školu, byla v domácnosti, nikdy nepracovala... velká rodina a tak.

Vedli Vás rodiče ke vzdělání?

Otec neměl čas... on chtěl, abych byl někdo, chtěl, abych se učil... Všichni Palestinci, bez výjimky, znají, že se člověk musí učit, musí něco mít... Učit se je něco, co musí být. Dává člověku sílu, svobodu.

Ve vzdělávání tedy vidíte smysl...?

Já vidím... to je největší smysl. Kdybych měl možnost tady něco vystudovat, doopravdy... něco se učit, tak příliš by se mi to líbilo, ale bohužel tu možnost nemám. Například do školáku nemůžu, protože nemám trvalý pobyt.

Jaký je Váš program zacházení?

V této věznici se mi zdá, je příliš mlhavý. Člověk sám musí vybojovat... Ale jako plány, jasné plány... no na papíře jsou. Každý píše pro sebe... Já ten systém tady nepovažuji vůbec za nějaký vzdělávací systém, naopak... proto každý tady individuálně. Program je jen absolutně formální. Nikdo nikomu nevysvětlí, jak to přesně je... a ve skutečnosti vy chcete něco od něho malého... ale nás málokdo bere vážně... Ale to jsou zločinci a nikdy v životě se nenapravíme a jako zoufalý případ... a je zbytečné snažení s tím.

Tedy nemáte žádnou práci, ani vzdělávací kurz Vám žádný neumožnili...

Nemám. Maximálně počítačový kurz – 30 hodin. Ale teď chci jít na počítač, stále žádám, abych měl nějakou praxi, abych nezapomněl, co jsem se naučil a prostě to není možný... A to žádám nejenom já. Znáám víc lidí, kteří by chtěli, ale není možný. Zkrátka je tu příliš taková, dá se říct... byrokracie. Něco jako že mluví o hvězdách a ve skutečnosti...

Máte nějaké kroužky zapsané v programu zacházení?

Víte, tady v tom trestě, tady v té věznici skoro jsem na ně zapomněl, jak jsou takové vzácné. Není prakticky.

A co ta knihovna? Chodíte tam?

Málokdy. Víte, knihy si půjčím jinde, od kolegů třeba... tady jsou třeba nějaké časopisy. Tady v knihovně není ani normální seznam, abych se v tom mohl vyznat. Půjčuju si, někdo mi občas něco pošle z venku. Myslím, že málokdo se zde spoléhá na knihovnu. Třeba na rozdíl od Borů, tam je knihovna dobře zorganizovaná, tam jsem si pravidelně půjčoval knihy... tady ne.

V zákoně o VTOS je, že program zacházení je spoluvytvářen s odsouzeným... Jakou máte zkušenost Vy?

Nebylo s kým tady mluvit. Pedagoga jsem neviděl... seznámil jsem se s ním před dvěma měsíci náhodou, protože jeho dcera psala nějakou diplomovou práci.

Na základě programu zacházení se píše hodnocení, které Vám může pomoci při zažádání o podmíněčné propuštění... to Vám nevadí, že o ty aktivity přicházíte?

Já se snažím, ale já nemám možnost... ani nemám možnost se léčit... ne. Půjdu k doktorovi... no, nejste pojištěný... O tom vzdělávání... j o, to o vás víme, no, vy jste chtěl lakýrnictví, natěračství... taky není místo. Na práci mám napsanou žádost písemně... dokonce. Jsem mluvil s psychiatrem, psychologem...

A takový metr je tady na všechny?

Ne, je to individuálně. Sympatie, nesympatie... vlezlost. Obtěžuje... stejné jako venku. Někdo umí být vlezlý... A cizinec má horší program, protože málokdo z nich umí česky... dobře.

Jak s Vámi jedná personál věznice?

Myslím, že většinou nás nevšímaj. Akorát s tou vlezlostí...

Jak na Vás reagují spoluodsození?

Záleží, jaká společnost... stejné jako venku. Musím říct, že mám slušnou cimru. Samozřejmě relativně v rámci možností... já jsem velmi spokojen. V jiných cimrách je třeba džungle. Dejme tomu, že si vůbec nemáš klid přečíst, to musíš se zbláznit. Moje cimra... do velké míry jsou tolerantní. Jako na úroveň této věznice... já jsem velmi spokojený.

Tedy Vám spolubydlící třeba i leccos půjčí...

Všichni vzájemně... moje cimra... můžeme si půjčit knihy, poslouchat rádio... každý má sluchátka. Já mám třeba velmi dobré rádio... krátké vlny můžu poslouchat... anglicky, arabsky...

Jak se k těmto Vaším zájmům staví Vězeňská služba?

To oni nevidí. Já je nezajímám, hlavně abych já po nich nic nechtěl. Hlavně, že je neobtěžuju. A to přeřazení... na lepší skupinu, diferencku, mírnější skupinu... to maj předem připraveno... Protože my stále žádáme na mírnější skupinu.. to ale absolutně nemá cenu. Přišel posudek a to...absolutně nemá... víte, informace nesouhlasí. Absolutně vůbec nesouhlasí... je to jako vtipkování.

Záleží Vám na tom, co si o Vás myslí spoluodsození?

Samozřejmě... no ta skupina je taky různého věku... to je stejné jako venku. No a když je ta skupina klidná, v pohodě, dá se s nima domluvit, tak tam je větší šance se vzdělávat, víte. Je to dost rozdíl, když se chci vzdělávat a ruší mě... nebo ta skupina je zdivočelá. Tam spíš člověk bude ještě primitivnější. To může dovést k šílenství.

Když nepracujete, tedy máte volno?

Mám volno. V tomhle čase čtu, snažím se vnímat... Proto to vzdělávání pro mě jako součást mé svobody... duševní svobody.

Sledujete televizi?

Sleduje pravidelně televizi. Ale zprávy jenom. A chodím na vycházku také pravidelně... když není výjimka. Nebo nějaký koncert... někde něco... kamkoliv. Jaká příležitost.

Sportujete?

Můj sport tady je vycházka. Musím chodit.

Nějakou svoji tvůrčí práci neděláte?

Já píšu, samozřejmě. Korespondece s přáteli... venku, v jiném kriminálu.

A sdělujete přátelům, jak se tady máte?

Já nemůžu říkat jak to je... rodině třeba, nemůžu říkat pravdu. Rodině nemůžu říkat, jak to je... nemůžu jim psát starosti. Proto píšu, že je to dobrý... Nepíšu jim, když mi je smutno, v žádném případě... naopak... Člověk je tady trošku mimo.

Máte tu možnost navrhnout vlastní aktivitu? Třeba...šachy?

Šachy... to tady může každý hrát sám. oni třeba radši píšou: šachový kroužek, aby to napsali pro sebe, jenže odsouzení to hrají bez nich. Ty lidi, kteří mají zájem o šachy, tak hrajou a nepotřebují na to ani...Odsouzení

hrajou na cimře... a hrajou mnohem víc, než třeba jednou nebo dvakrát týdně. Nepotřebují na to nikoho. Ale jiné věci potřebují vedení, například jako ta česká gramatika, jak chodím sem. Jo potřebuju lidi, sám nemůžu, potřebuju se poradit, potřebuju se porovnávat s někým, samozřejmě... spolužáka. Ale nějaký šachisti, to není kroužek vůbec... Církev, to je něco jiné, protože mají nějakou samostatnost, jinak trochu rozhodovat ty programy...

Chodíte zde na nějaké náboženské programy?

Někdy chodím sem. Já jsem nevěřící, upřímně vám říkám, ale já chci... Muslim taky nejsem. Ale moje rodina jsme liberální, nebo Palestinci vůbec, my jsme liberální... to není pravda ta televize Nova... to je takový politický komplex. Ale tam to takové není. A ode dneška jsem se rozhodl chodit do kostela. Já chci se vžít do té situace věřících, abych to lépe pochopil, protože stále to čtu... také mám Bibli. Mám ji v arabštině, abych tomu lépe rozuměl... i jsem četl Nový Zákon v češtině i v arabštině. A znova to čtu a snažím to lépe chápat, hluboko, ten význam. ...A od dneska sem budu chodit.

Co plánujete dělat po propuštění? Budete se dál vzdělávat?

Vzdělávání je pro mě něco jako životní cíl, nebo něco, co musí být a pravidelně a nesmí se přestat. Zaměstnání... tady nikdy nebyla mi dána možnost toho, protože nikdy jsem neměl pobyt. Nikdy jsem neměl možnost normálně pracovat. Já jsem kriminálník, nebo ne... nebo jsem spáchal trestný čin, nebo ne. Když jsem byl venku, tak jsem musel každý měsíc, jako otrok, jezdit do velkých měst prodloužit víza. Dosud nemám vyřešenou otázku pobytu, nemám vyřešený azyl...

Co tedy bude, až Vás propustí?

To záleží... to můžu plánovat, jak chci, já nemám jasné doklady. O to jde. Proto vzdělávání je pro mě věčná alternativa...

A není lepší se zajímat už teď, jak by to šlo zařídit po propuštění?

Co bych se snažil, když člověk nemá pobyt... Když nevíte, do kterého státu vás pošlou... já nevím vůbec. Já jsem státní příslušnost Palestinec. Izrael... v žádném případě. Sýrie... nemám syrské občanství, i když jsem žil v Sýrii. V České republice taky mi nechtějí dát pobyt. Já jsem neměl nikdy svobodu... ani od narození ani do dneska, ani v Sýrii. To je celá politika... kdybych žil v Izraeli, v Americe, tak nemám problém, tady jo. Tady nikdo si nevezme tu zodpovědnost dát pobyt. ...I když chcete třeba být dobrý, tak nic neuděláte...

Jak rozumíte pojmu „odpovědnost“?

Já právě jsem žil v takové společnosti, že je to hlavní vlastnost člověka, zejména muže. To je hlavní měřítko hodnoty člověka... zodpovědnost. Vůči věcem, vůči společnosti, vůči rodině, práci... podle toho, člověk který není zodpovědný, nemůžu s ním počítat v ničem. to je pro mě hlavní kritérium, zejména u muže.

Může se člověk měnit v důsledku svého vzdělávání?

Spíš bych řekl, že se zdokonaluje. Člověk má plán dělat špatné věci... vzdělává se, snaží se znalosti využívat v horších oblastech, třeba k tomu, aby kradl... lepší člověk se snaží zase věci zlepšit. Znalosti jsou taková zbraň, která má dvě možnosti... opačné. Záleží na člověku, jak je používá.

Jak vnímáte štěstí?

Dá se říct dvě věci... někdo má zázemí na to hůř, někdo líp. Nejsou objektivní podmínky, jen subjektivní. Někdo se má líp... zázemí sociální, finanční... a druhá část... A tyto dvě věci vzájemně reagují.

Vy se považujete za šťastného?

Skoro... záleží na budoucnosti... zatím nemůžu povědět, že jsem šťastný. Děláním úspěchy... ale záleží na zítřku. Já potřebuju úspěch každou chvíli. Já bojuju tady... jako na bojišti. Bojuju proti systému... ten mě odmítá... třeba s tím vzděláváním... to mě ničí. Člověk musí ten úspěch vybojovat, ale žádnou pomoc tady nemá.

Dokážou Vás odradit stálá negativa?

To záleží... já si myslím, že jsem most tady v tom... vidím to objektivně... v nejhorších podmínkách... jako neexistuje něco, abych byl úplně hysterický. Snažím se vidět věci objektivně a ovládat tu situaci i v nejhorších podmínkách.

Věříte, že i negativní se časem může proměnit v pozitivní?

Člověk, který má pevný základ... ano, může mít cokoli. Že mám pevný základ, tak vím, kam věci jdou, zákon věcí... kam směřují. Víím, že i dobro i zlo jsou součástí života. I nepříjemné zkušenosti jsou součástí života. Smrt se může stát kdykoliv... člověk musí být připravený, že tohle může být každou chvíli. Když člověk ztratí někoho blízkého, kterého miloval, tak může nenávidět svět, proč mu umírá... nebo takový člověk: „přestal jsem věřit od té doby...“... to je prostě součástí života, takový je život.

Nenechám se odradit... nejhorší zkušenost je lidi... ale nebudu ztrácet naději, že i na druhou stranu jsou krásné věci, jsou krásní lidi a dobří lidi. I kdybych viděl, že je hodně zrádců, nebo špatní lidi a tak... Tak očekávám, že může být každou chvíli nějaká špatná zkušenost...

Myslíte si, že Vaše vzdělání je důležité i pro okolí?

No jasně... já jsem součástí mého okolí.

Přestavte si, že jste se stal znovu dítětem... chtěl byste se víc učit?

Já bych se ozbrojil... ano ...úplně od nejmladší doby, abych měl jistotu, protože se může stát neštěstí, nějaké nepříjemnosti... jak se říká „nahrabal bych si co nejvíc“.

5. Rozhovor:

Věk: 33, §219¹³³, 14let ve VTOS, 4 roky do propuštění, prvotrestaný. Typ věznice: zpočátku trestu zvýšená ostraha, III.diferenční skup.; pak postupně do II.a do I.dif. skup.; po 10 letech: ostraha, II. dif. skup.

Jaké je Vaše vzdělání z doby před VTOS?

Středoškolské s maturitou.

Zde něco studujete?

Ne, tady jsem nedělal nic. Dálkově si dělám elektroniku, ale to je spíš takovej kurz. ...a japonštinu... tu jsem nedodělal. To je v takovém stádiu odpočinku, ale dělal jsem japonštinu s profesorkou, s kterou si doteďka píšu.

Jak jste docílil toho, že studujete japonštinu?

...no, poslaly se kontakty na různé adresy, který jako... dneska se tady objevuje, co se týče japonštiny, poměrně dost lidí rádoby znalců, ale nikdo neodpověděl, ale až na té fakultě se rozhodla jakási paní doktorka X, která neskutečným způsobem zareagovala ochotně a dokonce poslala i učebnice... i kazetu, což bylo neuvěřitelný...

Jaké máte zájmy z minulosti, které Vám přetrvaly až doteď?

Já si myslím, že ty zájmy, co jsem měl venku, ta už tady moc nemám. Spíš bych řekl, že žádný.

A jaké byly Vaše zájmy před VTOS?

Já jsem byl aktivní sportovec, co se týče lyžování. Dělal jsem sjezd... bohužel teda po úrazu jsem přestal a už jsem jezdil tak jako rekreačně. Ale... zájmy... těžko říct, jestli jsem venku měl nějaký specifický zájmy, ono to bylo takový dost všeobecný. A spíš jsem byl - dá se říct takovej trošku lempl... spíš jsem se flákal na kolečkových bruslích a podobně... Takže jako že bych měl specifický zájmy, to moc ne. Co mě bavilo, tak bylo to sportování... dá se říct, že svého času mě taky velmi bavilo a bylo to velmi negativní... taky hraní na ty blikající zločince, na ty automaty...

A tady?

Samovzdělávání. Já se vzdělávám, co se týče ekonomiky... daně a takovýhle věci. To si sám objednávat knížky a studuju. Pak teďka ta elektronika, co se týče slaboproudařiny, protože jsem zjistil, že to je obor, který mě docela baví a jsou v tom neustále novinky, takže je co studovat. A venku se to dá užítkovat...

Ve všem se tedy vzděláváte sám?

Je to samostudium. Píšu si s člověkem, kterej v podstatě vede SOU v Kutný Hoře, tu elektroniku. Píšu si s tím jedním kantorem..je to takový, že si napíšeme tak jednou za měsíc a půl. Já se orientačně zeptám na nějaký věci a on mi odpoví. Dál je hudba, klavír, v podstatě hra na piáno. Do toho občas kouknu do nějaký tý němčiny... když je nálada (smích).

¹³³ vražda

Pracoval jste před VTOS?

Přímo jako, že bych byl vedenej na... to ne. Ale byl jsem tichým společníkem v jedný firmě... to byla truhlárna. Takže pracoval jsem se dřevem, ale bylo to spíš v rámci přátelství s tím truhlářem a s tím, že jsem do toho vložil peníze.

Tady práci máte?

Tady pracuju... dá se říct, že od tý doby, co mě zavřeli sem, tak pracuju. Dělal jsem na třech pracovištích... dělal jsem na Kovosu, což bylo leštění barevnejch kovů, opracování barevnejch kovů... to jsou cylindry, co se dávaj na lustry... To jsem dělal zhruba rok, pak jsem odešel, protože bylo málo práce.

Nějaký zaučovací kurz jste k tomu nedostal?

Ne, to je prostě... do práce se přivede a buď to se chytne, nebo se nechytne, to je práce manuální... tak je buď člověk zručnej, nebo je levej...

Pak jsem začal pracovat na Hanu, což je foukání vánočních ozdob a tam jsem začal nejdřív foukat ty vánoční koule různých velikostí. Nefouká se to s píšťalou, ale je to surový sklo, který se nějak upraví a z toho se pak foukaj vánoční ozdoby. Pak jsem začal foukat formy... Tam byla záuční doba zhruba půl roku, no byla, protože to pracoviště už skončilo. Za tu dobu se člověk naučil, jak má ohřejet to sklo, jak ho zpracovávat, aby bylo co nejmíň odpadu a co nejvíc kvalitní výroby. No a pak jsem přešel na tomhle pracovišti na výrobu forem, což bylo foukání do forem určitejch výlysků... takový ty mikuláše... a i zakázky do Velký Británie, do Ruska, do Ameriky... Tam jsem zároveň zaučoval ty nový kluky... Zhruba před čtyřma rokama jsem skončil na Hanu... ze zdravotních důvodů, kdy mě začaly zlobit šlachy na ruce. Tak jsem odešel do jinýho provozu, kde dělám mikrotenový sáčky a po tři čtvrtě roce odešel brigadýr a vlastně jsem to zdědil po něm... Brigadýr je v podstatě údržbář, účetní, skladník, expedici dělá... takovej člověk pro všechno.

Ve věznici jste tedy žádným kurzem neprošel?

Bohužel ne. Několik žádostí jsem podal, ale ani jedna nebyla vyhověna, takže co se týče počítačovýho kurzu... nebyla možnost, protože to je pro nepracující.

A kdybyste projevil zájem o vyučení, máte naději, že Vám bude vyhověno?

Ne, já jsem žádal jak na ekonomický gymnázium, s tím že bych nemusel studovat ty ostatní obory, jen ty obory hlavní, což je ekonomika a jazyky, což bych byl ochotnej... bohužel z kapacitních důvodů to nešlo. Měli prostě naplněnou kapacitu. Pak teda se zjistilo, že asi dvacet lidí vyhodili, takže tam místo bylo, ale už nebyla šance. Předtím jsem si žádal na obor kovoobráběč, soustružník a frézař a takový... to bylo v době, kdy byly

problémy s děčkařema¹³⁴, takže jako děčkař sem se tam nedostal. Pak když jsem si žádal znova asi po roce a půl, tak mi řekli, že maj naplněnej kurz.

Jaký je Váš program zacházení?

Jeden problém je ten, že program zacházení je zvířátko, který v podstatě neznám. To se objevuje po půlnoci na dvě minuty a pak zase zalejzá (smích). ...Jednou za čtvrt roku podepisuju jakýsi papír, na kterým je vypracováno: bod 1 – plní, bod 2 – plní, bod 3 – plní, bod 4 – plní...

A víte, co to znamená?

Já jsem si to zjišťoval... jsou to v podstatě aktivity mimopracovní... Bod 1 je, že se chová člověk slušně, že nevyhledává problémy, je bezkonfliktní. Druhej je ten, že je pracovně zařazenej, je v plným pracovním provozu, že má zaplacený dluhy a takový věci. Třetí je, že si plní resocializační program¹³⁵, kterej se dneska jmenuje program zacházení, v tom smyslu, že je aktivní na kroužkách a takový. Což teda já mám kroužek hudební a kdysi jsem měl ještě výtvarnej, což bohužel tady krachlo na béčku, protože když člověk přejde na jinej barák, tak jsou s tím problémy, tak už jsem nechtěl mít tolik aktivit. Teď jsem si k tomu vzal ještě kroužek akvaristiky. Dřív když ryba neskončila na pekáči, tak to nebyla pro mě ryba... na béčku jsou akvářka... je jich tam pět, tak se o ně starám... čistit to, krmit to... je to taková ta práce, co se nechce dělat pánům vychovatelům a pedagogům. Bod 4 jsou v podstatě brigády, nadstandardní aktivity... to znamená úklidy... prostě jednou za tejdén jdu na hodinku uklízet chodbu...

...to je taky práce za mzdu?

Ne, to jsou všechno aktivity, který jsou neplacený, jsou to dobrovolně povinný aktivity, protože pakliže je člověk nedělá, pak nemá reso program¹³⁶ v pořádku a v podstatě ho neplní. Takže nemá jinou možnost, než ho plnit.

Z toho všeho se tedy vytváří hodnocení?

Z toho se vytváří hodnocení, ale je to jen poměrná část, protože další specifikum programu zacházení je vyjádření vychovatele k osobě toho dotyčného, jestli je s ním spokojenej, jestli komunikujou. Je pravda, že tady na děčku komunikace byla velmi zajímavá s jistým vychovatelem... vychovatel tady spíš házel klacky pod nohy, než aby jednal konstruktivní přístupem. Ale na béčku..musím zaklepat... mám vynikajícího vychovatele, kterej je vstřícnej a velice ochotnej a komunikuje s člověkem ne jako s vězněm, ale jako s normálním člověkem, od kterýho něco potřebuje a ten potřebuje zas něco od něj, tak je to taková vzájemná symbióza, velmi vstřícná.

To znamená, že můžete navrhnout nějakou svoji aktivitu, třeba malování a vychovatel Vám to umožní?

¹³⁴ odsouzení v typu věznice zvýšená ostraha

¹³⁵ nynější program zacházení

¹³⁶ totéž

Já to můžu navrhnout a on teda buď řekne, že jo, nebo ne. Tohleto ale řeší většinou pedagog, co se týče výtvarnejch kroužků. Tady jde spíš o to, že kdybych si koupil nějaký knížky, ať už studijní materiály, nebo normální knížky... přijdu za vychovatelem, sdělím mu, že bych měl tenhle zájem si to objednat a on mi buď řekne, jestli máte peníze na kontě, tak je to v pořádku, bez problémů. V případě... když tak si počkej, teď si počkej, teď jsi měl tady to..do příštího měsíce, ať to není tak za sebou. Ale je velmi ochotnej, vstřícněj, v postatě nebrání tomu. Pakliže člověk se chce sám vzdělávat...

...a ostatní brání?..nebo jim je to jedno?

No spíš jednaj tím způsobem: „Neobtěžujte mě, já mám svou práci!“. To je jedna věc a druhá věc je pokud možno pro ně vězeň takovej dobrej, kterej neotravuje, kterej nic nechce, kterej... v podstatě ho nevidí skoro... jednou za čtvrt roku si ho zavolá, podepíšou nějakěj papír... a tím to hasne. To je veškerá aktivita některějch vychovatelů.

Může být nějaká vzdělávací aktivita nápomocná odsouzenému pro kladné hodnocení?

Určitě, protože to se zapisuje potom do toho hodnocení. Samozřejmě takhle... jsou tady kategorie lidí, který dělaj věci jenom kvůli tomu, aby měli v hodnocení zapsáno třicet pět aktivit a když se jich ve výsledku zeptáte, přezkoušíte, tak zjistíte, že v podstatě nic nedělal. Ale to samovzdělávání... samozřejmě zapisuje se to, je to určitá výhoda... pokud že to člověk chce dělat z důvodu, že má o to zájem, tak je to o něčem jiným... toho nějakěj zápis nezajímá. Ale jako samozřejmě, většinou se to zapisuje a je to... konkrétně u mého vychovatele je to řešený způsobem...“...ano, máš takovouhle aktivitu, budeš jí dělat tři měsíce a když zjistím, že tu aktivitu i nadále děláš a zajímáš se o to, tak ti ji zapíšu do programu zacházení. Vyzkouším si tě, zjistím, jestli to opravdu děláš...“...Je to v podstatě velmi férový jednání a myslím si, že by to takhle mělo být se vším, což většinou nebejvá u těch vychovatelů... napíšu prostě nesmysly do karty a člověk ani neví, co tam je.

Vy máte v programu zacházení zapsané vzdělávání?

Já tam mám samostudium a mám tam některý věci, o který se zajímám...ty finance, ta japanistika tam je ještě furt, i když teda říkám, teďka to momentálně spí... mám tam tu hudbu a elektroniku.

Myslíte si, že může být u odsouzeného negativní motiv ke vzdělávání?

Spíš bych řekl, že tady jsou dva motivy... jeden motiv je ten, aby se ten člověk zdokonalil... samozřejmě tohleto vidí hodně negativistů u těch vězňů... jeden motiv je ten, že ano, vzdělává se, ale vzdělává se za účelem, aby moh' venku páchat daleko líp ty zločiny, který chce páchat... samozřejmě najdou se takový jedinci... znám tady plno lidí, kteří studujou knížky, brožury, co se týče zabezpečení aut, aby je mohli krást a vykrádat... samozřejmě to jsou ale extrémý... těch pár lidí tady je. Ale lidi,

který se chtějí vzdělávat a vzdělávají se, tak většinou to dělají z důvodu, že chtějí se zapojit venku do toho života a chtějí být připravený na to, že ... takzvaně multifukční člověk. Že se může zapojit do jakýhokoliv pracovního procesu, že není jenom v úzkém koridoru, což je problém dneska venku...

Máte představu, co budete „venku“ dělat?

Představu nemám, mám z toho spíš strach. Ale chtěl bych dělat cokoliv... dá se říct to, co se naskytne. Ze začátku budu určitě rád, když budu nějakou práci mít, a pakliže mi jedna práce stačit nebude, tak si vezmu ještě druhou, když bude... Pro mě není problém, abych třeba uklízel baráky... to není žádná práce pod úroveň, jak si tady oddělení myslí, hlavně, že ta práce je a že za to jsou nějaký peníze, protože bez toho se člověk neobejde venku.

Myslíte si, že vzdělávání dává člověku moc?

Do určitý míry může dávat moc, ale myslím si, že v tomhle prostředí až zas tak ne, Tady je to spíš otázka síly a velikosti bicepsů... dost často to tady končí spíš rvačkama. Spíš naopak, když někdo dá najevo, že je chytrější, tak je to ke škodě.

Cítíte se Vy osobně mocnější, když toho víc víte, máte lepší vzdělání?

Já si nemyslím, že tohle to je otázka vědomí si nějaké moci, nebo nadřazenosti... samozřejmě nejdou se jedinci, kteří tohle rádi zneužívají a kteří si myslí, když se něco dozvědí, tak jsou něco lepšího... ne to si nemyslím... já určitě ne. Spíš si myslím, že je dost věcí, který neznám o kterých bych se mohl dozvědět něco víc a občas i moje znalosti, který mám, tak jsou mi někdy na škodu. Protože člověk se neudrží a rejpně si do někoho a je to docela potom úsměvný... Tady je plno lidí, kteří si přečtou nějakou odbornou článek v novinách a jsou chytrý jak rádio. Mezi tyhle lidi se nesnažím zařadit, protože mně to spíš připadá směšný.

Jak se staví k Vaším zájmům Vaši spolubydlící a Vězeňská služba?

Já mám celkem štěstí na kolektiv, kterej mám na cimře... samozřejmě takový to špičkování mezi lidma, to je normální..že si každé rejpně do něčeho, to by nebyl život, ale ve směs to jsou tolerantní lidi a když už teda... teďka momentálně nás je pět na cimře... většinou, kromě teda jednoho, ten nedělá vůbec nic jen leží na posteli a kouká do mrtvého bodu, tak všichni ostatní mají nějaký aktivity, ať už to jsou vzdělávací nebo výtvarný nebo sportovní... takže každé něco má... Když teda jdu v sobotu za panem X, tak to se občas ozývali kdysi takový jako... „Á, to jde zase za tím flandákem“... dneska to člověk ani neregistruje. A Vězeňská služba... no... občas mají připomínky a veskrze za ty léta, co tady jsem, tak už si zvykli a dají člověku pokoj.

Záleží Vám na tom, co si o Vás myslí pracovníci věznice? A odsouzení?

Co se týče Vězeňské služby..ty jsou mi úplně jedno. A u spoluvězňů... tak já si myslím, že to je každého věc a tomu druhému do toho nic není.

Jestliže se nechce angažovat v nějaký podobný aktivitě, tak mi to je v podstatě jedno, co si o tom myslí.

Snažíte se tedy využít čas ve výkonu trestu smysluplně?

No, snažím se, no, hlavně ho nechci proflákat, protože jsem bohužel ztratil hodně let tady a je pravda, že když to dneska rekapituluju... koukám se do minulosti, tak jsem hodně času promeškal i tak, že jsem toho mohl víc dělat...

Vrátíte-li se zpátky do dětství...co byste změnil? Učil byste se více?

Hodně věcí bych změnil, ale nemyslím si, že do svejch nějakých šestnácti sedmnácti let bych nevedl plnohodnotnej život, nebo že bych nedělal, to co jsem chtěl dělat... to ne, to bych neřek'. Je pravda, že zhruba od toho sedmnáctýho roku jsem začal trochu dělat neplechu a začal jsem se vytrácet od toho směru, kterej původně byl nasměrovanej. I v tom vzdělávání... kdybych se moh' vrátit, tak bych si chtěl dodělat průmyslovku... řezbařinu a truhlařinu. A je plno věcí, který bych třeba dělal jinak... to je plno věcí, který bych třeba dělal jinak..to je těžký říct... to je kdyby... vrátit se to nedá a člověk dělá chyby, protože je člověk.

A Váš současný motiv ke vzdělávání....?

Za prvý ve zdejší prostředí je to odreagování se od stereotypu věznice. Druhá věc... je to v podstatě zabití času, kterej by člověk jinak musel proflákat, protože tady moc těch aktivit není a koukal by někde do stropu a podobně... což tady je... Další věc je ta, že po těch letech člověk začne přemýšlet, to samozřejmě neprijde hned, ale po těch určitejch letech... co venku, vylezu ven, mám sice středoškolský vzdělání, ale mám jenom gymnázium... sice s maturitou, ale mám jenom gymnázium... všeobecně. Mám dva roku průmky, která je mi v podstatě naprd, je to nepoužitelný... takže žádný vzdělání... v jazycích moc dobrej nejsem. Takže když vylezu ven, tak nemám moc reálnou šanci, že mě někdo zaměstná... po těch letech. Natož když jsem kriminálník. Takže člověk začne uvažovat takovýmhle směrem a začne vyhledávat něco, co by ho mohlo motivovat do budoucna na ten výstup ven, aby moh' něco dělat.

Jaké vzdělání mají Vaše rodiče?

Moje vlastní rodiče byli oba dva vysokoškoláci a moje nevlastní rodiče byli taky vysokoškoláci.

Vedli Vás k tomu, abyste studoval?

No určitě, to se snažili, abych dostal to nejlepší vzdělání. Je pravda, že samozřejmě jako každej kluk začne rebelovat... až na pár výjimek. Tak jsem se vyhýbal všemu možnýmu, jenom ne to, co jsem měl dělat. Ale chtěli, abych šel na střední školu, na vysokou školu. Dá se říct, že jsem to dostal takovým tím způsobem... příkazem od nevlastní máti. Ale ten výběr... á jsem si dal přihlášku asi na tři nebo ne čtyři školy... ve finále mě přijali vlastně na dvě školy. Já jsem chtěl studovat obchodní ekonomickou a nebo, to bylo na popud nevlastní máti, na policejní akademii. Na obojí mě

přijali... na tu ekonomickou, tam jsem se nedostavil, protože to nevycházelo časově a byl jsem dva dny celkově na tý policejní akademii. A když jsem zjistil, že to není to pravý ořechový, co by se mi nějak líbilo, tak jsem se zdekoval a odjel jsem do Německa v té době. Takže to nějak s tím studiem moc neklapalo.

Plánujete se po propuštění na nějakou vysokou školu přihlásit?

To je dost složitý, protože mě buď propustějí na podmínku a nebo tedy spíš mě můžou pustit až na konec výkonu trestu. A když mám zase v nějakých třiceti sedmi letech zase začít studovat, to spíš bude těžký. Jo, pro normálního člověka venku, kterej neseděl, je to dost reálný, ale pro mě bude prvořadý si sehnat práci, sehnat si nějaký normální bydlení a podle toho se bude odvozovat další věc. Samozřejmě, chtěl bych něco dělat, ale to se uvidí, až budu venku...

Který z Vašich koníčků je pro Vás nejdůležitější?

Mojí prioritou je ta hudba... to je asi teďka nejspěšnější, tomu se nejvíc věnuju. V podstatě každý den chodím na kroužek. Asi ta hudba a potom ta elektronika, ale to je spíš jako formou tou, že si sháním informace, vyhledávám novy učebnice...

Sportujete zde?

Tady nedělám nic, maximálně, že se du na vycházku proběhnout a to je všechno. Tady posilovna není, ty jsou zrušený... může bejt jenom kondiční tělocvik, žádný zvedání činek...

Navštěvujete zde nějaký kurz?

Klasickéj kurz tady já nemůžu navštěvovat, protože je v době, kdy já jsem v práci. Většina těch kurzů je v dopoledních hodinách. Kdy tady jsou ty profesoři a ty pedagogové, takže to je pro mě nepoužitelný. Jediný na co chodím, tak to jednou tejdne, když to teda klapne našemu pedagogovi, tak chodím na právně-sociálně-poradenský kurz... tři čtvrtě hodinka, kdy on nám tam něco vypráví podle nějakých materiálů a my si to zapisujem a posloucháme.

Vyhovuje Vám více výuka vedená lektorem, nebo se raději vzděláváte sami?

Já mám radši přednášky... protože přeci jenom... záleží teda na tom, kdo přednáší. Pakliže to je přednáška, která je komunikativní, že se můžu na něco zeptat a může se to rozebrat, tak to mi vyhovuje víc, kdežto to samostudium je jen odříkávání textu, tak to je stejný, jak bych si to čet'. To je spíš daný tím kantorem...

Myslíte si, že lektor může předávat i jiné hodnoty?

Záleží na výkladu... já jsem zažil venku profesofy, který byly, co se týče lidskejch kvalit, to byly osobnosti, ale jejich přednáška byla suchopárná, v podstatě taková nezáživná a moláktřej člověk byl spokojenej a dokonce byly i problémy se studiem. Ono to záleží asi na přístupu každého toho kantora. Jestliže kantor dokáže zaujmout studenty, tak je to o něčem jiném

a nemusí to bejt žádná charismatická osobnost. Tam je to opravdu spíš individuální.

Jaká činnost zde je pro Vás nejhodnotnější? A která Vás nejlépe dokáže vytrhnout ze zdejší reality?

No to není tak jednoduchý zodpovědět... jako co se týče relaxace, uvolnění, odpočnutí si od určitého stresu, tak je asi ta hudba, to hraní. Moje hraní i poslouchání... Na obohacení tady je víc věcí..ať už je to čtení, studium, komunikace s některejma lidma... Samo o sobě komunikace je tady to největší afrodisiakum... jinak je to tady všechno uzavřený, stereotypní, studený...

Je podle vašeho názoru vzdělávání tréninkem vůle, paměti, ...?

Určitě. To je individuální... a taky záleží, jakej je ten člověk uvnitř, proč se chce vzdělávat... jestliže se chce vzdělávat jenom z důvodu, aby venku moh' dělat lumpárny, tak to nehovoří moc ve prospěch. Ale pakliže se člověk chce vzdělávat proto, že je to pro něj určitým naplněním, nebo chce to použít do budoucna... v tom lepším slova smyslu... nechce se vrátit sem, tak je to o něčem trošku jiným...

A tedy jaký je Váš hlavní motiv ke vzdělávání zde ve vězení?

Tak ze začátku to bylo opravdu jenom kvůli tomu, abych tady přežil, že člověk zabije nějaký ten čas a využije tu dobu, kdy tady je... no a postupně to přerostlo v to, že přece jenom venku budu potřebovat všechno možný znát, abych se moh' zařadit, protože... možná to zní jako klišé, ale rozhodně se sem nechci vrátit, to je moje priorita. I kdybych měl dřít tamhle někde u pásu... je mi to úplně jedno. Hlavně ne do kriminálu zpátky, protože to je ztracenej čas, kterej se už prostě nedá vrátit.

Je ve věznici prostor se nějak realizovat?

Dá se ...třeba i v práci. Je to sice teda obtížný... má to svý úskalí a má to svý nevýhody, protože většinou člověk, kterej se chce nějakým způsobem realizovat třeba i v práci, tak naráží za prvé na problém, co se týče věznic, na problém co se týče vězňů... protože každej z nás, co jsme tady, jsme lumpové... takže nějaký slušný chování... v uvozovkách slušný chování, to tady ne... každej si dělá, co chce. A aby člověk zvládnul, byť jenom třeba deset lidí, tak musí bejt občas drsnej a musí bejt občas i zlej... vyloženě, protože nejsou tady žádný mírumilovný lidi... to zrovna ne. Je možnost seberealizace... je náročná, není to jednoduchý, ale ta možnost tu je, ale rozhodně to není na celej život.

Jaký je Váš volný čas?

V podstatě... já přijdu s kolem půl třetí z práce a do druhýho dne do rána, do půl šestý mám vlastně volno... když to takhle řeknu. Takže volného času svým způsobem je dost, ale když má člověk aktivity, tak je ho zase naopak hrozně málo. Ono totiž volnej čas... to je slovíčko, který není úplně výstižný, protože když přijdu z práce, tak mám možnost jít do kroužku... ten kroužek prostě dokud se do něj nezapišu, tak je dobrovolnej... pokud se

do něj zapíšu, tak už je povinný, že tam musím docházet. Takže já mám vymezenou hodinu a čtvrt po tom co přijdu z práce, tak hodinu a čtvrt na kroužek. Půjdu do kroužku, tak se realizuju...třeba v tom hudebním kroužku, přijdu z kroužku, mám tři čtvrtě hodiny do toho, co je večere. Takže to si něco čtu, nebo si něco studuju v materiálech, pak se jde na večeri a pak je zase další volno, než bude sčíták... ten je kolem tři čtvrtě na sedm... Takže do toho sčítáku zase... některý lidi pospávají, poslouchaj rádio, čtou si, studujou... cokoliv. Zase po tom sčítáku, kterej končí zhruba ve čtvrt na osm, je další volno... no a večerka je někdy až v půl devátý, ale většinou ty lidi, když chtěj, tak čtou, studujou až do desíti hodin, pak koukaj na televizi... Takže to volno tady je. Pakliže chci stihnout za ten den v těch časovejch intervalech vícero věcí, tak to musí mít člověk dobře rozplánovaný. Protože toho času zase není tolik. To furt je neustále něčím přerušovaný... Když bych se chtěl věnovat hudbě, potřeboval bych celý odpoledne, abych mohl do toho kroužku, abych se rozehrál, protože většina lidí tady třeba..já teďka to vztahuju na to hraní, protože to mi je momentálně nejbližší... když chci něco dokázat, nebo začít něco slušně hrát, tak je to otázka, že tři čtvrtě hodiny se člověk rozehrává, zkouší, cvičí a pak když se vlastně dostane do toho určitýho rytmu, tak už musí končit. A je potřeba minimálně to odpoledne...

Nejde si podat žádost o prodloužení času na kroužek?

No, protože na to navazujou zase další aktivity jiný... tady toho, tý věznice, režimu. Tam je zhruba od tří hodin do čtvrt na pět je ten kroužek... v půl pátý už tam procházej tou chodbou okolo toho kroužku jinej oddíl na večeri a to už my tam nesmíme bejt. ...Bohužel to nejde, tady je to omezený systémem toho lágru... on má určitý časový intervaly, kdy musí proběhnout určitá akce ten den... to je naplánovaný, to takhle funguje a do toho se musí vejít nějakým způsobem zakomponovat nějaký kroužek, tak aby to nenarušilo zase to okolí... tak proto je to omezený. Je to zase výhoda na tom béčku, že to je každej den ten kroužek, oproti děčku... na děčku jsem to měli dvakrát tejdne... a tady... já jsem si třeba vyběhal, ještě s tím jedním klukem, jsem si vyběhali, že můžeme chodit ještě jeden den navíc, protože tam je volnej... ale to byla výjimka.

Můžete navrhnout nějakou činnost, která tu ještě není?

Jako možnost tu je... to záleží na tom, co to je... protože konkrétně to malování, to je dost problematický, protože oficiálně malovat se nemůže na cimře... jako může si člověk malovat jako kreslit, ale s barvama ne, ty jsou zakázaný. Když se člověk přihlásí do výtvarnýho kroužku, což je způsobem asi takhle...že člověk přijde za vychovatelem, řekne: „Pane vychovateli, chtěl bych malovat, baví mě to. Tak jestli by to šlo nějak udělat...“. Vychovatel, když má náladu a když je to slušnej vychovatel, tak

veme telefon, zavolá pedagogovi¹³⁷, když tam ještě je a domluvej se na někým termínu, jestli to pude, jestli se tam člověk dá... a další věc je taková, že musí na to bejt prostor. Pakliže to je vývarnej kroužek, musí na to bejt prostor, kde bude ten dotyčnej zavřenej, kde budou barvy, a kde budou ty věci... protože to nesmí bejt nikde volně. Pakliže není ten kroužek, tak se to musí nějakým způsobem projednat na vedení věznice a to je dost těžký probourat, protože věznice má určitej omezenej prostor a omezenej rozpočet...

Ale věci potřebné na kroužky si platíte sami, ne?

...to je jedna věc, ale druhá je, že ty prostory se musej uvolnit... a to je v režii věznice.

Je nutná přítomnost dozorce na kroužku?

Tam by měl bejt ze zákona přítomnej ne dozorce, ale vychovatel nebo pedagog... příslušnej tomu kroužku. Realita je jiná, protože samozřejmě těch pedagogů a těch vychovatelů není tolik, takže je to tak, že ty vychovatelé to obcházej, kontrolujou. Prostě přijdou do kroužku, zapíší, jestli ten člověk tam je nebo není...

Kroužek..může tam být jen jeden člověk (odsouzený)?

Jeden tam může bejt... když na to přijde. Tam jde o to...to má i vedlejší účinek, ten kroužek, protože ten vychovatel, nebo ten pedagog vykáže činnost zase ve svejch papírech... že se věnoval věžňovi, a že s ním dělal nějakou práci Samozřejmě oni vykazujou činnosti tak, ale....

Přináší Vám zájmová činnost radost?

Jo, to rozhodně, jinak bych to nedělal. Koníček je od toho, aby se mu člověk věnoval s radostí. Samozřejmě pakliže to je koníček... že tady si lidi zařídili kroužek a ve finále byli nucený dělat ve prospěch lágru, tak to je zas o něčem jiným... Ale můj koníček mě baví a doufám, že mě bude bavit ještě venku, když na to bude čas.

Myslíte si, že i negativní věci v životě jde využít pozitivně?

To rozhodně... samozřejmě záleží na člověku... U mě, no já bych řekl, že ten kriminál... protože to беру za svoji prohru, co se týče lidskýho selhání, tak mě v podstatě zachránil... když se to tak vezme. Bohužel to tedy stálo lidskej život, to je špatný. Rozhodně mě to zachránilo od toho, kam jsem začal sklouzávat... protože jsem se začal dávat dohromady s lidma, kteří později, v letech, kdy já už jsem seděl, dopadli velice špatně... většina z nich je po smrti. Takže je dost pravděpodobný, že bych dopad velmi špatně a navíc, myslím si, že každá věc, která je špatná, je nějakým způsobem zakomponovaná do tohoto lidskýho života a je tam účelově... není tam prostě náhodně... nic prostě není náhodnýho, nějakej smysl to má, ať už je to špatný nebo dobrý. Samozřejmě dobro neexistuje bez zla a zlo bez dobra..každá negativní věc je závislosti na něčem, co je kladný.

¹³⁷ myšleno: speciální pedagog

Je tedy člověk determinovaný, k něčemu předurčený?

To bych netvrdil, to ne. Každý je strůjcem svého osudu, ale ten osud může mít nějakou osnovu danou... nemusí to být úplně přesně definovaný... stane se tohle a takhle to bude, ale ten člověk se dostane na určitý rozcestí a může si vybrat... ať už vědomě nebo nevědomě. Může jít doleva a může se stát příšernej průšvih a může jít doprava a může to být úplně skvělá věc, nebo naopak... to záleží na člověku. Ale svým způsobem se nedějou věci náhodně, je to s nějakým záměrem...

A jak je to se štěstím...podle Vás ho tedy člověk vytváří, nebo dostává?

Já bych řekl, že štěstí je v člověku, každý toho štěstí umí využít a umí ho najít v sobě, tak s ním dokáže žít... většina lidí si to štěstí ubíjí samo. Tam je to daný lidskou povahou... lidská povaha je zvědavost a občas se to nevyplatí (smích)... kam člověk může jít, do jakýho extrému. A to je známý pořekadlo: „Každý svého štěstí strůjce“.

Jak chápete pojem „odpovědnost“?

To je bylinka velmi řídká, zvláště tady ve věznici a bohužel ani nejsme k ní vychovávaný... tou věznicí. Co se týče venku, tam bych to takhle kategoricky neřek'... samozřejmě záleží i na rodině, na rodičích, jakým způsobem přistupují k dítěti... Já si myslím, že jsem měl velmi slušný rodiče...bohužel jsem nenašel cestu k nevlastní máti a ona ji nenašla ke mně a dopadlo to, jak to dopadlo, ale to je vedlejší... tohleto kompenzoval trochu nevlastní táta, kterej mě učil, byl kladnou inspirací v tom životě a myslím, si, že něco z té zodpovědnosti jsem od něj pochytil. Je otázka jiná, jestli jsem ji v sobě utloukal a zahazoval a až teprve tady se nějakým způsobem objevila.

Ted' se rozhodujete vědomě ke svým činům?

O většině věcí se dneska rozhoduju s tím, že hledám i důsledek toho. Je to o přístupu k věci. Pakliže udělám nějakou věc, musím nýst následek. Pakliže ke všemu takhle přistupuju, tak si jsem vědom, že když udělám nějakou levárnu, tak se mi to vrátí. Pakliže udělám něco správně a mám na to i kladnou odezvu, tak mě to hřeje, mám radost. Plno věcí tady bohužel ve věznici je takových, že uděláte dobrou věc, nebo řeknete si... „Dneska se mi to povedlo, dneska je to perfektní.“...a ta odezva nepřijde, ať už ze strany spoluvězňů, nebo ze strany vedení nebo kohokoliv jinýho...Ale to je i venku. Tam je to spíš o tom, že člověk si řekne sám před sebou... ano, dělal jsem tu práci dobře a může si říct: „Udělal jsem jí dobře.“... a není to o tom, no tak ta práce je hotová a jestli je dobrá nebo špatná, to mě nějak nezajímá... Tenhle přístup se snažím nemít, snažím se ke každé věci přistupovat... a docela poslední dobou zjišťuju, že pakliže mi něco nejde a neudělám to úplně to, tak si nejsem sám sobě jistej, nejsem spokojenej, vadí mi to... Obávám se, že budu hodně protivnej v tomto... jestli se někdy dostanu do nějakýho vztahu, tak budu docela asi nepříjemnej, protože

občas v některých věcech jsem hodně perfekcionista... zvláště tedy v těch věcech, co se týče pořádku... já nesnáším lajdáky.

Nakousl jste otázku možného vztahu v budoucnu... Jednou třeba budete mít děti...budete je vést ke vzdělání?

Určitě. Jedinou věc, který bych se chtěl vyvarovat, jestli někdy budu mít rodinu, děti, je děti do něčeho nutit... Myslím si, že tuhle chybu udělal u mě nevlastní táta v určitéch věcech, ale to bylo spíš snahou toho nejlepšího pro to dítě. Ono to dělá většina rodičů, že prostě se snaží vnutit do něčeho v domnění, že je to to nejlepší pro ně. Ale dítě by mělo být spíš jako inspirováno k tomu, že si to samo vybralo, aby se cejtilo... „...jo to se mi líbí, to bych chtěl dělat“. Není to o tom: „Budeš chodit do hudebky a budeš dělat tohle a budeš v ten přesnej čas tam chodit!“. To dítě samozřejmě tohle bere jako akt proti němu a začne se tomu bránit, ať už vědomou, či nevědomou rebelií... to je přirozenost dětská. Je to spíš otázka tý motivace. Samozřejmě nemyslím to: „Budeš chodit do hudebky a budu ti platit... „...to nemyslím... to je teďka hodně v módě.

Napadá vás někdy myšlenka, že to stejně nemá žádný smysl...nějaká práce na sobě...?

Občas jsem tydle stavy míval... to je ale snad asi daný ve všem... to není jenom ve vzdělání. Občas si člověk něco říká, jako: „...má vůbec smysl něco dělat...“ Je to... málo kladný odezvy. A co se týká doby trestu... jestli mám mluvit za sebe, tak ze začátku jsem si to moc nepřipouštěl. Protože jsem si říkal, to není možný, abych měl takovej trest a abych ho odseděl celej. Tam se stala nějaká chyba a já jsem neměl dostat takovej trest... to bylo ze začátku, potom po určitý době... mě to skoro trvalo možná pět, dokonce sedm let, než jsem začal zjišťovat, že ono je to asi trošku jinak a že ten trest je spravedlivej, sice třeba delší, než by bylo vhodné, ale je za něco, co jsem udělal a začal jsem si v podstatě sám sobě připouštět, že jsem tu věc udělal a že... ta změna ve mně musela přijít.

Cítíte odpor, když se pouštíte do řešení vnitřních věcí, které nejsou zrovna snadné?

Dneska už ne. Protože já jsem měl to štěstí, že jsem si šáhnul na ty sklíčka zezadu a že sem zkusil je trošku seškrábnout... jako ta stěny toho vokna... no byl to teda hnus... to některým lidem bych ani nepřál, aby si šáhli do svého svědomí, protože to je opravdu... Takže jako takový to sebezpytování... vono to musí být, tam musí být u každého člověka šance podívat se sám sobě do očí, sám sobě do té duše a hrábnout si opravdu na ten základ. Protože to člověk a nějakým způsobem postrčí, nakopne ho to dopředu, nakopne ho to úplně jiným směrem než šel.

Jak chápete pojem „pravdivost“?

To je slovíčko, který jde vysvětlovat tolika způsobama... vnitřní pravdivost, tady sám sobě pravdu si přizná málokterej... Většina lidí reaguje tak, jako jsem kdysi reagoval já... stalo se... stalo, no ježišmarijá...

jedem dál... Pakliže člověk sám před sebou nezačne mluvit pravdu, sám sobě si nepřizná, to co v podstatě je, tak bude žít v nějaký iluzi... vyleze ven a v tý iluzi bude žít dál. A končí to devadesát devět procent těchhle těch lidí, že se stane znova nějaká špatná věc, znova je spáchaj a znova je zavrou a furt se to točí dokolečka. Pakliže ten člověk si to nepřizná, nedostane se do situace, kdy musí uznat... ano jsem špatnej, udělal jsem špatnou věc a musím to změnit, přiznat si to... začít si uvědomovat život takovej, jakej je, tak nemůže existovat jako normální člověk, normální fungující člověk.

Odrazuje Vás sousloví „dlouhodobá námaha“?

Pakliže ta dlouhodobá námaha má ve výsledku... dopadne tak, že člověk je šťastnej... že za tím je nějaký kvalitní, slušnej výsledek, tak ta dlouhodobá námaha není tak hrozná... A když ty výsledky dlouhodobě nejsou... Já mám obavu, že mě... když to trvá přespříliš dlouho, začínám ztrácet takovej ten zápal a už se do toho člověk musí nutit... je to překonat určitej odpor... Pakliže člověk něco dělá dlouho a výsledek v nedohlednu... tak to je jako s mým cvičením... Jsem začal cvičit, vydržel jsem to rok a když jsem po roce zjistil, že výsledek je nulovej, tak jsem s tím seknul...

6. Rozhovor:

Věk: přes 40 let, § neuveden (trestná činnost majetková), 4 roky v tomto VTOS, před sebou více jak 10 let, trestán podruhé, typ věznice: zvýšená ostraha, II. diferenční skupina.

Vzdělání z doby před výkonem trestu: vyučen. Práce před VTOS: neuvedena

Dosáhl jste nějakého vzdělání již ve VTOS?

Začal jsem gymnázium, ale pak mne vyhodili z důvodu toho, že jsem měl v tom zkouškovém týdnu angínu a nemohl jsem přijít, tak mě vyřadili...

A nešlo to vyřešit jinak?

Asi ne, prostě mě vyškrtli.

A ještě něco tady studujete?

Podal jsem si přihlášku na školák¹³⁸... asi před třemi měsíci.

Jak hodnotíte úroveň zde nabízených škol...ve srovnání s „venkem“?

Horší.

Navštěvujete zde ještě jiné kurzy?

Angličtinu pro začátečníky... tady u faráře.

A jak hodnotíte tuto výuku?

No... co se člověk může naučit za jednu hodinu za čtrnáct dní?

Myslíte si, že zde získané vzdělání uplatníte i po propuštění?

¹³⁸ šVS

To nevím, je to daleko...

Proč se vzděláváte?

...abych něco dělal.

Máte tady práci?

Ne.

Jak to? Nechcete pracovat?

Ne, žádal jsem... furt žádám, ale nic mi nedali.

Takže máte pořád volno?

Jo.

Máte zde nějaké koníčky?

Hlavně malování. A pak to studování... učím společně ještě s jedním tu angličtinu... připravujem se na ty sobotní hodiny.

Máte to tedy napsané jako kroužek?

Ne, já si můžu malovat, kdy chci, mám to na cimře, protože kroužek tady na baráku zrušili a tak mi to nechali takhle.

A to je povoleno?

Jo, mám to povoleno... no maluju normálně na stole, bez stojanu, a jen když to je možný... máme dva stoly a je nás hodně na cimře.

Jste tedy k sobě navzájem tolerantní?

No... (úsměv).

Jaký máte program zacházení?

Nevím... mám tam napsaný brigády a návštěvy... Teďka mi zrovna dali číst, že neplním program, no, ale návštěvy ovlivnit nemůžu a ty brigády...každej den mejt patro...

Sestavovali program zacházení s Vaším přispěním?

Nikdo se mě na nic neptal.

Spadá angličtina, kterou tu navštěvujete do Vašeho PZ?

Ne.

Komunikujete se svým vychovatelem, pedagogem..?

Ne, proč? Nic od nich nepotřebuju. No, občas třeba potřebujou napsat nějaký nápis, tak řeknou...

Zajímá Vás názor VS a nebo odsouzených na Vás?

Ne.

Myslíte si, že Vás pobyt zde nějak mění?

Ne, jsem furt stejnej.

Je pro Vás vzdělávání tou činností, která Vám umožní si odpočinou z reality vězení?

No nevím, spíš to malování...

Myslíte si, že vzdělání dává člověku moc?

Co jinýho!

Snažíte se tedy čas strávený zde nějak smysluplně využít?

Jo...

Jestliže máte tolik volného času, proč se více nezapojíte do studia, třeba těch jazyků?

Musím taky hledět na svém možnosti... jsou omezený.

Jaké vzdělání mají Vaše rodiče?

Všichni příbuzní komplet vysokoškoláci. Všichni.

Vedli Vás rodiče ke vzdělání?

No, nevím, jo, asi chtěli...

Po propuštění možná založíte rodinu...říkáte si, že budete děti vést ke vzdělání?

Jo, chci rodinu. ...a určitě.

Vy jste zažil vězení i před revolucí...Změnilo se?

Jo, mění se... k lepšímu... víc je tady možností... předtím člověk nemohl dělat nic, teď aspoň trochu něco... Třeba i ty náboženské věci tady nebyly...

Vy jste věřící, že chodíte na bohoslužby?

Ne... prostě se zajímám.

Terapie jste tu nějaké absolvoval...třeba jak tady jsou takové na zvládání vlastní agresivity?

Ne, o tom slyším poprvé.

Mluvil jste tu někdy s psychologem?

Jo jednou, když jsem měl problémy s Rusama, ale to si mě jen pozval a hned jsem šel pryč...

7. Rozhovor :

Věk: 52, § týkající se falšování – majetková trestná činnost, 6 let ve VTOS, 7 let zbývá, typ věznice: ostraha, II.diferenční skupina. Vzdělání před VTOS: vyučený tiskař, zaměstnání před VTOS: v tiskárně.

Studujete zde něco?

Mám tady hotovej školák¹³⁹, obor...? No a pak jsem si rok platil gymnázium a přemýšlel jsem i o té Spošce¹⁴⁰... Na gymplu jsem udělal rok, pak mě přestěhovali na jinej barák, pryč ze školáku a tady nemám možnost se učit večer, protože nemám lampičku, tady není. Tak dá se říct, že na tom to zkrachlo a svítit nemůžu, vždyť nás je na cimře osm... prostě to nejde, zkoušel jsem si vyrobit lampu... povedlo se, ale zabavili mi ji při technický prohlídce, tak jsem to udělal znovu, ale zas to zabavili... Musel jsem se toho vzdát... vyhozenejch jedenáct tisíc za školu a k ničemu...

A jaká je úroveň místního vzdělávání, škol?

Venku je lepší... samozřejmě. Ty učební obory... tady to daj každému. Co si pamatuju na sebe, tak jsme opravdu už něco museli umět.

¹³⁹ ŠVS

¹⁴⁰ Soukromá podnikatelská obchodní škola

Navštěvujete zde nějaké kurzy?

Angličtinu pro pokročilé a španělštinu pro začátečníky.

Jaké vzdělávání Vám více vyhovuje...vedené lektorem nebo samovzdělávání?

Vedené... samozřejmě.

Pracujete?

Jako tiskař, sazeč... už hned od začátku trestu. Děláme zakázky i do zahraničí... jo docela odborná práce, třeba i potiskujeme krabice pro Marks and Spancer... je to pěkný a baví mě to.

Jak jste měl zájmy před VTOS?

Sport... no a jinak nebylo moc času... rodina, práce, člověk se nezastavil...

Jaký je Váš program zacházení?

No, mám tam práci, měl jsem školák a ten gympl, no a kroužky... kytara, zahradničení a pink pong.

Vzdělávání tam nemáte?

Ne, to dělám pro sebe... a vůbec, všechno dělám pro sebe... je to takový paradox, ale tady má člověk fakt spoustu času věnovat se sobě . Venku by to nikdy nezvlád. Třeba jsem tady konečně začal hrát na kytaru... vždycky se mi to líbilo.

Pomáhá Vám vzdělávání k dosažení dobrého hodnocení?

To nedostanete automaticky za to, že studujete... tady ne, to třeba bylo v jiné věznici, kde jsem byl před tím. Když jsem dělal školák, tak jsem žádal o dobré hodnocení, ale trvalo to rok, než mi ho napsali a to jsem si musel všechno vyběhat sám a furt je s tím dokola otravovat... Teď už to dělat nebudu. To vzdělávání nedělám pro nikoho jiného, než pro sebe...

Jak komunikujete se svým vychovatelem?

Tady na tom baráku je výbornej vychovatel...

Vyjde Vám vstříc...?

...ano, třeba s tou kytarou, to jsem si vymyslel já...

Vaše nejoblíbenější... pro Vás nejhodnotnější... činnost?

Teď nevím, jestli práce... práce je tu dost na úrovni... jsem tři v pracovním týmu a prostě musíme dobře spolupracovat, nebo ta kytara, zahradničení.vloni se mi podařilo vypěstovat i asi čtyři vodní melouny! ...a mám tam i záhon růží a tak... a nebo ještě největší vybití... adrenalin mám z běhání o vycházkách. Běhám pravidelně...

Kde?

Na Vycházkovém dvoře... asi 20x30m...no furt dokola... akorát je tu pak problém, když je člověk sportovec... s oblečením, potřebujete dvoje a na běhání boty a no a kam to dáte, když máte na všechno včetně jídla, knížek a jiných potřeb jen jednu malou skříňku a při prohlídkách mi nadávaj, že se ti nedá kontrolovat, když to mám tak plný...

Kolik máte volného času?

Tady si ho musím pečlivě promyslet a rozplánovat, tak aby to zapadalo do programu věznice... tak podle počasí, fyzického stavu... když jsem měl teď něco s nohou, nemohl jsem běhat... pak pečovat o ty rostliny... to vyžaduje pravidelnost... no není toho času tady, když se to tak vezme, moc.

Jaké mají vzdělání Vaši rodiče?

No skoro žádné... jsou vyučení... musíte myslet, že moje matka je narozená roku 1920...

Vedli Vás rodiče ke vzdělání?

...je to dávno... dá se říct, že spíš jo.

Máte děti?

Dceru a syna. Dcera nedávno dokončila vysokou... už je doktorka... tak jsem rád. Podporoval jsem ji celou donu studia. A syn... ten nestuduje, nějak nemá zájem. A vzhledem k tomu, že jsem udělal to, co jsem udělal, tak jsem si zrovna moc nevedl dobře k tomu, abych jim byl příkladem...

Máte plány, co budete dělat po propuštění?

Ano, mám to myslím dost promyšlené a pracuju na tom... něco si nechat patentovat...

Snážíte se tedy čas zde strávený smysluplně využít?

Jo, člověk tady má čas vyloženě pro sebe... tolik času... tak dělám, co bych venku nikdy nestíhal..tu kytaru a samozřejmě tu jsou omezené podmínky a je to tu těžší si něco prosadit... u mě už to běhání a s tím spojené oblečení na sport... člověk potřebuje jiné kalhoty v létě na běhání a jiné v zimě. A ty jazyky, to se mi bude každopádně hodit... už kvůli internetu. Ten mi tady hodně chybí...

Budete své zájmy provozovat i po propuštění?

Jazyky bych chtěl a to ostatní... běh... samozřejmě, běhal jsem i předtím.

Jak chápete pojem „pravdivost“?

To se dá strašně různě. Jednak obecně a pak vůči sobě... no, myslím, že ten kriminál má něco trochu do sebe...

